

terminàlia

REVISTA SEMESTRAL
NÚM. 21 · JUNY 2020
ISSN: 2013-6692 (impresa);
2013-6706 (electrònica)

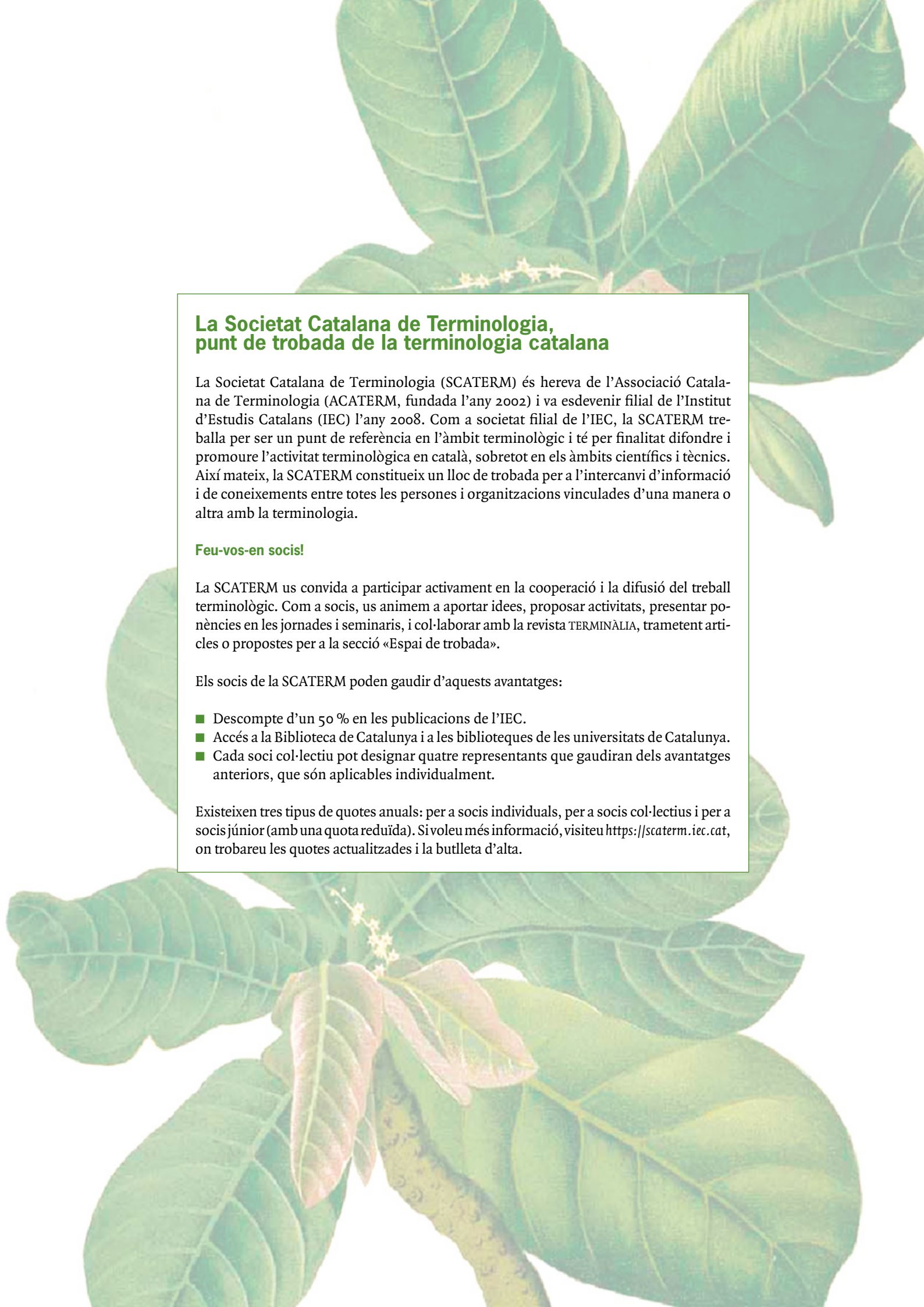
f. BOT Gènere de plantes arbòries o arbustives erectes de la família de les combretàcies, de flors petites i en general verdes o blanques, que comprèn unes 225 espècies pròpies de regions tropicals. Se n'utilitza la fusta, i també serveix com a planta ornamental i és font de tanins.

f. pl. MIT Festes en honor del déu de la mitologia clàssica romana Tèrminus, déu protector dels límits dels camps i de les fronteres. Els pagesos les celebraven anualment el 23 de febrer.

f. SCATERM Revista de la Societat Catalana de Terminologia.

scat
term
SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA
Fons del Terminològic i Recursus Terminològic

La Societat Catalana de Terminologia, punt de trobada de la terminologia catalana

La Societat Catalana de Terminologia (SCATERM) és hereva de l'Associació Catalana de Terminologia (ACATERM, fundada l'any 2002) i va esdevenir filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) l'any 2008. Com a societat filial de l'IEC, la SCATERM treballa per ser un punt de referència en l'àmbit terminològic i té per finalitat difondre i promoure l'activitat terminològica en català, sobretot en els àmbits científics i tècnics. Així mateix, la SCATERM constitueix un lloc de trobada per a l'intercanvi d'informació i de coneixements entre totes les persones i organitzacions vinculades d'una manera o altra amb la terminologia.

Feu-vos-en socis!

La SCATERM us convida a participar activament en la cooperació i la difusió del treball terminològic. Com a socis, us animem a aportar idees, proposar activitats, presentar ponències en les jornades i seminaris, i col·laborar amb la revista TERMINÀLIA, trametent articles o propostes per a la secció «Espai de trobada».

Els socis de la SCATERM poden gaudir d'aquests avantatges:

- Descompte d'un 50 % en les publicacions de l'IEC.
- Accés a la Biblioteca de Catalunya i a les biblioteques de les universitats de Catalunya.
- Cada soci col·lectiu pot designar quatre representants que gaudiran dels avantatges anteriors, que són aplicables individualment.

Existeixen tres tipus de quotes anuals: per a socis individuals, per a socis col·lectius i per a socis júnior (amb una quota reduïda). Si voleu més informació, visiteu <https://scaterm.iec.cat>, on trobareu les quotes actualitzades i la butlleta d'alta.

SUMARI

EDITORIAL

Aquest número	5
----------------------	---

ARTICLES

Laia Vidal i Rosa Estopà La terminologia que utilitzen les pacients de càncer de mama: una anàlisi descriptiva	7
Martí Freixas El tractament lexicogràfic de la sufixació apreciativa en català	19
Vicente Palomero Motivacions ideològiques en la variació terminològica de la violència de gènere	29

ENTREVISTA

TERMINÀLIA parla amb... Óliver Pérez Latorre, professor de la Universitat Pompeu Fabra i comissari de l'exposició «Gameplay» del CCCB	40
--	----

DOSSIER: Els videojocs i la llengua: un repte pendent de la normalització

Carme Mangiron La presència del català als videojocs	44
Maitane Junguitu Videojocs i eusquera: la realitat <i>gamer</i> basca i el projecte col·laboratiu Game Erauntsia Elkartea	47
Marta Grané La terminologia dels videojocs en català	53

Paremiologia catalana comparada digital (PCCD)

Víctor Pàmies

55

SEMBLANÇA:

Avel·lí Artís-Gener, Tísner (1912-2000)

Tísner, l'impulsor dels mots encreuats i de l'escrable en català

Mercè Lorente

58

L'adaptació de l'escrable al català

Lluís De Yzaguirre

60

TERMINÀLIA
Número 21 (2020)

IMATGE DE PORTADA:

Autor: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB).

Imatge extreta de l'exposició «Gameplay. Cultura del videojoc».

Agraïm la col·laboració del CCCB.

DIRECTORA:

M. Teresa Cabré Castellví (UPF, IEC)

EDITORA EN CAP:

Mercè Lorente Casafont (UPF, IEC)

CONSELL DE REDACCIÓ:

Ester Bonet Solé (SCATERM), Marisa Carrió Pastor (Universitat Politècnica de València), Àngels Egea Puigventós (Universitat de Barcelona), Sabela Fernández-Silva (Pontificia Universidad Católica de Valparaíso, Xile), Glòria Fontova Hugas (TERMCAT), Anna Joan Casademont (Université TÉLUQ, Québec, Canadà), Albert Morales Moreno (Université de Genève, Suïssa), Pilar Sánchez-Gijón (Universitat Autònoma de Barcelona), Laura Santamaria Guinot (Universitat Autònoma de Barcelona), Johannes Schnitzer (University of Wien, Àustria), Mercedes Suárez de la Torre (Universitat Autònoma de Manizales, Colòmbia)

CONSELL CIENTÍFIC: Gerhard Budin (Univ. de Viena), Mercè Dufort (UB, IEC), Tina Célestin (OQLF), Guiomar Ciapuscio (UBA), Loïc Depecker (Univ. de París I), Pamela Faber (UGR), Joan Martí Castell (URV, IEC)

CORRECCIÓ: Servei Editorial de l'Institut d'Estudis Catalans

CAPçalera de la revista: Jesús Carrasco

DISSENY I MAQUETACIÓ: Esteva&Estêvão

EN AQUEST NÚMERO HAN COL·LABORAT: Mariona Arnau, Lluís De Yzaguirre, Rosa Estopà, Martí Freixas, Marta Grané, Maitane Junguitu, Mercè Lorente, Carme Mangiron, Vicente Palomero, Víctor Pàmies, Laia Vidal.

SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA

<https://scaterm.llocs.iec.cat>

Presidenta: Ester Bonet

Vicepresidenta: Rosa Estopà

Tresorer: Francesc Gallardo

Secretària: Teresa Tort

Vocals: Teresa Miret, Mireia Trias

Delegada de l'IEC: Mercè Lorente

La propietat intel·lectual dels articles és dels respectius autors.

Els autors en el moment de lliurar els articles a *Terminàlia* per a sol·licitar-ne la publicació accepten els termes següents:

— Els autors cedeixen a la SCATERM els drets de reproducció, comunicació pública i distribució dels articles presentats per a ser publicats a *Terminàlia*.

— Els autors responen davant la SCATERM de l'autoria i l'originalitat dels articles presentats.

— És responsabilitat dels autors l'obtenció dels permisos per a la reproducció de tot el material gràfic inclòs en els articles.

— La SCATERM està exempta de tota responsabilitat derivada de l'eventual vulneració de drets de propietat intel·lectual per part dels autors.

— Els continguts publicats a la revista estan subjectes —llevat que s'indiqui el contrari en el text o en el material gràfic— a una llicència Reconeixement - No comercial - Sense obres derivades 3.0 Espanya (by-nc-nd) de Creative Commons, el text complet de la qual es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>. Així doncs, s'autoritza el públic en general a reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada.

— *Terminàlia* no es fa responsable de les idees i opinions exposades pels autors dels articles publicats.

Llicència completa:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>

Les revistes de l'IEC allotjades a l'Hemeroteca Científica Catalana utilitzen com a descriptors les quinze propietats recomanades al Dublin Core Metadata Element Set, versió reduïda de la norma ISO 15836 (2009).

PREU D'AQUEST EXEMPLAR: 13 euros

Revista TERMINÀLIA

Societat Catalana de Terminologia
Carrer del Carme, 47 · 08001 Barcelona
Telèfon: 935 529 104 · Fax: 932 701 180
Adreça electrònica: terminalia@iec.cat

ISSN: 2013-6692 (edició impresa);

2013-6706 (edició electrònica)

Dipòsit legal: B-44926-2009

Any d'inici de la revista: 2009

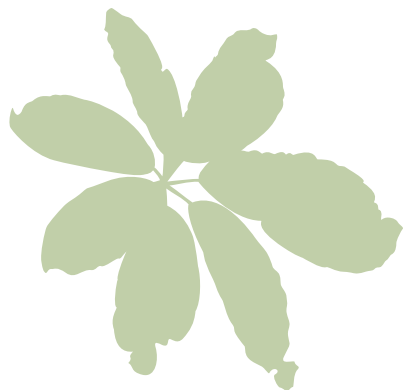
Aquesta revista és accessible en línia des de:
<http://publicacions.iec.cat>,
<http://revistes.iec.cat>, <http://terminalia.iec.cat>,
<https://issuu.com/institut-destudis-catalans>

Revista indexada a: CARHUS Plus+, CIRC, CiteFactor, DIALNET, DICE, DOAJ, Dulcinea, EBSCO, ERIH PLUS, Google Acadèmic, Hispana, IEC, ISOC, JournalTOCs, Latindex, MIAR, MLA, RACO, REDIB, RESH, SHERPA RoMEO, TIB.eu, TRACES, Ulrich's PDDb, WorldCat.

Amb la col·laboració de:

Aquest número

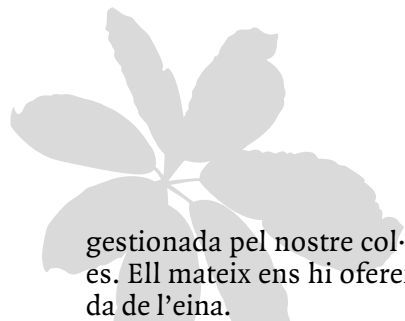
De ben segur que l'edició del número que teniu a les mans deu ser la més estranya que hem dut endavant. Cal que agraïm la bona disposició dels autors i dels col·laboradors que ens han enviat les seves contribucions a temps en ple confinament, malgrat la incertesa de la situació. A més, sense voler-ho, perquè ho vam decidir abans de la declaració de pandèmia, ens ha sortit un número ben juganer, amb un tema central que ens ha acompanyat aquestes setmanes de tancament a casa.

El «Dossier» sectorial d'aquest número s'ocupa del tema dels videojocs i la llengua, un repte pendent de la normalització. Conté un article de la professora Carme Mangiron, de la Universitat Autònoma de Barcelona, que tracta el tema monogràfic de manera global; un segon text de Maitane Junguitu, del projecte col·laboratiu basc Game Erauntsia Elkartea, i una nota de Marta Grané, del TERMCAT, sobre la terminologia dels videojocs.

En la mateixa línia, a la secció «Entrevista» parlem amb Óliver Pérez Latorre, professor de comunicació audiovisual de la Universitat Pompeu Fabra i comisari de l'exposició «Gameplay» del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), que ens explica l'evolució del món dels videojocs i ens il·lustra sobre la terminologia emprada per a classificar-los.

Tanca el monogràfic la secció «Semblança», que, atès el seu perfil històric, no s'ha pogut orientar encara al món tan jove dels videojocs. Hi hem volgut recuperar la figura d'Avel·lí Artís-Gener, Tísner, que va dedicar una part important de la seva vida a fer-nos jugar en català, amb mots encreuats i amb la promoció de l'escrable. Completen aquesta secció un article de fons sobre la creació de la versió catalana de l'escrable i la redacció del primer diccionari oficial del joc, a càrrec de Lluís De Yzaguirre.

A causa de la pandèmia de COVID-19, no hem pogut dedicar l'«Espai de trobada» a les cròniques d'esdeveniments acadèmics orientats a la terminologia i àmbits afins, com fem normalment, per les cancel·lacions obligades. Hem cregut, però, que teníem un fet que calia celebrar aquí, l'obertura de la plataforma en línia Paremiologia catalana comparada digital, impulsada i

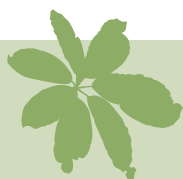
gestionada pel nostre col·laborador fix Víctor Pàmies. Ell mateix ens hi ofereix una presentació detallada de l'eina.

Els textos de tema lliure avaluats a partir d'una doble revisió cega de la secció «Articles» d'aquest número són tots tres en llengua catalana i fets per joves investigadors. El primer article és un estudi lingüístico-cognitiu de la informació que apareix en el xat de la primera comunitat virtual clínica de pacients de càncer de mama i forma part de la tesi doctoral en curs de Laia Vidal, que signa l'article juntament amb la seva directora, la professora Rosa Estopà. El segon article, de Martí Freixas, ens parla de la representació de l'afixació apreciativa en els diccionaris de la llengua general,

aspecte que també forma part de la seva tesi doctoral en curs. El darrer article, signat per Vicente Palomeiro, és una anàlisi de la terminologia sobre violència de gènere, derivada del seu treball de fi de màster.

Esperem que, quan rebeu aquest número de la revista, el malson de la COVID-19 hagi passat i pugueu llegir-la al carrer sota un bon sol d'estiu i un bon raig de vitamina D. Quan estem escrivint aquest text encara no ho sabem, però sigui com sigui us desitgem que estigueu bé, en companyia i amb ganes de jugar en català.

EL CONSELL DE REDACCIÓ

TERMINÀLIA és la revista de la Societat Catalana de Terminologia, SCATERM, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Té una periodicitat semestral i es publica en paper i en suport electrònic.

Són ben reconegudes arreu les activitats terminològiques catalanes (en formació, en recerca, en normalització, en producció de recursos). **TERMINÀLIA** és, doncs, una publicació catalana amb una clara voluntat de projecció exterior; per aquest motiu, les llengües de la revista són el català i l'anglès. A la secció «Articles» s'admeten també originals en castellà i en francès. A la resta de seccions, quan hi ha contribucions en llengües diferents de les quatre esmentades, els textos es tradueixen al català per a la versió impresa de la revista i, a la versió electrònica, es publica tant l'article en la llengua original com la traducció al català.

La temàtica de la revista gira entorn de la terminologia, en sentit ampli, i també s'estén a àmbits afins (anàlisi del discurs especialitzat, traducció especialitzada, història del discurs científic, ensenyament de llengües amb propòsits específics, enginyeria lingüística aplicada al treball terminològic, corpus lingüístics de contingut especialitzat, etc.).

El 100 % dels continguts de la revista són contribucions originals. La revista està estructurada en seccions fixes, que pretenen reflectir la situació actual de les diverses activitats terminològiques i d'àmbits afins, i també servir d'òrgan d'intercanvi i d'expressió dels diversos perfils professionals vinculats a la terminologia. És un objectiu principal de la revista publicar articles de qualitat i que hagin superat una doble revisió cega.

La terminologia que utilitzen les pacients de càncer de mama: una anàlisi descriptiva¹

LAIA VIDAL SABANÉS
Universitat Pompeu Fabra
laia.vidal@upf.edu

ROSA ESTOPÀ BAGOT
Universitat Pompeu Fabra
rosa.estopa@upf.edu

Laia Vidal Sabanés és graduada en

Traducció i Interpretació (2014) i màster en Lingüística Teòrica i Aplicada (2015) per la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Actualment cursa el doctorat en Traducció i Ciències del Llenguatge a la UPF. És investigadora del grup IULATERM (Lèxic i Tecnologia) de l'Institut de Lingüística Aplicada (IULA-CER) i membre de l'Observatori de Neologia. També imparteix docència al Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge de la UPF. És tutora del Màster Online en Terminologia de l'IULA i tècnica de la Càtedra Pompeu Fabra (UPF). A més, col·labora amb el grup d'investigació Psicooncologia Online de l'Institut Català d'Oncologia.

Rosa Estopà és professora titular

del Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge de la Universitat Pompeu Fabra (UPF), on imparteix docència en terminologia, neologia, lexicografia, lingüística aplicada, comunicació metge-pacient i llengua catalana des del 1994. Llicenciada en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona (1992), màster en Patologia del llenguatge i Ciències de l'audició per la Universitat Autònoma de Barcelona (1993) i doctora en Lingüística per la UPF (1999). És investigadora de l'Institut de Lingüística Aplicada (IULA), on forma part del grup de recerca IULATERM i de l'Observatori de Neologia. Coordina el Màster Online en Terminologia.

Resum

En el camp de la comunicació en salut, les noves tecnologies s'estan consolidant com un nou canal de comunicació entre el professional de la salut i el pacient. Aquest treball es proposava dur a terme un estudi lingüísticocognitiu de la informació que apareix en el xat de la primera comunitat virtual clínica de pacients de càncer de mama del nostre territori. Més concretament, vam estudiar quin ús fan les pacients de la terminologia quan parlen de la seva malaltia en un entorn virtual, anònim, però controlat professionalment.

PARAULES CLAU: comunicació en salut; educació en salut; comunitat virtual de pacients; llenguatge mèdic; terminologia mèdica

Abstract

Terminology used by breast cancer patients: A descriptive analysis

In the field of health communication, new technologies have gained significant prominence and are increasingly being consolidated as a new medical communication channel. This paper describes the linguistic-cognitive study that we conducted on the data collected from the chat content of the first clinical virtual community of breast cancer patients in Catalonia. More specifically, we studied the terminology used by patients when talking about their illness in a virtual, anonymous but professionally controlled environment.

KEYWORDS: health communication; health literacy; virtual patient community; medical language; medical terminology

TERMINÀLIA 21 (2020): 7-18 · DOI: 10.2436/20.2503.01.144
Data de recepció: 16/2/2020. Data d'acceptació: 6/4/2020
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introducció

El canvi de concepció en la relació metge-pacient que ha aflorat en les darreres dècades, conjuntament amb els avenços en les noves tecnologies i el món digital, han capgirat les pràctiques comunicatives en l'àmbit de la salut. D'una banda, el metge ja no té el monopoli del coneixement i, de l'altra, els pacients i familiars demanen tenir un rol més actiu en el procés terapèutic. Estem parlant d'un nou tipus de pacient que vol saber què li passa i quins tractaments ha de seguir per poder tenir control i prendre partit en la presa de decisions sobre la malaltia.

Promoure la salut entre la població és una de les estratègies per donar resposta a aquesta necessitat creixent que manifesta el pacient apoderat (Suñer i Santità, 2014) o pacient competent (Mira, 2005). L'alfabetització en salut de la població no només és clau durant un procés terapèutic —per exemple, decreix el grau d'ansietat dels pacients, redueix l'assistència hospitalària, millora l'adherència als tractaments (Jiménez i Ruiz, 2014)—, sinó que també ajuda a prevenir malalties, a adquirir hàbits de vida més saludables i, en definitiva, a tenir una millor qualitat de vida.

En el cas de les malalties complexes i/o cròniques com, per exemple, el càncer, la diabetis, les malalties rares, etc., tenir un bon nivell d'alfabetització en salut i entendre la malaltia és especialment important. Un dels aspectes cabdals d'aquest procés educatiu és que el pacient pugui entendre la terminologia bàsica que fa referència a la seva malaltia.

En aquest treball ens centrarem en el càncer, una malaltia molt comuna a la nostra societat i que constitueix una de les principals causes de morbidimortalitat. Més concretament, hem escollit un dels càncers més freqüents —el càncer de mama—, que segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS) és el més comú entre les dones d'arreu del món i representa el 16 % de tots els càncers femenins. Segons l'estudi realitzat en el marc del Pla contra el Càncer a Catalunya 2015-2020 (DGPRS, 2015), el càncer de mama és, efectivament, també el més comú entre les dones de Catalunya.

Els experts saben que el lèxic especialitzat és un dels problemes més representatius a l'hora de fer efectiva la comprensió plena d'un missatge sanitari als pacients (Mayor, 2012). Tot i que moltes vegades els pacients passen d'una posició de llecs en la matèria a una de semiespecialistes perquè experimenten una evolució cognitiva pel que fa al seu contacte amb la terminologia de l'àrea (Estopà, Lorente i Vidal-Sabanés, 2019), la realitat actual és que existeixen desajustos entre el contingut especialitzat de la comunicació mèdica i les capacitats comprensives dels pacients (Domènech i Estopà, 2019).

L'objectiu d'aquest article és descriure la terminologia d'un corpus de converses de pacients de càncer de mama moderades per professionals de la salut en el context d'una comunitat virtual de pacients privada, la

temàtica de les quals és el diagnòstic i els tractaments de la malaltia. En aquest sentit, ens preguntem: a) quines xarxes semàntiques constitueixen els termes que utilitzen les pacients quan parlen de la seva malaltia, b) en quina mesura les pacients usen terminologia i c) com és aquesta terminologia.

L'estudi ens permet aproximar-nos a una caracterització de l'ús de la terminologia en aquest tipus de discurs semiespecialitzat entre pacients i, consegüentment, a través de la terminologia fer-nos una primera idea del grau de coneixement que tenen les pacients de la malaltia.

2 Educació en salut i noves tecnologies

Les noves tecnologies de la comunicació s'han consolidat com un recurs molt important tant per a pacients com per a professionals a l'hora de promoure l'educació en salut (Estévez González, 2010). Les possibilitats que ofereixen són variades i molt diverses, i permeten un accés immediat a la informació.

Així, ens trobem en el punt en què Internet i la generalització del seu ús han transformat la Xarxa en una de les principals fonts d'informació sanitària (Falcón i Basagoiti, 2012), i això ha donat lloc a termes com alfabetització en eSalut (Rojas i Useche, 2013; Wangberg et al., 2008). Hi ha estudis que constaten que cada vegada hi ha més persones que utilitzen la Xarxa com a font principal d'informació sobre salut. Per exemple, l'informe *La sociedad en red. Informe anual 2016*, publicat l'any 2017 per l'Observatorio Nacional de las Telecomunicaciones y de la Sociedad de la Información (ONTSI), mostra que, encara que el metge, la farmàcia i l'entorn proper segueixin sent les fonts d'informació més utilitzades, també les més tradicionals i les que permeten el contacte cara a cara, un 75 % dels ciutadans d'entre setze i quaranta-nou anys fa servir simultàniament Internet per buscar temes relacionats amb la salut.

En l'àmbit oncològic, per exemple, s'ha observat que aquesta font d'informació s'usa de manera recurrent (Lleras et al., 2017). Tot i així, Toledo-Chávarri et al. (2016), a través d'un estudi realitzat a partir d'entrevistes a pacients de càncer de mama, conclou que encara s'hauria de promoure més la interacció escrita entre professionals de la salut i pacients per mitjà de les noves tecnologies, ja que, tot i tenir un fort potencial, actualment estan infrautilitzades.

Ara bé, l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) requereix que l'usuari tingui la capacitat de llegir i utilitzar els aparells tecnològics, i que, a més, sàpiga buscar informació a la Xarxa d'una manera adequada, entendre-la i aplicar-la. Cal tenir en compte que aquest creixement exponencial d'informació, si bé pot ser positiu en el sentit que en facilita l'accés ràpid, en alguns casos produeix efectes negatius perquè no tota la informació és fiable i l'excés d'in-

formació pot saturar. Segons l'informe *El médico 3.0*, de Doctoralia, realitzat l'any 2017, un 51,7 % dels professionals de la salut espanyols afirma que els pacients tenen accés a massa informació a través d'Internet.

Enmig d'aquest auge tecnològic, han sorgit iniciatives enfocades a cobrir les necessitats d'informació de la societat. Per exemple, existeixen múltiples blogs i pàgines web sobre patologies concretes, o aplicacions mòbils com ara COMJUNTS (Armayones i Estopà, 2018) —destinada a familiars d'infants amb una malaltia minoritària— i també comunitats de pacients o d'ajuda mútua en les quals els pacients comenten les seves experiències i generen coneixement col·lectiu (Grau, 2011).

Les comunitats virtuals de pacients sovint són fòrums lliures que no estan regulats i, en aquest sentit, poden presentar diversos problemes, com ara la confidencialitat de la informació, la fiabilitat, etc. En canvi, els fòrums regulats per professionals sanitaris disposen d'informació de més qualitat, adequada i contrastada, cosa que afavoreix l'empoderament per gestionar millor la malaltia (Abt-Sacks et al., 2012).

3 Context de treball

El context de treball d'aquest estudi és una comunitat virtual de pacients (CVP) de càncer de mama. En concret, treballem a la Comunitat de Suport Psicosocial Online (CSPO), que és la primera comunitat privada de pacients de Catalunya impulsada per un centre sanitari. Aquesta comunitat és un espai de consulta interactiva, que promou la comunicació en línia entre pacients, i entre pacient i professional de la salut, i també un espai de divulgació dels temes que generen més interès a les pacients. Té com a objectiu principal donar i rebre suport emocional i psicosocial per reduir l'impacte en aquest aspecte del càncer de mama i, en segon lloc, oferir informació fiable sobre la malaltia a les usuàries.

La CSPO va ser impulsada l'any 2016 com a prova pilot pel Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya i la Unitat de Psicooncologia de l'Hospital Duran i Reynals, un hospital que forma part de l'Institut Català d'Oncologia. Actualment, la CSPO està integrada en un projecte més ampli. El projecte, que s'anomena ONCOMMUN (Oncommunities: comunitats de suport en línia a pacients amb càncer), està dirigit pel doctor Cristian Ochoa i és un projecte EIT Health d'abast europeu en el qual també participen hospitals de Polònia i Portugal. ONCOMMUN té per objectiu proporcionar a les supervivents de càncer la formació i el suport que necessiten mitjançant una plataforma electrònica de salut escalonada i integrada.

A la CSPO s'hi pot accedir a través d'una aplicació web que s'anomena COMUNITATS i per poder formar-ne part cal una derivació per part dels professionals de la salut. Al principi, durant els anys 2016 i

2018, s'hi podia accedir a través del portal digital Cat-Salut - La Meva Salut, de la Generalitat de Catalunya, un espai digital personal, de consulta i de relació, que permet a la ciutadania de Catalunya disposar de la seva informació personal de salut i d'altres serveis en línia per fer tràmits i consultes. En aquests moments s'està treballant perquè en el futur es pugui tornar a accedir a la comunitat a través del portal La Meva Salut.

Durant el període en què es va realitzar l'anàlisi, la comunitat estava estructurada en sis temes, i tenia, a més, una bústia de suggeriments. S'hi tractaven els temes següents: 1) imatge corporal i sexualitat; 2) relacions interpersonals; 3) canvis vitals després del càncer; 4) informació diagnòstica, dels tractaments oncològics i dels complementaris; 5) comunitat, recursos socials, mitjans de comunicació i participació, i 6) resposta emocional en càncer.

Cada un dels sis temes de la comunitat està dividit en dos apartats:

- a) Converses de xat actives entre pacients, moderades per professionals de la salut —la majoria, psicooncòlegs—, però també infermeres especialitzades en oncologia.
- b) Una secció que ofereix recursos relacionats amb cada tema concret i que han estat validats per professionals de la salut.

En aquest estudi ens centrarem en els missatges del xat que formen part de les converses entre pacients, i entre pacients i professionals de la salut.

4 Metodologia

La metodologia que vam seguir per efectuar l'anàlisi descriptiva de la terminologia dels missatges és la següent:

- 1) En primer lloc, vam seleccionar el corpus d'anàlisi. El corpus conté totes les intervencions del xat del tema *informació diagnòstica, dels tractaments oncològics i dels complementaris* durant el període d'un any (des del 18 d'octubre de 2016 fins al 18 d'octubre de 2017), que correspon al primer any d'existència de la comunitat. Recull 2.308 ocurrences, que corresponen a vint-i-vuit missatges i cinc fils conversacionals escrits en català o castellà, indistintament, encapçalats per un missatge del psicooncòleg en qüestió que proposa un tema de debat. En aquest primer període, tenien accés al xat vuitanta-una pacients, encara que, durant el període establert per a la recerca, només setze es van mostrar actives. En aquell moment, la comunitat estava moderada per set professionals de la salut.
- 2) En segon lloc, vam realitzar un buidatge terminològic manual basant-nos en la nostra competència lingüísticocognitiva.
- 3) En tercer lloc, vam concretar els paràmetres d'anàlisi, que són els següents:

- **Nodes temàtics.** Vam agrupar la terminologia detectada en constel·lacions temàtiques, que vam representar en grafs.
- **Densitat terminològica.** Per determinar la densitat terminològica dels textos, vam calcular la relació de termes respecte al nombre de paraules del text. La fórmula que vam utilitzar per realitzar aquest càlcul és la que presenta Ona Domènech en la seva tesi doctoral (Domènech, 2006, p. 143-144).
- **Descripció dels termes i altres unitats de significació especialitzada (USE).** Vam descriure i classificar les unitats segons les seves característiques morfosintàctiques.
- **Variació terminològica.** Vam detectar i descriure la variació dels termes utilitzats per les pacients.

5 Resultats i discussió

Tal com ja hem comentat anteriorment, el xat que pertany a la comunitat és dirigit, perquè els temes dels quals tracten els missatges no són lliures. El primer missatge està induït sempre per un psicooncòleg i aquest missatge dona lloc a intervencions espontànies de les usuàries. Per aquest motiu, insistim en el fet que l'anàlisi d'aquests missatges només ens donarà algunes pistes sobre el grau de coneixement que tenen les pacients de la malaltia.

Pel que fa a la llengua del corpus, els missatges de les pacients estan escrits en català (30 %) i en castellà (70 %). Els missatges dels professionals que proposen els temes de debat estan escrits, majoritàriament, en castellà.

Del buidatge terminològic, en vam extreure un total de 231 USE en l'àmbit del càncer de mama.

5.1 Nodes temàtics

Hem analitzat cinc fils conversacionals dins el xat de la comunitat. En les figures següents, podem veure els diferents nodes temàtics que constitueixen els missatges de les pacients.

En el primer cas (figura 1), el professional proposa tractar el tema *efectes dels tractaments oncològics*. A partir d'aquí, s'observa l'aparició de termes que fan referència a diferents tipus i subtipus de *tractaments oncològics*. En les intervencions, les pacients expliquen les seves experiències personals amb relació als tractaments. Observem que apareixen els tractaments més comuns de càncer de mama, i en alguns casos —com l'hormonoteràpia— introdueixen un nom genèric de fàrmac (*tamoxifèn*). En el cas de tractament quirúrgic, n'esmenten tres subtipus i passa el mateix amb el terme *reconstrucció*. A més, per al cas de la *reconstrucció DIEP* apareix mencionat un dels seus efectes secundaris (*trombe*). També apareix *trastuzumab*, que és el nom genèric d'un medicament de *teràpia dirigida* (aquest terme, però, no apareix al corpus).

El segon fil conversacional, els *efectes adversos dels tractaments*, només va obtenir una resposta, en la qual la pacient no utilitza lèxic especialitzat. Creiem que, com que aquest tema està relacionat amb el primer fil conversacional, les pacients no es van mostrar tan actives.

En tercer lloc, el professional proposa parlar del *tractament psicològic* o *psicoteràpia*. En aquest cas es fan servir, per una banda, els termes *teràpia* (figura 2) individual

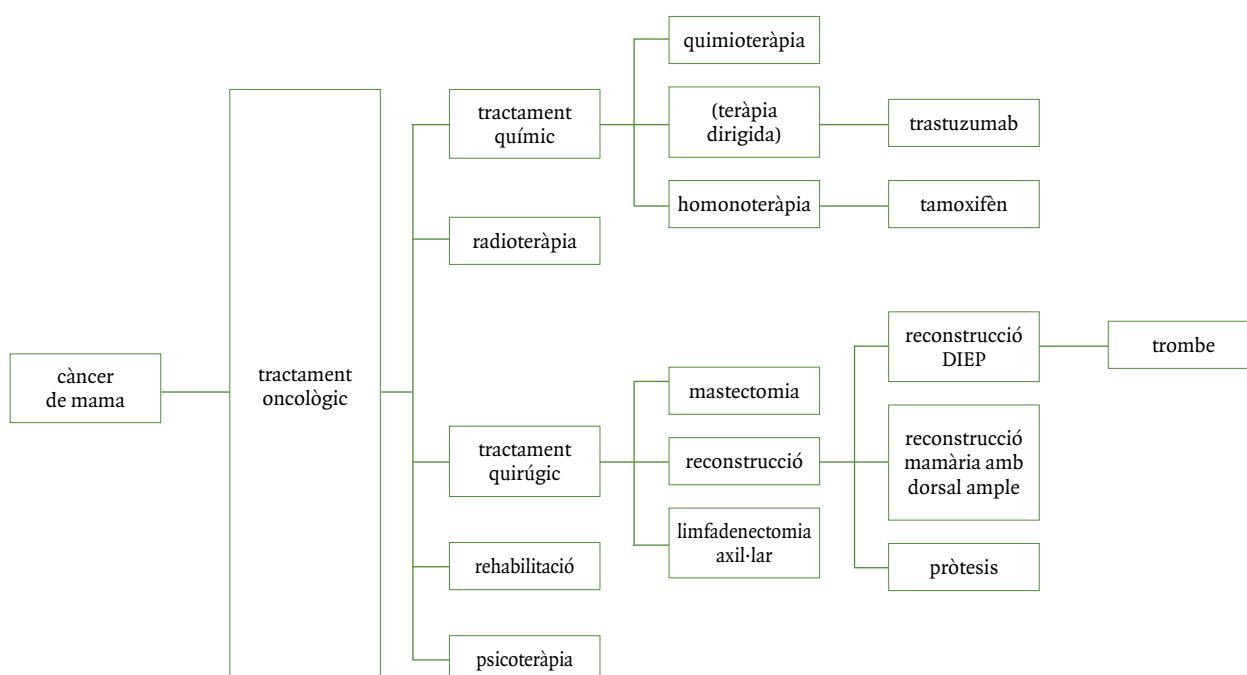

FIGURA 1. Constel·lació temàtica del fil conversacional 1

i teràpia en grup i, per l'altra, teràpia en línia i comunitat virtual:

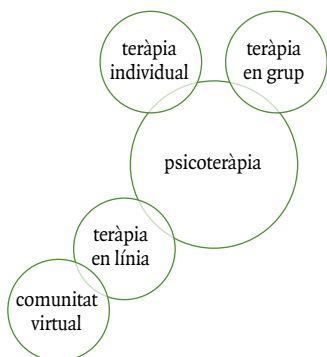

FIGURA 2. Constel·lació temàtica del fil conversacional 3

La intervenció següent del xat fa referència al limfedema (figura 3). Respecte a aquest tema, les pacients mostren inquietud pel procés de rehabilitació i parlen d'un tipus d'autoembenat.

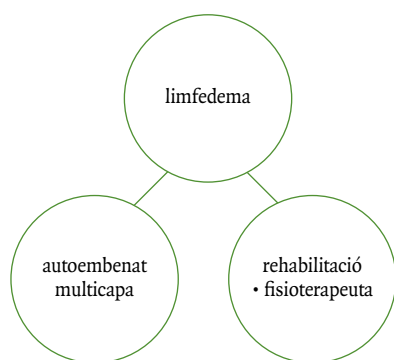

FIGURA 3. Constel·lació temàtica del fil conversacional 4

L'última intervenció fa referència als tractaments complementaris i alternatius. Tal com podem veure a la figura 4, les pacients diferencien explícitament aquests tipus de tractaments dels convencionals. A més a més, en aquest fil conversacional, les pacients introdueixen el concepte oncologia integrativa, un tipus de pràctica mèdica que alterna tractaments convencionals i alternatius.

En conclusió, podem constatar que els temes que donen lloc a una major interacció són efectes dels tractaments oncològics i tractaments complementaris i alternatius.

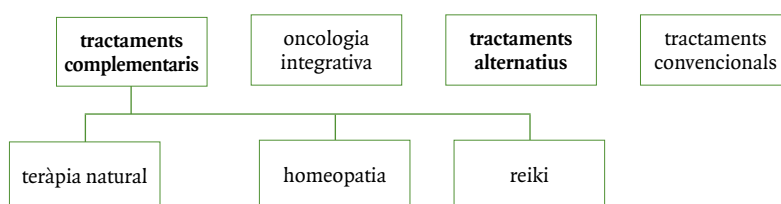

FIGURA 4. Constel·lació temàtica del fil conversacional 5

Aquesta comunicació més específica es plasma tant per la diversitat de termes com per la quantitat de missatges generats en el xat per part de les pacients.

5.2 Densitat terminològica

Un dels aspectes més rellevants i fàcilment detectable que representa el text especialitzat és la presència de termes. La densitat terminològica —el nombre total de termes d'un text en relació amb el nombre de paraules (Domènech, 2006)— ens ajudarà a concretar quin és el grau d'especialització d'aquest tipus de text, ja que com més elevat sigui el grau d'especialització d'un text, més alta en serà la densitat terminològica i el grau d'opacitat (Cabrè, 2000; Cabré, 1999, p. 171). Ciapuscio (2003) estableix tres tipus de textos: els més especialitzats (N1) —com ara un article científic—, que mostren una densitat terminològica molt elevada; els de nivell intermedi (N2) —una entrevista a un científic en una revista de divulgació científica—, que presenten poca terminologia i utilitzen elements reformulats com ara parafrasis, explicacions, etc., i els textos de nivell baix (N3) —una notícia periodística—, que eviten al màxim la terminologia:

[...] se ha podido demostrar que la selección terminológica difiere de manera esencial en el N1 y en el N2 y N3: terminología altamente especializada sin tratamiento ocurre en el N1 mientras que la terminología extendida, acompañada de diversos procedimientos de tratamiento, aparece en los niveles divulgativos. (Ciapuscio, 2003, p. 90)

Ciapuscio duu a terme aquesta anàlisi comparant textos que tracten sobre un mateix descobriment científic, però que es presenten en situacions comunicatives diverses. Domènech (2006) també analitza la densitat terminològica en textos jurídics i de genòmica que tenen diferents nivells d'especialització i arriba a la mateixa conclusió. En el marc del projecte JUNTS, també es va mesurar la densitat terminològica, en aquest cas, d'informes mèdics d'alta hospitalària. En aquest estudi, en el qual es van analitzar cinquanta informes mèdics, es va observar que la mitjana de densitat terminològica per informe és molt elevada, del 22,6 % (Estopà i Montané, 2020). Aquesta dada és comparable, per exemple, amb els resultats de Domè-

nech (2006), els quals mostraven que la densitat en textos jurídics menys i més especialitzats variava entre el 9 % i el 21,5 %.

El corpus del xat analitzat consta de 2.300 paraules, de les quals 231 són termes o USEs. Per tant, podem establir que el corpus en global té una densitat terminològica del 9,9 %, que és una densitat baixa respecte dels textos especialitzats prototípics. Hem observat també, que l'abundància de termes es concentra en els missatges que tracten una temàtica més biomèdica i que decreix quan es parla de temes més psicosocials. Vegem, a continuació, dos exemples de fragments extrets del corpus:

(I) [...] después se complicó con la **quimio** y después la **radio**... En definitiva, un año y medio con el **pecho** abierto por diferentes puntos (la **necrosis drenaba** hacia afuera) con el consiguiente **dolor**... Llegó un punto en qué normalicé ese **dolor** y ya no tomaba **analgésicos**, solo los días con picos más fuertes, cuando ya se me hacía insoportable... El **cirujano** siempre le echó la culpa a la **radioterapia**, porque consideraba que después de una **mastectomía radical** y una **linfadenectomía axilar** y la **quimio**, no tenía mucho sentido la **radioterapia**... Pero bueno, el caso es que tuve que hacerla, la hice, y perdí casi la mitad del **DIEP**... La diferencia con tu caso es que a mí me pudieron quitar la **necrosis** y el **diep** que me quedaba y me volvieron a **reconstruir** con un **dorsal ancho** + **prótesis** [...].

(II) Pues tomando consciencia, mirando hacia adentro y haciendo caso de las sensaciones/señales que nos manda nuestro **cuerpo**... No es fácil, seguramente, aunque en mi caso me sorprendí un día a mí misma haciendo caso a lo que sentía... Como anécdota ilustrativa de esto: yo no comía demasiadas ensaladas antes del **cáncer**, pues un día, en proceso de **recuperación** de una **quimio**, me sorprendí preguntándome «¿por qué de repente tengo ganas de comer zanahorias con tomate?»... Pues sí, así tomé conciencia de que mi **cuerpo** me decía cosas, le fui haciendo caso y la verdad es que estoy contenta con ello... Ahora es más fácil no hacerle daño a mi **cuerpo**...

En els fragments anteriors hem marcat en negreta les USE. Aquest subratllat permet adonar-nos a simple vista que en l'exemple I la densitat terminològica és més elevada que en l'exemple II —del 13,9 %, en el primer cas, i del 5,5 %, en el segon. Aquest fet ens indica que hi ha desigualtats en els missatges, probablement, motivades per la temàtica i el grau de coneixement que tenen del tema en qüestió les pacients, i potser també per la fase d'expertesa de les mateixes pacients.

5.3 Tipologia de termes i altres unitats de significació especialitzada

Les unitats terminològiques usades en aquest corpus presenten estructures morfosintàctiques diferents. En primer lloc, observem unitats terminològiques monolèxiques (80 %), com *càncer*, *diagnòstic*, *linfedema* (cat.); *enfermedad*, *fisioterapeuta*, *mastectomía*, *neuropatía*, *quimioterapia*, *radioterapia*, *reconstrucción*, *síntoma*, *tamoxifeno* o *trombo* (cas.).

En segon lloc, hem detectat les unitats polilèxiques, que representen un 20 % dels termes del corpus. Podem observar unitats sintagmàtiques formades per un nom (que és el nucli del sintagma), més un sintagma adjectival. Alguns exemples d'unitats sintagmàtiques constituïdes per un nom més un adjectiu que podem trobar en les interaccions del xat són *autoembenat multicapa*, *oncologia integrativa*, *pacient oncològic*, *teràpia natural* (cat.) i *dolor crònic*, *dorsal ancho*, *efectos secundarios*, *limfedectomia axilar*, *mastectomía radical*, *medicina convencional*, *tratamiento alternativo*, *tratamiento complementario*, *tratamiento oncológico* i *tratamiento quirúrgico* (cas.). També apareixen unitats sintagmàtiques formades per un nom i un sintagma preposicional, encara que no són tan freqüents com les anteriors. Alguns exemples són: *càncer de mama* (cat.); *clínica de dolor* i *terapia de grupo* (cas.).

En tercer lloc, també hem trobat una unitat sintagmàtica mixta formada per un nom (nucli) més una sigla. És el cas de *reconstrucción DIEP* —un tipus de reconstrucció mamària—, en què la sigla anglesa fa referència a la reconstrucció amb teixit propi de l'abdomen.

En quart lloc, trobem les abreviacions —sobretot en forma d'abreviatures—, encara que no s'utilitzen gaire, al contrari del que s'observa en textos mèdics produïts per professionals de la salut, com ara els informes mèdics (Francí, 2012; Porras-Garzón i Vidal-Sabanés, 2019). Els resultats d'aquesta dada contrasten singularment amb els obtinguts en altres anàlisis lingüístiques de mostres de documentació mèdica escrita per especialistes i adreçada a pacients oncològics. Per exemple, en el marc del treball de fi de màster (TFM), vam analitzar un corpus d'informació mèdica per al pacient i es va detectar un nombre molt més elevat d'abreviatures, sobretot sigles i símbols (Vidal-Sabanés i Estopà, 2016). També en l'estudi del projecte JUNTS es va determinar que les abreviatures eren molt abundants en els informes d'alta hospitalària (Estopà i Montané, 2020; Porras-Garzón i Vidal-Sabanés, 2019). Alguns exemples d'abreviacions que apareixen al nostre corpus són *quimio* (*quimioteràpia*) o *radio* (*radioteràpia*). També hi trobem l'ús de la sigla anglesa *DIEP* (*deep inferior epigastric perforator*) per referir-se a la reconstrucció DIEP.

També notem que al costat d'algunes unitats terminològiques, n'apareixen d'altres —verbs, adverbis o adjectius— que, si bé aïlladament no tenen un sentit

especialitzat, en aquests tipus de textos sí que les considerem USEs. És un fet que els discursos d'especialitzat, com ara el sanitari, tenen un percentatge elevat de termes nominals, però és evident que en les comunicacions especialitzades es fan servir també verbs propis de l'àmbit (Estopà, 1999; Lorente, 2001) que tenen una càrrega semàntica especialitzada concreta. Alguns exemples trobats en el nostre corpus són *drenar*, *injetar*, *necrosar*, *pal·liar* o *reconstruir*.

Unes altres USEs són els adjectius qualificatius. Aquestes unitats són molt significatives per a l'usuari perquè aporten pistes al pacient que, com explica Estopà (2013), o bé el tranquil·litzen o bé el posen més nerviós, i fins i tot el poden confondre semànticament. Alguns exemples trobats són *advers*, *agressiu* o *dur*.

Finalment, pel que fa al grau d'especialització dels termes, distingim clarament diferents nivells. Al corpus hi conviuen des d'unitats lèxiques especialitzades de caràcter més general, conegudes per tots els parlants d'una llengua, que, tot i ser especialitzades, formen part del vocabulari transversal i bàsic de la medicina —*cuerpo*, *pecho*, *dolor*, *recuperarse* o, també, *càncer*— fins a termes molt específics de l'especialitat mèdica d'oncologia, com ara *autoembenat multicapa*, *neuropatia*, *mastectomia radical* (cat.); *linfedema*, *linfadenectomia axilar* (cas.)

5.4 Variació terminològica

Segons Cabré (1999), el grau d'especialització d'un text condiona la quantitat de variació, i afegeix:

Un text altament especialitzat sol ser precís, concís i sistemàtic; la terminologia que utilitza tendeix a la monosèmia i a la univocitat. A mesura que disminueix el grau d'especialització, el discurs va adquirint característiques que l'acosten al discurs no especialitzat: en el pla semàntic, redundància, ambigüitat, falta de precisió estricta; en el pla de l'expressió, un alt índex de sinonímia, però sobretot un ús molt alt de fórmules parafràstiques que expliquen analíticament el mateix concepte que en un nivell molt especialitzat seria designat inequívocament per un terme. (Cabré, 1999, p. 171)

Freixa (2002), en la seva tesi doctoral, també constata que la variació denominativa és un fenomen més freqüent en els textos amb un nivell d'especialitzat inferior que no pas en els textos més especialitzats. En aquest cas, tal com hem comentat anteriorment, estem parlant d'un text produït per llecs en la matèria o semi-especialistes, i, per tant, podem esperar que hi haurà força variació terminològica.

En la taula 1 recollim alguns exemples de variació terminològica trobats en els missatges escrits per les pacients. Els exemples es mostren en la llengua en la qual apareixen al corpus, estan ordenats alfabèticament i les variants es presenten per grau d'especialització segons el punt de vista de la pacient, de més a menys.

	+ especialitzat	– especialitzat		
1	analgésico (a)	calmante (b)		
2	càncer de mama (a)	càncer (b)		
3	DIEP (a)	diep (b)	reconstrucción DIEP (c)	reconstrucción (d)
4	efectos secundarios (a)	efectos de la medicación (b)	secuelas (c)	efectos (d)
5	tamoxifeno (a)	hormonoterapia (b)	tratamiento hormonal (c)	
6	tratamiento quirúrgico (a)	intervención (b)		
7	mama (a)	pecho (b)		
8	psicoteràpia (a)	tratamiento psicológico (b)	teràpia (c)	ayuda psicológica (d)
9	quimioteràpia (a)	tratamiento químico (b)	quimio (c)	
10	radioteràpia (a)	radio (b)		
11	tratamiento oncológico (a)	tratamiento convencional (b)	tratamiento médico (c)	
12	tratamiento quirúrgico (a)	operación (b)		

TAULA 1. Variació terminològica en els textos

En la majoria de casos, la variació en aquests textos es produeix:

- a) Perquè s'utilitza una unitat lèxica diferent, que funciona com a sinònim en el discurs. És el tipus de variació més comuna en el nostre corpus i es mostra en els casos 1, 4a i 4b, 5b i 5c, 6, 7, 8a, 8b i 8d, 9a i 9b, 11 i 12.
- b) Per reducció del sintagma. En primer lloc, trobem dues abreviatures com són els casos 9c i 10b. A més a més, en el cas 3, trobem un terme format per un nom més una sigla (reconstrucció DIEP). En aquest cas, la variació es produeix tant perquè s'omet la sigla (3d) com perquè s'omet el nucli reconstrucció (3a i 3b). Passa el mateix amb el cas 2b i 4d, en el quals es manté el nucli del sintagma i s'omet el complement.
- c) Per substitució de genèric per específic. En el cas 5a, per referir-se al tractament hormonal, utilitzen el terme que designa un dels tipus de fàrmacs que es dona per realitzar aquest tractament (tamoxifeno).
- d) Per substitució d'específic per genèric. En el context discursiu, en el cas 8c, s'utilitza el terme més genèric *teràpia* per referir-se a la *psicoteràpia*.
- e) Per canvi gràfic. Només hem detectat el cas 3b, en el qual s'utilitza la sigla en minúscula.

5.5 Altres resultats: les metàfores

En un primer moment, no vam considerar analitzar les metàfores conceptuals que apareixien al corpus. No obstant això, després de fer una primera lectura, vam pensar que seria interessant descriure les metàfores que utilitzen les pacients per parlar de la malaltia i dels tractaments, perquè eren un recurs reiteratiu en els seus missatges. És àmpliament sabut que les metàfores s'empren de manera recurrent en l'àmbit de la medicina i, també, en particular en l'àmbit d'oncologia. Tradicionalment, l'ús de la metàfora en l'àmbit del discurs científic escrit i sobretot en la medicina s'aconsellava d'evitar perquè es considerava un recurs lingüístic purament ornamental i s'entenia que no podia causar res més que ambigüitat (Ciapuscio, 2018). Amb la teoria conceptual de la metàfora (Lakoff i Johnson (1991), però, la visió negativa que se'n tenia en el discurs mèdic va fer un gir. Avui en dia, la metàfora es considera ja un mecanisme del sistema cognitiu primordial, que permet comprendre un domini en termes d'un altre i, a més, es considera un fenomen lingüístic, gestual i visual (Ciapuscio, 2018), que és especialment útil en comunicacions caracteritzades per l'asimetria de competències entre interlocutors (Ciapuscio, 2017).

No és un fet estrany que les metàfores s'agrupin en sistemes metafòrics i no apareguin de forma aïllada en el discurs (Ciapuscio, 2017). En la subdisciplina mèdica d'oncologia —i en la medicina en general també— abunden les metàfores bèl·liques de caràcter clarament negatiu:

Ante un diagnóstico de cáncer y tras el aturdimiento psicológico que provoca, es frecuente recurrir a un **diálogo belicista** con esas células mutantes que quieren acabar con su anfitrión: «Voy a vencerlo, no me rendiré, de esta batalla saldré con vida...». Este fenómeno no se reproduce en otras enfermedades como el Alzheimer, el ictus, la insuficiencia renal ni la septicemia. (Ramón Zárate, 2020)

Sontag (1997 i 2003) planteja que les metàfores i els mites que envolten certes malalties, com el càncer, generen patiment i dolor emocional als pacients i que cal entendre el càncer des d'una visió més biològica i no moral o social. De la mateixa manera, Semino et al. (2018) també es manifesten en contra de les metàfores bèl·liques, ja que posen de manifest que poden influir sobre la percepció que els pacients tenen de la malaltia i els poden posicionar emocionalment cap a una visió més positiva o més negativa en el procés terapèutic. Medina (2007) conclou que és impossible desvincular les metàfores del llenguatge mèdic i clama que caldria proposar nous models de pensament respecte a la malaltia i trobar metàfores per representar-los que fossin positives per als pacients, com, per exemple, la metàfora del viatge (en contraposició amb la metàfora batalla), que implica una aventura, un recorregut (Nie et al., 2016). Hauser i Schwarz (2019) també van demostrar que les metàfores bèl·liques causen resultats més fatalistes que les metàfores de viatges o l'ús de vocabulari neutre, com ara *viure* o *convivre* amb el càncer.

Així, doncs, sembla que el tipus de metàfora, segons si és negativa o positiva, genera un cert impacte en l'actitud del pacient envers la malaltia i cal tenir present que no per a tots els pacients les mateixes metàfores poden ser favorables (Reisfield i Wilson, 2004). D'altra banda, autors com Demjén i Semino (2017) plantegen que les metàfores no són ni «positives» ni «negatives» per elles mateixes, sinó que depenen dels valors dels pacients, de la personalitat de cada individualitat.

Les pacients del corpus analitzat també usen metàfores per parlar de la malaltia. La taula 2 mostra que, tot i els moviments per reduir les metàfores bèl·liques, segueixen sent les més comunes. Observem, per exemple, que només s'utilitzen metàfores «positives» per referir-se a la *psicoteràpia* i a la *recuperació* (del tractament) i que les metàfores «negatives» relacionades amb la guerra i la lluita són les més recurrents.

El fet que les pacients utilitzin metàfores com *guerra* o *batalla* per referir-se al càncer fa notar que aquesta malaltia implica una lluita en la qual hi ha un enemic que cal *vèncer*. Dels termes *guerra* o *batalla* se'n deriven d'altres, també metafòrics, per referir-se als diferents tractaments (*bomba*, *camp de batalla*) que a la vegada es concreten en *bomba nuclear*, *envenenamiento lento e imperceptible*, *prolongación de los efectos de la bomba nuclear* (per referir-se als

Positives		Negatives	
psicoteràpia	colchón sobre el que tumbarse	tratamiento	bomba
	mano a la que agarrarse		campo de batalla
	refugio		
recuperació	tornar a córrer	quimioterapia	bomba nuclear
		radioterapia	envenenamiento lento e imperceptible
		hormonoterapia	prolongación de los efectos de la bomba nuclear
		cáncer	guerra
			batalla
			laberinto emocional*
		efectos secundarios	heridas de guerra
			cicatrices

TAULA 2. Ús de metàfores en els textos

diferents tipus de tractaments com són la quimioteràpia, la radioteràpia o l'hormonoteràpia (cas.)). Els efectes secundaris d'aquests tractaments també s'expressen en forma de metàfores conseqüents a una guerra, com cicatrices o heridas de guerra. Així, doncs, s'observa una clara constel·lació de metàfores que giren a l'entorn de temes bèl·lics, fet que reflecteix i accentua la visió negativa que tenen les pacients de la malaltia.

La metàfora laberinto emocional que les pacients també utilitzen per conceptualitzar el càncer, en canvi, està a cavall entre les metàfores positives i les negatives, ja que pensem que no té les connotacions tan sanguinàries i devastadores de les anteriors. El laberint denota més un recorregut i un camí personal que una lluita. El recorregut d'un laberint és misteriós, desconegut, difícil, però és un camí i té una sortida, encara que sigui difícil trobar-la.

Finalment, la psicoteràpia i la recuperació es manifesten clarament a través de metàfores positives que reflecteixen, ajuda, consol (colchón sobre el que tumbarse, mano a la que agarrarse o refugio) i motivació (tornar a córrer) per a la pacient.

6 Conclusions

Si bé caldria un estudi més complet i una mostra superior de missatges del corpus perquè els resultats fossin significatius, pensem que aquesta descripció del

primer any pilot de la comunitat analitzada ens permet tenir una primera visió sobre les característiques terminològiques del discurs mèdic produït per i entre pacients.

Pel que fa a les xarxes semàntiques dels termes que utilitzen les pacients, a través de l'anàlisi de les constel·lacions temàtiques, deduïm que el tema que suscita més interès entre les pacients és efectes dels tractaments oncològics. En aquest fil conversacional, observem un nombre superior de missatges i una diversitat terminològica més àmplia.

En relació amb la quantitat de terminologia que usen les pacients de càncer de mama, a partir de l'anàlisi de l'establiment de la densitat terminològica del xat, podem concloure que els textos tenen un nivell d'especialitat baix. De fet, les pacients no són especialistes en la matèria, tot i que emetin el missatge amb una intenció mèdica i, per tant, especialitzada. A més, s'observa que hi ha una desigualtat en la densitat terminològica dels missatges, segurament perquè l'interès del tema no n'afavoreix l'ús.

Quant a la tipologia d'unitats que utilitzen les pacients, la majoria són termes prototípics nominals. Trobem estructures diverses, tot i que la tendència predominant és l'ús de termes monolèxics, que sempre són els més generals. Mentre que les abreviacions abunden en textos de l'àmbit mèdic produïts per especialistes, no són usades d'una manera recurrent per les pacients en el xat, excepte en les abreviacions més

consolidades com, per exemple, químiu, que també és un cas d'abreviació de caràcter més col·loquial. A més, podem afirmar que en els textos emesos per pacients hi ha variació i que es produeix per diversos fenòmens, si bé el més usual és perquè es fa servir un sinònim normalment menys específic.

Finalment, observem que tot i que hi ha una tendència creixent a utilitzar metàfores «positives» per

parlar de la malaltia, les que continuen predominant entre les pacients són la malaltia com una guerra i els tractaments com les armes. Per tant, les metàfores «positives» tenen encara molt poca representació al nostre corpus, la qual cosa indica que cal un treball de lèxic conscient que contribueixi a canviar la percepció que les pacients tenen d'una malaltia que fa por, com és el càncer. ✿

Bibliografia

- ABT-SACKS, Analía; PABLO-HERNANDO, Susana; SERRANO-AGUILAR, Pedro; FERNÁNDEZ-VEGA, Enrique; MARTÍN FERNÁNDEZ, Roberto (2012). «Necesidades de información y uso de Internet en pacientes con cáncer de mama en España». *Gaceta Sanitaria*, vol. 27, núm. 3, p. 241-247.
- ANDERSEN, Jennie E.; RUDD, Rima E. (2014). *La alfabetización para la salud en el entorno de hospitales y centros sanitarios: Facilitando la alfabetización en su centro de salud*. Girona: Documenta Universitaria.
- ARMAYONES, Manuel; ESTOPÀ, Rosa (ed.). (2018). *COMjunts: L'app que facilita la comunicació mèdica*. Barcelona: AucaDigital.
- CABRÉ, Maria Teresa (1999). *La terminología: Representación y comunicación: Elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 136-140.
- CABRÉ, Maria Teresa (2000). «Terminologie et linguistique: la théorie des portes». *Terminologies Nouvelles*, número 21, p. 10-15.
- CIAPUSCIO, Guiomar Elena (2003). *Textos especializados y terminología*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- CIAPUSCIO, Guiomar Elena (2017). «“Es como que se me forma una burbuja acá”: Procedimientos metafóricos en la interacción cardiólogo-paciente». *Oralia*, vol. 20, p. 69-92.
- CIAPUSCIO, Guiomar Elena (2018). «Las metáforas en medicina: ayer y hoy». A: ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso; GARCÍA SÁNCHEZ, Jairo Javier; MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel; RUIZ MARTÍNEZ, Ana María (dir.) (2018). *Nuevas perspectivas en la diacronía de las lenguas de especialidad*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá, p. 49-68.
- DEMJÉN, Zsófia; SEMINO, Elena (2017). «Using metaphor in healthcare». A: SEMINO, Elena; DEMJÉN, Zsófia (ed.). *The Routledge handbook of metaphor and language*. Londres; Nova York: Routledge, p. 385-399.
- DGPRS (Direcció General de Planificació i Recerca en Salut) (2015). *Pla contra el càncer a Catalunya 2015-2020*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Salut.
- DOMÈNECH, Ona (2006). *Textos especialitzats i variació vertical: la diversitat terminològica com a factor discriminant del nivell d'especialització d'un text*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- DOMÈNECH BAGARIA, Ona; ESTOPÀ, Rosa (2019). «Diagnóstico del nivel de comprensión de informes médicos dirigidos a pacientes y familias afectados por una enfermedad rara». *Lingüística aplicada y transferencia del conocimiento: empleabilidad, internacionalización y retos sociales*. E-AESLA, núm. 5, p. 109-119.
- ESTÉVEZ GONZÁLEZ, Fernando (2010). «Comunidades web como herramienta para la promoción de la salud y prevención de enfermedades». *Revista Española de Comunicación en Salud*, vol. 1, núm. 1, p. 3-8.
- ESTOPÀ, Rosa (1999). *Extracció de terminologia: elements per a la construcció d'un SEACUSE (Sistema d'Extracció Automàtica de Candidats a Unitats de Significació Especialitzada)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- ESTOPÀ, Rosa (2013). «El léxico de la salud: necesidades terminológicas y acceso al conocimiento especializado». A: BENTES, Virgínia; HOLANDA, Henry de (ed.) (2013). *Diálogos paradigmáticos: informação para a área de saúde*. Fortaleza: Universidade de Ceará.

- ESTOPÀ, Rosa; LORENTE, Mercè; VIDAL-SABANÉS, Laia (2019). «Adequació de recursos terminològics per a usuaris avançats: el cas de les comunitats de pacients de la sanitat». XV Jornada Científica da REALITER. Terminologia e mediação linguística: métodos, práticas e atividades (26-27 setembro 2019). Universidade do Algarve. [Comunicació de congrés]
- ESTOPÀ, Rosa; MONTANÉ, Maria Amor (2020). «La terminología: principal obstáculo para la comprensión de los informes médicos». A: ESTOPÀ, Rosa (coord.) (2020). Los informes médicos: estrategias lingüísticas para favorecer su comprensión. Buenos Aires: Hospital Italiano de Buenos Aires.
- FRANCI, Jaume (2012). «Els informes mèdics són entenedors per a qui els ha de llegir?». Llengua, Societat i Comunicació, núm. 10, p. 53-62.
- FREIXA, Judit (2002). La variació terminològica: anàlisi de la variació denominativa en textos de diferent grau d'especialització de l'àrea de medi ambient. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana.
- GRAU, Immaculada (2011). La comunicación en comunidades virtuales de pacientes en un gran hospital universitario: el caso de forumclínic. Tesis doctoral. Universitat Oberta de Catalunya. Internet Interdisciplinary Institute (IN3).
- HAUSER, David. J.; SCHWARZ, Norbert (2019). «The war on prevention II: battle metaphors undermine cancer treatment and prevention and do not increase vigilance». Health Communication, p. 1-7.
- JIMÉNEZ, Anna; RUIZ, Joana (2014). «Estàndards i pràctiques en la comunicació escrita per a la salut». A: SUÑER, Rosa; SANTIÀ, Manel (ed.) (2014). Alfabetització per a la salut: Estàndards i recomanacions per als professionals de la salut. Girona: Documenta Universitaria, p. 55-70.
- LAKOFF, George; JOHNSON, Mark (1991). Metáforas de la vida cotidiana. Madrid: Cátedra.
- LLERAS, Maria; SUMALLA, Enric; CASELLAS-GRAU, Anna; HERNÁNDEZ-RIBAS, Rosa; OCHOA, Cristian (2017). «El impacto de internet en cáncer: ¿ha revolucionado el acceso a información sobre salud y la relación con los profesionales sanitarios?». Cuadernos de Medicina Psicosomática y Psiquiatría de Enlace. Revista Iberoamericana de Psicosomática.
- LORENTE, Mercè (2001). «Teoría e innovación en terminografía: la definición terminográfica». A: CABRÉ, Maria Teresa; FELIU, Judit (ed.) (2001). La terminología científico-técnica: reconocimiento, análisis y extracción de información formal y semántica (2001). Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 81-112.
- MAYOR, Blanca (2012). «Comprensibilidad i utilitat». A: BASAGOITI, Ignacio (coord.) (2012). Alfabetización en salud: De la información a la acción. València: Itaca, p. 281-294.
- MEDINA, Ana María (2007). «Representaciones del cáncer en estudiantes de medicina: implicaciones para la práctica y la enseñanza». Revista de Salud Pública, vol. 9, núm. 3, p. 369-379.
- MIRA, José Joaquín (2005). «El paciente competente, una alternativa al paternalismo». Monografías Humanitas, núm. 8, p. 111-124.
- NIE, Jing-Bao; GILBERTSON, Adam; DE ROUBAIX, Malcolm; STAUNTON, Sara; NIEKERK, Anton A. van; TUCKER, Joseph D.; RENNIE, Stuart (2016). «Healing without waging war: beyond military metaphors in medicine and HIV cure research». The American Journal of Bioethics, vol. 16, núm. 10, p. 3-11.
- OBSERVATORIO NACIONAL DE LAS TELECOMUNICACIONES Y DE LA SOCIEDAD DE LA INFORMACIÓN (2017). La sociedad en red: Informe anual 2016. Madrid: Gobierno de España. Ministerio de Energía, Turismo y Agenda Digital.
- PORRAS-GARZÓN, Jorge; VIDAL-SABANÉS, Laia (2019). «Les abreviacions en l'informe mèdic: abreviatures, sigles i símbols». A: ESTOPÀ, Rosa (coord.) (2019). Comunicació, llenguatge i salut: Estratègies lingüístiques per millorar la comunicació amb el pacient. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut de Lingüística Aplicada, p. 59-65.
- REISFIELD, Gary M.; WILSON, George R. (2004). «Use of metaphor in the discourse on cancer». Journal of Clinical Oncology, vol. 22, núm. 19, p. 4024-4027.
- ROJAS, Diego Fernando; USECHE, Bernardo (2013). «Alfabetización digital en salud: un análisis del constructo en la escala eHealth Literacy Scale-eHeals». Revista de Salud, vol. 9, núm. 36.
- SEMINO, Elena; DEMJÉN, Zsófia; HARDIE, Andrew; PAYNE, Sheila; RAYSON, Paul (2018). Metaphor, cancer and the end of life: A corpus-based study. Nova York; Londres: Routledge.
- SONTAG, Susan (1997). La malaltia com a metàfora. Barcelona: Empúries.
- SONTAG, Susan (2003). La enfermedad y sus metáforas. El sida y sus metáforas. Buenos Aires: Taurus.
- SUÑER, Rosa; SANTIÀ, Manuel (2014). «Alfabetització per a la salut: definicions, conceptes i la seva relació amb la salut». A: SUÑER, Rosa; SANTIÀ, Manel (ed.) (2014). Alfabetització per a la salut: Estàndards i recomanacions per als professionals de la salut. Girona: Documenta Universitaria, p. 13-26.
- TOLEDO-CHÁVARRI, Ana; ABT-SACKS, Analía; ORREGO, Carola; PERESTELO-PÉREZ, Lilisbeth (2016). «El papel de la comunicación escrita en el empoderamiento en salud: un estudio cualitativo». Panacea, vol. XVII, núm. 44, p. 115-123.

- VIDAL-SABANÉS, Laia; ESTOPÀ, Rosa (2016). «La comunicación médico-paciente en procesos oncológicos: problemas y necesidades relacionados con la terminología». A: XV Simpósio da Rede Ibero-americana de Terminologia. *Caderno de Resumos (RITerm 2016)*. Universidade de São Paulo. Faculdade de Filosofia, Letras e Ciências Humanas. [Comunicació de congrés]
- WANGBERG, Silje C.; ANDREASSEN, Hege K.; PROKOSCH, Hans-Ulrich; SANTANA, Silvina Maria; SØRENSEN, Tove; CHRONAKI, Catharine E. (2008). «Relations between Internet use, socio-economic status (SES), social support and subjective health». *Health Promotion International*, vol. 23, núm. 1, p. 70-77.

Nota

1. Aquest treball forma part de la tesi doctoral de Laia Vidal Sabanés, *La intel·ligibilitat del discurs sanitari: el cas d'una comunitat virtual de pacients de càncer de mama*, dirigida per la doctora Rosa Estopà i el doctor Cristian Ochoa.

El tractament lexicogràfic de la sufixació apreciativa en català

MARTÍ FREIXAS

Universitat Pompeu Fabra
martí.freixas@upf.edu

Martí Freixas és graduat en

Traducció i Ciències del Llenguatge (2016) i màster en Estudis del Discurs: Comunicació, Societat i Aprenentatge (2017) per la Universitat Pompeu Fabra (UPF), on actualment cursa el programa de doctorat en Traducció i Ciències del Llenguatge, amb una tesi centrada en la sufixació apreciativa en català. Les seves línies d'interès principals són la neologia, la lexicografia i la morfo-pragmàtica, i ha impartit assignatures de terminologia i ús comparat català-espanyol al Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge de la UPF. Col·labora en projectes dels grups de recerca InfoLex i IULATERM de la mateixa universitat.

Resum

La representació de l'afixació apreciativa en els diccionaris de la llengua general suposa un autèntic repte per als lexicògrafs, ja que són peces lèxiques amb certes particularitats en les quals intervenen factors pragmàtics marcats per la situació comunicativa i els parlants. En aquest treball presentem el tractament que reben en diferents obres lexicogràfiques catalanes els sufixos que vehiculen usos amb connotacions pragmàtiques per determinar com s'apliquen aquests valors apreciatius.

PARAULES CLAU: derivació apreciativa; pragmàtica; lexicografia; diccionaris; marques d'ús

Abstract

The lexicographical handling of appreciative suffixation in Catalan

The representation of appreciative affixation in general language dictionaries is a real challenge for lexicographers, since lexical items of this type show special features in which pragmatic factors marked by the communicative situation and the speakers are involved. In this paper we present the treatment received by suffixes whose use entails pragmatic connotations in different Catalan lexicographical works, in order to determine how these appreciative values are applied.

KEYWORDS: appreciative derivation; pragmatic; lexicography; dictionaries; usage labels

TERMINÀLIA 21 (2020): 19-28 · DOI: 10.2436/20.2503.01.145

Data de recepció: 11/12/2019. Data d'acceptació: 4/2/2020

ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introducció

La pragmàtica i la lexicografia són dues disciplines lingüístiques que, tot i que analitzen la llengua des de perspectives d'anàlisi diferents, comparteixen l'estudi del significat i l'ús del lèxic, que fa possible la comunicació entre parlants. En paraules de Pérez Lagos (1999, p. 121):

Parece imprescindible, pues, para una Lexicografía acorde con los últimos tiempos, profundizar en el aspecto pragmático y funcional, y que el diccionario ofrezca el uso del lenguaje no como un mero conjunto de observaciones complementarias de su tradicional papel definitorio, sino como la otra cara inseparable de nuestro léxico sin la cual es imposible llegar a un completo conocimiento de nuestra lengua actual.

Així doncs, la lexicografia no pot obviar la pragmàtica si el que es pretén és avançar en el coneixement, millorar els resultats i consolidar els productes per als usuaris. Com a instruments codificadors i descriptius, els diccionaris, que se centren en el sistema lingüístic —en especial, el codi lèxic—, han de ser capaços de reflectir, en la mesura del possible, l'ús del llenguatge actual. Tot i això, encara hi ha aspectes dels repertoris lexicogràfics en els quals la incorporació de la perspectiva de la pragmàtica és molt incipient, com és el cas de la morfologia apreciativa i les paraules que desprenen connotacions ponderatives, afectives, atenuants, despectives, etc.

D'entrada, en la selecció de la nomenclatura, un diccionari que pretén donar compte de l'ús actual de la llengua hauria de tenir en consideració els lemes afixals, no només com a elements per a la sanció de peces lèxiques complexes, sinó també per a la seva comprensió. Tanmateix, en algunes obres, no se'ls ha inclòs (Müller, 1989; Bernal, 2000), i en les que sí que s'hi han incorporat, se sol fer amb informacions poc explícites o imprecises —i, en el cas dels apreciatius, sense representació de valors nous amb relació als comportaments discursius (Jiménez Ríos, 2002). Per això, aquest article pretén analitzar aquest tipus d'afixos i, més concretament, els sufixos —als quals, d'ara endavant, ens hi referirem com a «apreciatius», per tal com és el terme més utilitzat en la bibliografia (Lázaro Mora, 1999; Lloret, 2015, entre d'altres)— en diccionaris generals i altres obres lexicogràfiques complementàries del català, amb l'objectiu de descriure i establir una tipologia dels valors pragmàtics que vehiculen aquests sufixos.

2 La sufixació apreciativa: trets generals

La llengua se serveix de diferents recursos gramaticals per expressar l'apreciació, és a dir, una valoració afectiva que es fa de les persones o coses. Una de les opcions

de què disposa la llengua és la morfologia apreciativa, un cas particular que es troba a mig camí entre la derivació i la flexió. Aquest procés, que recorre eminentment a les categories gramaticals majors (substantius, verbs, adjectius i, en un grau molt menor, adverbis), no recategoritza ni crea paraules noves en la llengua, sinó que modifica semànticament la base lèxica a la qual s'adjunta el morfema amb una funció connotativa determinada.¹

Pel que fa als recursos de la derivació apreciativa, la sufixació és el procés que fins ara ha rebut més interès per part dels experts tant en català com en les llengües romàniques, ja que tradicionalment s'han considerat apreciatius exclusivament els sufixos. La *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (GIEC, 2016: § 10.3.1), per exemple, dedica un apartat del capítol de la derivació a la sufixació apreciativa. A banda d'aquest procés, algunes gramàtiques també han inclòs la prefixació, malgrat que l'apreciació no hi tingui, aparentment, tant de pes. Els treballs principals sobre prefixació apreciativa se centren especialment en l'àmbit de la neologia i el llenguatge juvenil, com el de Barrera et al. (2016), en què les autores estudien la intensificació positiva d'alguns prefixos com *hiper-* o *super-*. Més recentment, altres autors han apuntat que en alguns compostos a la manera culta també hi ha apreciació, sobretot en la creació neològica de formes lúdiques i expressives (Guerrero Ramos i Pérez Lagos, 2009; Bernal et al., 2016).

Quant a la funció connotativa dels sufixos, es poden expressar dos matisos diferents: un sentit objectiu, relatiu a la grandària o percepció dimensional (*muntanyeta* 'muntanya petita', *orellut* 'que té les orelles grosses'), i una valoració subjectiva, i per tant, referent a l'emoció (*amiguèt* 'afectuosament, amic', *carnussa* 'abundància de carn') (Lloret, 2015). L'ús de les formes apreciatives no ve imposat per la gramàtica, sinó pels parlants, la qual cosa també provoca que sigui en l'oralitat, en la parla espontània, on hi hagi més presència i vitalitat quant a la producció de formes apreciatives. Així, estudis com el D'Angelis i Mariottini (2006) demostren que es percep una freqüència d'ús més destacable de sufixos i valors apreciatius diferents quan la percepció entre els interlocutors és més pròxima, perquè es crea un grau de familiaritat i empatia molt més gran entre els participants que permet que es recorri als mecanismes de l'apreciació. Per tant, l'ús de derivats apreciatius reflecteix una forta interacció amb la pragmàtica, ja que el significat de la base lèxica sovint es veu alterat per factors externs com el context, les actituds dels participants, el to de veu o l'acte de parla mateix (Lloret, 2015).

2.1 Els valors semanticopragsmàtics de l'apreciació

Pel que fa a la classificació semàntica d'aquest tipus de sufixos, la morfologia tradicional ha distingit l'apreci-

ació en tres grups: augmentatius, diminutius i despectius —també anomenats pejoratius. A la gramàtica de Fabra (1956, § 138), l'autor llista onze sufixos: *-ell -a*, *-et -a*, *-í -ina*, *-ic -a*, *-ill -a*, *-im*, *-ó i -ol -a* com a diminutius, i *-arro -a*, *-às -assa* i *-ot -a* com a augmentatius i pejoratius. En el cas de la GIEC (2016), són distribuïts en quatre classes diferents: els augmentatius (*-arro -a*, *-às -assa*, *-íssim -a*, *-ot -a*), els diminutius (*-et -a*, *-ó -ona*), els despectius (*-astre -a*, *-ús -ussa*) i els intensius —que s'adjunten a bases verbals (*-ass[ar]*, *-iny[ar]*, *-isc[ar]*, *-iss[ar]*, *-uc[ar]*, *-uss[ar]*).² Les dues primeres classes de sufixos fan referència a la grandària o a la percepció dimensional (*barcassa*, *denteta*), i, en canvi, els dos restants transmeten judicis de valor subjectiu per part del parlant (*comicastre*, *estiregassar*).

Ara bé, aquestes classificacions presenten alguns problemes, ja que no permeten representar l'ampli ventall de valors pragmàtics que inclou l'apreciació derivativa, amb ambivalències i superposicions que s'estableixen entre els diferents sufixos. Les dificultats per classificar els sufixos apreciatius parteixen, en essència, dels perills que comporta intentar delimitar la subjectivitat i com es concreta lingüísticament. En general, hi ha una certa acceptació a l'hora d'afirmar que els diminutius s'utilitzen amb intencions estilístiques, perquè contribueixen a reforçar l'expressivitat i a emfatitzar el que es diu, i que els valors aportats pels augmentatius i els pejoratius són menys variats i amb freqüència previsible, fins i tot fora de context (Lázaro Mora, 1999; García Platero, 2019). En aquesta mateixa línia, Dardano (1978, p. 96) apunta que:

[...] il carattere dimensionale e quello nozionale non si escludono, anzi si richiamano a vicenda: alla piccolezza si riferisce la delicatezza e la gentilezza oppure la debolezza e la meschinità; alla grandezza si riferisce la forza oppure la cattiveria e la bruttezza.

Així doncs, tot i que la idea de petitesa sol associar-se amb matisos afectius positius (*carona* 'cara amorosa, bufona') i la grandesa amb negatius (*donota* 'dona menyspreable'), hi ha altres casos en què els diminutius connoten despectivitat (*musiqueta* 'música de baixa qualitat') i els augmentatius expressen matisos favorables (*actriuassa* 'actriu molt bona'). A més, dins d'aquests valors subjectius, podem trobar sufixos que aporten atenuació (*panxona* 'en llenguatge infantil, panxa'), ponderació (*golàs* 'gol espectacular'), menyspreu (*pagesalla* 'conjunt de pagesos'), intensitat (*solana* 'sol molt intens'), etc. Per al castellà, en la *Nueva gramática de la lengua española* (NGLE) (Real Academia Española 2009, § 9.1a) es fan explícits alguns dels valors que poden vehicular els sufixos apreciatius: «tamaño, atenuación, encarecimiento, cercanía, ponderación, cortesía, ironía, menosprecio y otras nociones —no siempre deslindables con facilidad». És interessant aquest darrer apunt de la NGL per tal com recull que, dins dels judicis de valor, n'hi ha

que són confusos o poc precisos, i per tant complicats de destriar, sobretot perquè el sentit pot canviar segons el context en el qual es fan servir.

En aquest sentit, diversos autors han manifestat les seves opinions respecte de l'estudi dels valors pragmàtics i de la conveniència o no d'establir una tipologia tancada. Lázaro Mora (1999) opina sobre els perills de distribuir els apreciatius en categories tancades, i conclou que qualsevol repartició que se'n faci és aproximativa, perquè els límits d'aquests grups són molt poc nítids. Per la seva banda, González Ollé (1962) sosté que cada diminutiu és un fenomen particular i que cada formació diminutiva conté valors diferents, fins i tot oposats. Freixas (2018) exemplifica aquestes contradiccions amb el mot augmentatiu *veuarra*, que tant pot indicar una veu poderosa en el sentit augmentatiu com una veu desagradable en el sentit pejoratiu. De tota manera, tot i que és relativament senzill establir els significats bàsics dels sufixos apreciatius, en context —és a dir, en l'ús real—, resulta complex elaborar una classificació pragmàtica que englobi tots aquests sentits connotats que es desprenen d'aquests afixos. Gooch (1967) insisteix en la importància del context i de la circumstància en què s'utilitza el mot, ja que aporten informació que pot resultar fonamental per a la interpretació d'una forma apreciativa.

Més enllà de la discussió de valors pragmàtics, l'apreciació es mou en dues perspectives d'anàlisi diferents, segons Grandi (2002): una de descriptiva i una de qualitativa. A partir de quatre valors paramètrics (dos de descriptius [GRAN/PETIT] i dos de valoratius [BO/DOLENT]), aquest autor proporciona una categorització que evidencia els valors paramètrics que les llengües utilitzen per expressar l'apreciació:

Perspectiva descriptiva	Perspectiva qualitativa
augmentació	intensificació
disminució	afectivitat
	autenticitat
	atenuació
	menyspreu

TAULA 1. Valors semàntics paramètrics de l'apreciació (Grandi, 2002)

La taula 1 inclou set valors apreciatius principals: dins de la perspectiva descriptiva, trobem l'augmentació i la disminució, i dins la qualitativa, hi ha la intensificació, l'afectivitat i l'autenticitat —valors favorables— i l'atenuació i el menyspreu —valors que rebaixen o mitiguen la connotació. Aquesta taula, que és una aproximació teòrica de les connotacions pragmàtiques, aporta les dades fonamentals que haurien de permetre establir una classificació més acurada dels valors que es recullen, més endavant, en els diccionaris.

2.2 La representació lexicogràfica dels sufixos apreciatius

En la lexicografia general, els afixos no apareixen recollits de manera sistemàtica a la macroestructura dels diccionaris. Concretament, pel que fa a la tradició catalana, els diccionaris no han tractat de manera homogènia els afixos, i molt especialment els sufixos, en la seva nomenclatura, tot i que és important que les obres lexicogràfiques —tant els diccionaris com les gramàtiques, que també han obviat sovint la informació lexicogenètica (Castillo Carballo i García Platero, 2005)— recullin aquestes peces, ja que incideixen directament en la visió que s'ofereix de la morfologia i el lèxic. Bernal (2000) argüeix que no hi ha cap motiu pel qual uns afixos hagin de rebre més atenció que uns altres, malgrat que una de les raons pugui ser la dificultat d'exposar amb precisió les característiques inherents afixals, més difícils d'acotar en el cas dels sufixos. Aquest tractament provoca un desequilibri lexicogràfic que es tradueix en asistematicitats i incoherències internes.

A grans trets, en els diccionaris generals de la llengua és freqüent trobar prefixos i formants cultes, però, en canvi, els sufixos difícilment hi tenen entrada pròpia (Müller, 1989). Per exemple, els sufixos han patit una reducció dràstica quant a la presència en els diccionaris normatius en català (Freixas, 2018), ja que dels tretze sufixos del *Diccionari general de la llengua catalana* (1932) de Fabra, en la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC, 1995) se'n van mantenir només dos (-il i -oic), mentre que en la segona edició del DIEC (DIEC2, 2007) van desaparèixer tots. Aquesta absència en la macroestructura contrasta amb la inclusió de 137 sufixos en el cas del *Gran diccionari de la llengua catalana* (GDLC, 1998) i de 111 en el *Diccionari normatiu valencià* (DNV, 2014).

Encara que no disposem de cap estudi en profunditat sobre la representació de sufixos apreciatius en els diccionaris, en les darreres dècades els treballs dedicats a analitzar el tractament dels afixos i de les veus afixades en els diccionaris han anat en augment, tant pel que fa a l'apreciació com a la no apreciació. Quant als trets apreciatius en els diccionaris, Jiménez Ríos (2002) insisteix en la necessitat d'afegir valors nous als afixos apreciatius amb relació als comportaments discursius.

La casuística discursiva és destacable i complica la catalogació dels afixos i de les paraules que se'n deriven. Per a García Platero (2019), és convenient que s'introdueixin exemples que manifestin amb claredat les tendències discursives més generalitzades i, a l'hora de representar l'afixació, caldria partir d'un corpus representatiu que permetés la sistematització dels valors —entenent que la visió necessàriament pragmàtica incideix en els perills de la subjectivitat— per tal que els lexicògrafs no desatenguin la funció codificadora dels diccionaris. A més, aquest autor

posa en relleu els casos de polivalència significativa i la necessitat de matisar el sentit d'alguns d'aquests constituents.

Aquesta tendència tan habitual a la reducció en el tractament dels apreciatius es fa més evident en el cas dels diminutius (García Pérez i Hoyos Puentes, 1997), ja que se'n sol recollir de forma exclusiva el valor dimensional, sense incloure en cap cas contextualitzacions en què figuri l'apreciació positiva o negativa. Per això, cal tenir en compte la importància de factors intencionals o simplement dels que venen marcats pels trets propis del discurs quotidià i informal.

3 Els sufixos apreciatius en les obres de referència del català

Per a la constitució d'un repertori limitat de sufixos que vehiculin usos pragmàtics, s'ha partit, en primer lloc, de diccionaris monolingües del català. D'entrada, però, s'ha descartat el diccionari normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2) perquè, com s'ha exposat anteriorment, no inclou en la seva macroestructura cap sufix. Així doncs, els diccionaris dels quals partim per a la constitució del corpus de sufixos apreciatius són els següents:³

- *Gran diccionari de la llengua catalana*, d'Enciclopèdia Catalana (1998) [GDLC]
- *Diccionari normatiu valencià*, de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2014) [DNV]
- *Diccionari manual de llengua catalana*, de VOX (2015) [VOX]

D'altra banda, tot i que aquest estudi pretén centrar-se en la representació lexicogràfica dels valors apreciatius dels sufixos, també s'ha pretès complementar el corpus amb altres obres dedicades, en la seva totalitat o parcialment, a la morfologia derivativa, i que són les que presentem a continuació:

- *Diccionari de formació de paraules*, de López del Castillo (2002) [LDC]
- *Diccionari de formació de mots*, de Bruguera (2006) [JB]
- *La formació de mots. Qüestions de normativa*, de Rull (2004) [XR]
- *Gramàtica de la llengua catalana*, de l'Institut d'Estudis Catalans (2016) [GIEC]

D'una banda, convé assenyalar que les tres primeres obres esmentades corresponen a dos diccionaris de formació lèxica i a un manual, respectivament, que giren entorn d'aspectes lèxics i morfològics. D'altra banda, el cas de la GIEC és especialment important perquè supleix, en certa manera, l'absència del DIEC2, en el sentit que totes dues són obres normatives del català i elaborades des d'una mateixa assumpció de la identitat i construcció teòrica de la llengua.

Per a la recollida de les dades, s'han tingut en compte tots els sufixos —a excepció dels verbalitzadors— que presenten algun tipus d'indicació o menció de caire pragmàtic dins de l'entrada en un diccionari,

generalment inclosa dins la definició —a diferència de les paraules derivades amb algun tipus de connotació, el valor pragmàtic de les quals sol aparèixer per mitjà d'una abreviatura. En el cas de les altres obres de consulta, hem recollit els valors que apareixen en el capítol que tracta específicament sobre els morfemes apreciatius.

Arran d'aquest buidatge, el corpus final conté vuitanta-dos sufixos apreciatius diferents i es distingeixen fins a vint-i-tres valors pragmàtics. La taula 2 mostra la classificació d'aquests sufixos i dels valors en les set obres que s'han pres com a referència:

Obres	Sufixos	Valors
GDLC	16	7
DNV	17	8
VOX	9	9
LDC	60	16
JB	35	10
XR	43	11
GIEC	18	3

TAULA 2. Total de sufixos i valors apreciatius per obra

Per poder presentar de manera ordenada els resultats, hem tingut en compte els tres paràmetres de la taula 2: les obres lexicogràfiques de referència, els sufixos apreciatius i els valors pragmàtics. Així doncs, es contrastaran, d'una banda, les dades dels sufixos en relació amb les obres (§ 3.1), i, de l'altra, dels valors dels sufixos i la seva presència en les obres (§ 3.2).

3.1 La inclusió dels sufixos apreciatius segons les obres

Tal com es mostra a la taula 2, els diccionaris (GDLC, DNV i VOX) recullen menys sufixos amb vehiculació apreciativa que la resta d'obres lingüístiques (LDC, JB, XR i GIEC). Això es deu al fet que el tractament que fan els diccionaris dels sufixos restringeix la seva inclusió a només aquells que són productius des del punt de vista sincrònic de la llengua.

Amb la intenció de testimoniar i representar la gran diversitat afixal del català, la resta d'obres apleguen sufixos que, fins i tot, tenen una productivitat molt baixa o inexistent en el català actual i una recursivitat molt restringida (-otxa a llotxa o -ufo a catalanufu). Altres sufixos, però, estan «fossilitzats» —terme utilitzat per LDC i JB—, entre els quals podem trobar exemples com -oc -a en mots com *badaloc* o *tanoca*, i -cul -a —amb els al·lomorfs -icle i -ícula— a *vesícula*, *denticle* o *aurícula*, per tal com parteixen d'una concepció morfològica molt àmplia i recullen els casos de diminutius etimològics —i que a la taula 3 apareixen marcats amb un asterisc.

La taula 3 mostra que la coincidència d'aquestes peces en les obres de referència és, certament, baixa, ja que només sis sufixos apreciatius —els més prototípics— apareixen en totes les obres, mentre que els coincidents en cinc o sis obres en són vuit. En el costat oposat, més de la meitat dels sufixos es recullen en una o dues obres, dada que evidencia la poca homogeneïtat a l'hora d'incloure o de descriure aquest tipus de sufixos en les diferents obres del nostre corpus.

3.2 El repertori dels valors en les diferents obres

Si centrem l'atenció en els valors que apareixen assignats als sufixos entre les diferents obres, la taula 2 mostra que el nombre és semblant i, en certa manera, també proporcional al nombre de sufixos que apleguen. Per veure-ho amb més detall, la taula 4 mostra com es distribueixen els vint-i-tres valors pragmàtics diferents per a cadascuna de les set obres.

La lectura vertical de les dades de la taula 4 permet analitzar la presència de valors en les diferents obres. A excepció de la GIEC, que només recull tres valors i que, com hem descrit a § 2.1, corresponen als prototípics de la sufixació apreciativa (augmentatiu, despectiu i diminutiu), la presència de valors en els tres diccionaris varia entre set i nou, i és força estable en la resta d'obres: LDC en recull setze; JB, deu, i XR, onze. En el cas dels diccionaris, el grau de coincidència és alt, perquè hi ha sis valors que apareixen en totes tres obres: l'abundant, l'afectiu, l'augmentatiu, el despectiu, el diminutiu i el superlatiu. Encara que a la taula no es mostri, aquests valors s'apliquen, en major o menor grau, en els mateixos sufixos: -ut -uda té el matís de

Freqüència	N.	Sufixos apreciatius
A totes les obres	6	-às -assa, -et -a, -íssim -a, -ó -ona, -oi -a, -ol -a
En 5 o 6 obres	8	-am, -arro -a, -astre -a, -í -ina, -ic -a, -im, -ot -a, -ut -uda
En 4 o 3 obres	11	-ada, -alla, -atxo -a, -ell -a, -el·lo, -eu -a, -ill -a, -iu -a, -menta, -um, -ús -ussa
En 1 o 2 obres	57	-ac, -aca, -aina, -aire, -al, -all, -ana, -ància, -any -a, -ar, -ard -a, -ari, -ària, -arri, -assa, -at, -ata, -atge, -cul -a*, -dera, -dís -dissa, -ec -ega, -eio -a, -el·la, -era, -eria, -ero -a, -èrrim -a, -erri -èrria, -esc -a, -eto, -etxo -a, -ia, -icle*, -ícula*, -il, -il·la, -ina, -inc, -ing, -inyo -a, -isme, -itxo -a, -it -ida, -oc -a*, -oïna, -oll -a*, -orro -a, -ota, -otxa, -uc -uga, -ufo, -ul -a*, -ull -a, -úria, -utxo -a, -xó*

TAULA 3. Classificació dels sufixos apreciatius segons la freqüència en les obres

Valors	GDLC	DNV	VOX	LDC	JB	XR	GIEC	Total
abundant	x	x	x					3
admiratiu						x		1
afectiu	x	x	x	x	x	x		6
argòtic				x				1
augmentatiu	x	x	x	x	x	x	x	7
col·loquial			x			x		2
despectiu	x	x	x	x	x	x	x	7
diminutiu	x	x	x	x	x	x	x	7
expressiu					x	x		2
familiar				x	x			2
grandària		x						1
humorístic				x				1
informal				x				1
intensiu		x	x	x	x	x		5
irònic			x	x				2
melioratiu				x				1
minoratiu				x				1
pejoratiu	x			x	x			3
ponderatiu				x				1
popular						x		1
reiteratiu				x				1
superlatiu	x	x	x	x	x	x		6
vulgar					x	x		2
Total	7	8	9	16	10	11	3	

TAULA 4. Valors pragmàtics documentats per obra

l'abundància, -arro -a i -às -assa són augmentatius, -oi -a és clarament afectiu,⁴ -am i -ot -a són despectius, -et -a i -ol -a són diminutius i -íssim -a és superlatiu.

A banda d'aquests valors esmentats, els repertoris lexicogràfics també se serveixen d'altres. Encara que el GDLC ja contingui el matis despectiu aplicat a sis sufixos (-alla, -am, -assa, -astre -a, -esc -a i -ot -a), en el cas del sufix -um fa servir la denominació de pejoratiu. La definició d'aquest darrer sufix, que simplement recull el significat de 'conjunt o gran quantitat de', no ajuda a la diferenciació entre aquests dos matisos (reprenem aquest punt a § 4). Els tres exemples que acompanyen la definició de -um, que són *pixum*, *greixum* i *ferum*, no descriuen tant el sentit desfavorable, sinó més aviat el de l'abundància, tal com es pot observar en les definicions d'aquestes paraules: *pixum* és 'mulle- na de pixats', *greixum*, 'greix abundant', i *ferum*, tant 'olor forta que fan certs animals [...] com 'pudor forta [...]'. Per la seva banda, el DNV fa servir la grandària i la intensitat com a valors en un únic sufix, -ut -uda (*orellut*, *bocut* i *morruda*), mentre que, per al mateix sufix, el VOX aplega els sentits intensiu, irònic i col·loquial, aquest darrer a través d'una marca d'ús.

Si, de manera general, els diccionaris tendeixen més aviat a la simplificació de valors, és a dir, que a cada sufix s'atorga un únic valor, les altres obres en solen incloure més, la qual cosa provoca més variabilitat i irregularitat que en els diccionaris. LDC inclou valors que només apareixen en aquesta obra: l'argòtic (-aca, -ata, -eto), l'humorístic (-ing), l'informal (-ància,⁵ -arri, -arro -a, -às -assa, -eio -a, -èrrim -a, -menta), el melioratiu (-et -a), el minoratiu (-et -a, -it -ida, -ó -ona, -uc -uga), el ponderatiu (-às -assa, -et -a, -ot -a, -ut -uda) i el reiteratiu (-dera). Cal advertir que, en aquesta obra, tots aquests valors acostumen a aplicar-se combinats amb d'altres en els sufixos. A tall d'exemple, -ata és argòtic i pejoratiu, -ing aplega el sentit familiar i humorístic, i -ot -a és, d'una banda, augmentatiu i despectiu, i de l'altra, ponderatiu i pejoratiu. Encara que amb menys freqüència, això mateix ocorre en XR, on -im aplega els valors diminutiu, col·loquial i despectiu, o -arro -a, que recull els sentits augmentatiu, admiratiu i despectiu.

Altrament, si s'analitza la taula 4 partint d'una lectura horitzontal, les dades revelen que només s'apliquen tres valors en totes les obres: augmentatiu, despectiu i diminutiu. També tenen una freqüència alta d'apli-

cació als sufixos els valors afectiu i superlatiu, que apareixen en totes les obres tret de la GIEC, i el valor intensiu, present en cinc (DNV, VOX, LDC, JB i XR). Dels disset valors restants del corpus, deu apareixen només recollits en una sola obra, cosa que permet afirmar que hi ha una àmplia diversitat de valors pragmàtics que, en molts casos, es tradueix en una confusió a l'hora d'atribuir el sentit apreciatiu als sufixos i, consegüentment, als mots derivats.

Llevat dels sufixos prototípicament augmentatius, diminutius o pejoratius (-às -assa, -astre -a, -et -eta, -ó -ona, etc.), les dades mostren que hi ha un gran nombre de sufixos que apleguen múltiples valors apreciatius, com per exemple -menta, recollit en quatre obres (VOX, LDC, JB i XR) i caracteritzat amb fins a vuit valors diferents (afectiu, augmentatiu, col·loquial, familiar, informal, intensiu, irònic i popular) o -ut -uda, amb set valors en les cinc obres documentades (GDLC, DNV, VOX, LDC i XR): abundant, augmentatiu, familiar, grandària, intensiu, ponderatiu i popular.

Convé apuntar que un dels sufixos més problemàtics a l'hora de classificar-lo com a apreciatiu o no, perquè se solia considerar que no tenia connotació de valoració subjectiva (Lloret, 2015), és el superlatiu -íssim -a.⁶ En aquest sentit, XR és l'única obra que, a més d'aquest valor, hi afegeix el de l'expressivitat, amb usos en què la intenció pot associar-se amb una connotació irònica, com ara *pujolíssim*, referit a un discurs, o *sopíssima*, per indicar que la sopa està molt bona. De tots aquests exemples, és clar que el valor connotatiu no es pot interpretar a partir del significat regular del sufix, equivalent a 'molt', com ocorre amb els pròpiament superlatius *dolçíssim* 'molt dolç' o *complicadíssim* 'molt complicat'.

4 La classificació pragmàtica dels valors

Tal com s'ha exposat a § 2.1, Grandi (2002) classifica les connotacions que es desprenen de l'apreciació i en diferencia dues perspectives. A partir dels valors recollits i exposats anteriorment a la taula 4, presentem una classificació que, si bé manté, en part, la dicotomia entre descriptiu i qualitatiu, es veu ampliada a una tercera, que recull únicament els valors associats al registre i amb correspondència amb les marques d'ús, que són indicacions que restringeixen l'ús d'un mot i que acompanyen les definicions de l'article lexicogràfic:

Perspectiva	Valors pragmàtics
Dimensió	abundant, augmentatiu, diminutiu, grandària, minoratiu, superlatiu
Intenció del parlant	admiratiu, afectiu, despectiu, expressiu, humorístic, intensiu, irònic, ponderatiu, melioratiu, pejoratiu, reiteratiu
Registre	argot, col·loquial, familiar, informal, popular, vulgar

TAULA 5. Classificació dels valors pragmàtics de l'apreciació

Aquesta distribució segons el sentit o la connotació dels sufixos estudiats concep tres perspectives diferents entorn de l'apreciació: la que fa referència a la dimensió, a la intenció del parlant i al registre del llenguatge. Semblantment, tenint en consideració la classificació de Grandi (2002), les dues darreres perspectives corresponen a la qualitativa, mentre que la de la dimensió s'adiu amb la descriptiva.

La primera de les perspectives, que comprèn la qüestió espacial, inclou sis valors pragmàtics: als tradicionals sentits augmentatiu i diminutiu, s'hi afegeixen l'abundància, la grandària, la minoració i el valor superlatiu. En aquest punt, sembla adient apuntar que hi ha valors pragmàtics dels quals costa distingir la connotació respecte d'altres. Per exemple, les fronteres entre la disminució i la minoració, que aplica LDC, són difícils d'establir: d'una banda, la disminució s'aplica a sufixos com -el·lo -a (*nassel·lo*), -eu -a (*homeneu*) o -oi -a (*petitoi*), mentre que la minoració apareix en -uc -uga (*menjuc*) i -it -a (*mosquit*). De fet, aquesta qüestió terminològica pot suposar un inconvenient, si el que es pretén és aclarir i delimitar els conceptes entre si.

Quant a la intenció del parlant, podem comptar-ne fins a onze valors, que, al seu torn, es podrien classificar segons si la intenció és favorable (admiratiu, afectiu, expressiu, melioratiu i ponderatiu)⁷, si permeten rebaixar o mitigar la intenció del parlant (despectiu, irònic, humorístic i pejoratiu), o bé si es vol indicar un ús constant o insistent (intensiu i reiteratiu). Tal com hem comentat amb la disminució i la minoració, aquí també trobem valors les fronteres dels quals no són del tot nítides. Per exemple, la delimitació dels valors despectiu i pejoratiu aplicada als sufixos no permet establir cap conclusió clara. Sembla sorprenent que els tres diccionaris que recullen el sentit pejoratiu (GDLC, LDC i JB) també incloguin el despectiu. El GDLC aplica el matís despectiu en sufixos com -alla, -astre -a o -esc -a, mentre que el pejoratiu només apareix a -úria. LDC, per la seva banda, es decanta més clarament pel sentit pejoratiu, aplicat a dinou sufixos (-às -assa, -et -a, -isme, -um, etc.), en comparació amb el despectiu, en només a quatre (-arro -a, -oïna, -ot -a i -ufo). En aquest sentit, Bernal i Freixas (en premsa) ja fan notar que, des del punt de vista conceptual, la connotació de despectiu, relacionada amb la idea de menyspreu, i la de pejoratiu, associada amb una valoració desfavorable, són indissociables, perquè probablement tots els parlants tenim la percepció que el

menyspreu és, en si mateix, un sentiment desfavorable. A més, les definicions que aporten els diccionaris no afavoreixen la interpretació semàntica dels valors, sinó que més aviat porten a la confusió i a remissions tautològiques entre termes (Costa, 2019).

Pel que fa als valors associats al nivell de llenguatge, és a dir, al registre, hi pertanyen els valors argòtic, col·loquial, familiar, informal, popular i vulgar. Aquesta selecció de valors sol trobar correspondència amb les marques d'ús que fan servir les obres lexicogràfiques, que de nou presenten una certa coincidència semàntica. En les definicions dels sufixos, on es descriuen els valors pragmàtics que es poden expressar, generalment no s'hi inclou cap marca d'ús, i, a diferència de les dues altres perspectives, les obres no solen recórrer al registre per acotar pragmàticament els sufixos. En conseqüència, l'aplicació dels valors referents al registre en els sufixos tampoc no és gaire freqüent:⁸ l'argot només apareix en tres sufixos (-aca, -ata i -eto), el col·loquial en nou (-aca, -ata, -erri -èrria, -il, -ota, etc.), el familiar en set (-ada, -aina, -arri, -ing, -menta, etc.), l'informal en sis (-arro -a, -às -assa, -eio -a, etc.), i tant el popular com el vulgar en dos cadascun (-menta i -ut -uda, amb el primer valor, i -arro -a i -ot -a, amb el segon).

5 Conclusions

Els estudis de pragmàtica, centrats en el llenguatge en l'ús, és a dir, en les interaccions verbals en contextos comunicatius, han de servir com a punt de referència per resoldre qüestions lexicogràfiques sobre la variació funcional. Tot i que la realitat és complexa, és fonamental que en un diccionari, tant per a l'ús codificador com per al descodificador, es recullin indicacions que facin referència a possibles restriccions d'ús (Pérez Lagos, 1999). Aquests aspectes no només s'han d'aplicar en els mots connotats pragmàticament, com ja acostumen a fer els diccionaris, sinó també en les entrades dels afixos.

En el cas del català, contrasta la inclusió dels prefixos en la macroestructura de la darrera actualització del diccionari normatiu, però no en canvi dels sufixos. Tanmateix, la informació pragmàtica que s'inclou en els morfemes apreciatius repertoriats en la resta de diccionaris del panorama actual és insuficient per tal com és excessivament simplificadora i, en alguns casos, poc aclaridora. L'anàlisi de les dades mostra que els diccionaris es limiten a recollir els valors predominants dels sufixos més productius del català actual, mentre que les altres fonts analitzades del corpus, que corresponen a manuals i diccionaris exclusivament d'afixos, aposten per incloure tots els sentits possibles que es puguin interpretar dels mots sufixats, la qual cosa es tradueix en una multiplicitat de valors, a més d'incloure sufixos amb poca o nul·la productivitat (-atge, -èrrim -a, -uc -uga, -ul -a, etc.), i fins

i tot en alguns casos de dubtosa categorització com a apreciatius —JB recull -xó amb valor diminutiu en mots com *ganxó* o *xarxó*.

Com s'ha vist, només tres valors es documenten en totes les obres, els que figuren també en la triple distinció de la sufixació apreciativa que descriu Fabra (1956) i que alhora manté la GIEC (2016): l'augmentatiu, el despectiu i el diminutiu. A excepció d'alguns casos, es pot afirmar que, en termes generals, els valors apreciatius varien segons cada sufix i segons l'obra (pensem en el sufix -menta, que en quatre obres aplega vuit valors diferents). A més, s'han documentat asistematicitats de valors en una mateixa obra: els matisos pragmàtics que s'inclouen en les definicions dels sufixos no sempre apareixen en els mots derivats, com el valor del sufix pejoratiu -um al GDLC, ja que ni *ferum* ni *pixum* no inclouen aquest matís.

Així, de cara a una millora en la sistematització de la caracterització pragmàtica de les unitats amb sufixos apreciatius, la classificació dels valors que vehiculen l'apreciació que presenta aquest treball permet distingir entre matisos relacionats amb la dimensió, la intenció del parlant i el registre. Aquesta distribució en perspectives apreciatives pot ser útil en el cas del marcatge lexicogràfic, ja que, tal com apunten Salvanyà (2010 i 2019) o Bernal i Freixas (en premsa), en els diccionaris és igualment complex, poc sistemàtic i presenta una alternança entre les abreviatures i les gloses explicatives dins de les definicions dels mots. Des del punt de vista nocional, alguns dels valors documentats presenten problemes de delimitació amb d'altres aparentment semblants, com els casos d'augmentatiu i grandària o de col·loquial, familiar i informal. No tant en el cas particular dels afixos, sinó més aviat de les paraules derivades, alguns autors (Payrató, 1994; Freixas, 2018) han posat de manifest la dificultat d'establir fronteres entre els valors. Així mateix, aquesta imprecisió conceptual dels termes relatius a la variació funcional, que, lluny d'aclarir-se en els diccionaris, presenta confusions i coincidències semàntiques, impedeix sobretot que l'aplicació de les marques d'ús en els diccionaris es faci d'una manera rigorosa, coherent i unívoca.

En definitiva, apostem perquè els diccionaris catalans recullin la diversitat funcional dels sufixos i, en extensió, dels prefixos i formants cultes apreciatius. Tal com exposa la GIEC (2016) en la seva introducció, la norma s'estableix a mesura que es descriu el funcionament gramatical de la llengua, és a dir, la norma i la descripció no es poden deslligar l'una de l'altra. Amb aquest canvi d'orientació de l'Institut tant en la GIEC (2016) com en l'*Ortografia catalana* (2017), en què s'obre un nou camí cap a l'establiment de la prescripció mitjançant la descripció, seria convenient no només partir de la llengua formal, escrita i planificada, sinó també ampliar les fonts i el registre, i considerar la parla espontània, l'oralitat, el llenguatge col·loquial i informal, per poder, així, esmenar i complementar la

informació relativa als valors apreciatius dels afixos. Creiem, per tant, que un diccionari —i, de la mateixa manera, una gramàtica— hauria d'incloure altres valors que permetin la correcta codificació i descodificació d'aquests morfemes i de les paraules que els con-

tenen per donar compte de l'ús real que els parlants fan de l'apreciació a partir dels registres no formals de la llengua, en què aquest tipus de derivació té més productivitat. ✿

Bibliografia

- BARRERA, Mariona; FREIXA, Judit; RAMON, Ariadna; SOLER, Carla (2016). «La intensificació positiva en neologia catalana (superfort, megacrà, ultraindepe i altres herbes)». A: OBSERVATORI DE NEOLOGIA (ed.) (2016). *Mots d'avui, mots de demà*. Barcelona: Institut de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra, p. 115-125.
- BERNAL, Elisenda (2000). «Formació de paraules i lexicografia bilingüe». A: DECESARIS, Janet; ALSINA, Victòria (ed.) (2000). *Estudis de lexicografia 1999-2000*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra, p. 103-111.
- BERNAL, Elisenda; GARCIA-PINOS, Eva; MILÀ-GARCIA, Alba (2016). «La gràcia és al final: la col·loquialització dels compostos a la manera culta». A: OBSERVATORI DE NEOLOGIA (ed.) (2016). *Mots d'avui, mots de demà*. Barcelona: Institut de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra, p. 73-85.
- BERNAL, Elisenda; FREIXAS, Martí (en premsa). «Getting informality into the dictionary: colloquial neologisms».
- CASTILLO CARBALLO, M. Auxiliadora; GARCÍA PLATERO, Juan Manuel (2005). «Valor pragmático de la apreciación en español». A: ÁLVAREZ, Alfredo (ed.) (2005). *La competencia pragmática y la enseñanza del español como lengua extranjera*. Actas del XVI Congreso Internacional de ASELE. Oviedo: Universidad de Oviedo, p. 208-212.
- COSTA, Joan (2019). «Ès la “variació lingüística social” una categoria operativa per a la planificació lingüística de corpus?». *Caplletra*, núm. 67, p. 93-113.
- D'ANGELIS, Antonella; MARIOTTINI, Laura (2006). «La morfopragmática de los diminutivos en español y en italiano». A: VILLAYANDRE, Milka (ed.) (2006). *Actas del XXXV Simposio Internacional de la Sociedad Española de Lingüística*. Lleó: Universidad de León, p. 258-278.
- DARDANO, Maurizio (1978). *La formazione delle parole nell'italiano di oggi*. Roma: Bulzoni.
- FABRA, Pompeu (1956). *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide.
- FREIXAS, Martí (2018). *Els sufixos derivatius apreciatius en català: estudi morfopragmàtic i lexicogràfic*. Pla de recerca no publicat. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- GARCÍA PÉREZ, Rafael; HOYOS PUENTES, José Carlos de (1997). «El problema de los diminutivos en el DRAE: revisión lexicográfica». *Interlingüística*, núm. 6, p. 53-58.
- GARCÍA PLATERO, Juan Manuel (2019). «La afijación apreciativa y su tratamiento lexicográfico». A: ADELSTEIN, Andreína; BERNAL, Elisenda; SINER, Carsten (ed.) (2019). *Clases y categorías en la formación de palabras*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, p. 53-69.
- GONZÁLEZ OLLÉ, Fernando (1962). *Los sufijos diminutivos en castellano medieval*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- GOOCH, Anthony (1967). *Diminutive, augmentative and pejorative suffixes in modern Spanish*. Oxford: Pergamon Press.
- GRANDI, Nicola (2002). *Morfologie in contatto: Le costruzioni valutative nelle lingue del Mediterraneo*. Milà: Franco Angeli.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Fernando (2009). «La composición culta y la neología de la prensa escrita». *Revista de Investigación Lingüística*, núm. 12, p. 65-81.
- JIMÉNEZ RÍOS, Enrique (2002). «El tratamiento de los adjetivos de relación en el diccionario de la academia». *Revista de Lexicografía*, núm. 5, p. 89-114.
- LÁZARO MORA, Fernando A. (1999). «La derivación apreciativa». A: BOSQUE, Ignacio; DEMONTE, Violeta (coord.) (1999). *Gramática descriptiva de la lengua española*. Volum 3. Madrid: Espasa Calpe, p. 4645-4682.
- LLOPART-SAUMELL, Elisabet; POZUELO-OLLÉ, Òscar; GENÉ-GIL, Maria (2016). «L'expressivitat en la neologia catalana documentada en premsa catalana». A: OBSERVATORI DE NEOLOGIA (ed.) (2016). *Mots d'avui, mots de demà*. Barcelona: Institut de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra, p. 61-72.

- LLORET, Maria-Rosa (2015). «La sufixació apreciativa del català: creacions lèxiques i implicacions morfològiques». *Caplletra*, núm. 58, p. 55-89.
- LORENTE, Mercè; CANTERO, Laura (2015). «La neologia per sufixació». A: FREIXA, Judit; BERNAL, Elisenda; CABRÉ, M. Teresa (ed.) (2015). *La neologia lèxica catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 29-51.
- MÜLLER, Wolfgang (1989). «Die Beschreibung von Affixen und Affixoiden im allgemeinen einsprachigen Wörterbuch». A: HAUSMANN, Franz Josef; REICHMANN, Oskar; WIEGAND, Herbert Ernest; ZGUSTA, Ladislav (ed.) (1989). *Wörterbücher: Dictionaries: Dictionnaires*. Berlín; Nova York: Walter de Gruyter, p. 869-882.
- PAYRATÓ, Lluís (1994). «Lexicografia i variació funcional». *Caplletra*, núm. 17, p. 47-58.
- PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (1999). «Diccionario y pragmática». A: ALVAR EZQUERRA, Manuel; CORPAS PASTOR, Gloria (coord.) (1999). *Léxico y voces del español*. Málaga: Universidad de Málaga, p. 113-128.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. ASOCIACIÓN DE ACADEMIAS DE LA LENGUA ESPAÑOLA (2009). *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros.
- SALVANYÀ, Jaume (2010). «Les marques de “baix” registre en els diccionaris». *Llengua Nacional*, núm. 72, p. 16-19.
- SALVANYÀ, Jaume (2019). «El tractament de la llengua col·loquial: de Fabra als nostres dies». A: Ministeri de Cultura, Joventut i Esports. Centre de la Cultura Catalana (ed.) (2019). *Andorra i Pompeu Fabra: Recull de les conferències de la jornada sobre Pompeu Fabra*. Andorra la Vella: Centre de la Cultura Catalana, p. 39-60.

Bibliografia de diccionaris de consulta i altres obres lexicogràfiques

- [DNV] = ACADEMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2014). *Diccionari normatiu valencià* [en línia]. València: Generalitat Valenciana. <<http://avl.gva.es/lexicval/>> [Consulta: 15 setembre 2019].
- [GDLC] = ENCICLOPÈDIA CATALANA (1998). *Gran diccionari de la llengua catalana* [en línia]. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. <<http://www.diccionari.cat/>> [Consulta: 15 setembre 2019].
- [GIBC] = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- [JB] = BRUGUERA, Jordi (2006). *Diccionari de formació de mots*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- [LDC] = LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (2002). *Diccionari de formació de paraules*. Barcelona: Edicions 62.
- [VOX] = *Diccionari manual de llengua catalana* (2015). 3a ed. Barcelona: Larousse.
- [XR] = RULL, Xavier (2004). *La formació de mots: qüestions de normativa*. Vic: Eumo.

Notes

1. Cal advertir, però, que hi ha algunes excepcions en les quals aquesta connotació es perd i el significat es lexicalitza, de manera que es crea una unitat lèxica nova que, en la majoria de casos, apareix recollida als diccionaris, com ara *guionet* ‘signe gràfic’ o *supersònic* -a ‘més ràpid que la velocitat del so’. Aquestes lexicalitzacions molt sovint passen a ser termes com *blauet* ‘ocell’, *cortineta* ‘en l'àmbit audiovisual, vídeo de transició entre programes’ o *superilla* ‘conjunt urbà d'illes de cases’.
2. A banda d'aquests sufixos apreciatius, n'hi ha d'altres que no han estat tractats mai com a tals, tot i que hi ha estudis, principalment del camp de la neologia, que sí que hi fan referència, com a Lorente i Cantero (2015) i Llopart-Saumell et al. (2016), que coincideixen a afirmar que alguns sufixos lèxics també poden tenir una connotació pejorativa, com són els casos -isme/-ista (*carronyisme*), -aire (*piscinaire*) o -il (*gamberril*).
3. Agraïm a Núria Bort, editora dels diccionaris d'Enciclopèdia Catalana, i a Sofia Acebo, editora de Larousse, la cessió de les dades corresponents al GDLC i al VOX, respectivament.
4. Aquí convé destacar que el VOX caracteritza la majoria de sufixos diminutius amb el valor afectiu: -ó -ona, -oi -a i -ol -a. És curiós el cas de -et -a, indicat a la definició només com a diminutiu, malgrat que, en els exemples que acompanyen l'accepció (*boleta*, *gatet*), n'apareix un tercer amb un matís afectiu evident (*precioseta*).
5. LDC consigna aquest sufix com a -'ia, però els exemples que recull tenen com a sufix -ància. Les formes amb -ància deriven de verbs de la primera conjugació: de *cardar*, *cardància*; de *hamar* (variant de *halar*), *hamància*.
6. De fet, les gramàtiques presenten -íssim -a com l'únic sufix amb aquest valor. A JB i XR, en canvi, també es fa constar -èrrim -a, només present en alguns cultismes com *acèrrim* -a o *paupèrrim* -a.
7. Alguns d'aquests valors solen estar directament relacionats amb la derivació hipocorística.
8. Els sufixos assignats en dos o més valors es corresponen amb aquells que, d'una banda, apareixen en una mateixa obra però amb diferents valors o, de l'altra, el valor és diferent segons cada obra en què figura.

Motivacions ideològiques en la variació terminològica de la violència de gènere

VICENTE PALOMERO LÓPEZ DE ARMENTIA

Universitat Pompeu Fabra

vicente.palomero.lopez@gmail.com

Enginyer tècnic en Informàtica de

Gestió per la Universitat Jaume I (UJI), amb el Màster de Lingüística Teòrica i Aplicada per la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Actualment treballa de Language Engineer i compagina el seu treball amb investigacions dins de l'àmbit de la lingüística, de caràcter personal, que comprenen les motivacions cognitives de la variació terminològica, la seua aplicació al discurs i, en general, el lèxic i la pragmàtica. Més enllà de la lingüística, és cofundador del blog Leemergence, dedicat a la promoció de la literatura, per al qual fa ressenyes d'autors contemporanis en català i castellà.

Resum

Els termes varien, tant pel que fa al concepte com a la denominació. Aquesta variació es veu afectada per motivacions ideològiques, que podem rastrejar a partir de l'ús de la variació denominativa (Cabré, 1999; Freixa, 2002; Fernández-Silva, 2011). Ens proposem explorar aquestes causes al voltant del concepte violència de gènere, veure el canvi de preferències de 1994 a 2019 i comprendre'n l'ús en manifestos polítics.

PARAULES CLAU: variació terminològica; causes cognitives de la variació denominativa; teoria comunicativa de la terminologia; violència de gènere, topos

Abstract

Ideological motivations of terminological variation in gender-based violence

Terms vary, both in concept and in denomination. This variation is affected by ideological motivation, and we are able to trace it from the usage of denominative variation (Cabré, 1999; Freixa, 2002; Fernández-Silva, 2011). In this article we explore these causes and their connection with the concept of gender-based violence to observe the change of preferences from 1994 to 2019 and to understand the use of the respective terms in political manifestos.

KEYWORDS: terminological variation; cognitive causes of denominative variation; communicative theory of terminology; gender-based violence; topos

TERMINÀLIA 21 (2020): 29-39 · DOI: 10.2436/20.2503.01.146

Data de recepció: 23/11/2019. Data d'acceptació: 7/2/2020

ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introducció

En el present article explorem les causes cognitives de la variació conceptual i denominativa del concepte *violència de gènere* (VDG). En concret, pretenem descobrir com les raons ideològiques i actitudinals dels parlants es reflecteixen en la selecció de les variants denominatives, com es van generant noves variants denominatives al llarg del temps i com els parlants, a tot el conjunt de variants denominatives disponibles, trien aquelles que més encaixen amb les seues pròpies actituds. Amb aquest fi, primer introduïrem la variació terminològica des de la perspectiva de la teoria comunicativa de la terminologia (TCT) i després farem una aproximació discursiva a les ideologies i actituds vers la VDG; continuarem amb els objectius, les hipòtesis i les metodologies; desenvoluparem les anàlisis proposades i, finalment, presentarem les conclusions de l'estudi.

2 Variació denominativa i variació conceptual

Quan parlem de variació en la terminologia, ens referim a tres conceptes diferents. En primer lloc, i com a més genèric, tenim la *variació terminològica* —que, a grans trets, té a veure amb la variació que afecta el terme—; en segon lloc, la *variació denominativa* (VD) —que afecta la denominació—, i en tercer lloc, la *variació conceptual* (VC) —que afecta el concepte (Freixa, 2002, p. 54-55).

2.1 La variació des de la teoria comunicativa de la terminologia

Aquestes definicions es formulen a la TCT, proposada per Cabré i que té com a objectiu l'estudi de la comunicació especialitzada des d'una perspectiva interdisciplinària: cognitiva, comunicativa i lingüística (Cabré, 1999, p. 131-132). La TCT va suposar un pas més enllà respecte a la teoria predecessora, la teoria general de la terminologia (TGT), de Wüster, qui considerava els termes com a elements biunívocs que cal utilitzar per a una comunicació professional de caràcter científicotècnic (Cabré, 1999, p. 111). La TCT s'articula sobre una sèrie de principis, entre els quals el de poliedricitat, que ens permet comprendre la multidimensionalitat tant del terme (Cabré, 1999, p. 120-121; Cabré, 2009, p. 11-12) com del concepte associat (Cabré, 2008, p. 31-32).

Una de les diferències principals entre la variació conceptual i la variació denominativa és que la primera és contínua, mentre que la segona és discreta. La variació conceptual no s'estructura com una sèrie de variants aïllades, sinó que s'articula a partir d'un continuïum que ens permet ordenar les variants en una escala d'equivalència conceptual (EC) graduable, de més proper a més llunyà respecte del concepte origi-

nal (Freixa, 2002, p. 296). Aquesta escala requereix un concepte de referència, que anomenarem *invariant* (Kostina, 2009, p. 465).

Entre les variants conceptuais situades dins l'EC trobem que hi ha una distància semàntica, la qual es pot agrupar en tres grans grups: distància semàntica mínima —com la sinonímia i la variació formal—; mitjana —com el canvi de característica definidora, o no definidora, i reducció—, o màxima —com un canvi de configuració conceptual, la selecció d'hiperònims o hipònims, i el canvi de categoria (Fernández-Silva, 2016, p. 63-65).

A més, cal considerar el grau d'especialització dels parlants com una altra variable dins l'estudi de la variació, tant conceptual com denominativa (Cabré, 1999, p. 169). Així, es forma una relació directament proporcional entre el grau d'especialització i l'ús de conceptes monodenominatius, és a dir, expressats amb només una variant en el text; i inversament proporcional a la presència de canvis lèxics i variacions conceptuais (Freixa i Fernández-Silva, 2017, p. 169-171).

2.2 Especialització, motivació i inestabilitat conceptual

Segons Freixa (2002), la variació denominativa es pot considerar «un criteri lingüístic vàlid per classificar els textos especialitzats segons el grau d'especialització» (p. 367), afirmació basada en el fet que, com més especialització, més precisió i menys sinonímia, és a dir, el grau d'especialització afecta el tipus de variació denominativa, i el nivell d'EC és superior en els textos especialitzats que en els que no ho són. (p. 365).

La variació denominativa no és innòcua respecte a les conseqüències que pot causar. Els fenòmens de variació denominativa, com quan hi ha un canvi de característica definidora, ens permeten veure si hi ha una motivació cognitiva (Fernández-Silva, 2011, p. 60) suficientment important perquè varïe el grau d'EC entre els conceptes. Amb el fi de classificar-la, ens basarem en els dos criteris definits per Fernández-Silva (p. 62): el primer se centra en la distinció entre el nivell del sistema i el nivell d'ús, i el segon es focalitza en les diferències de conceptualització entre individus o grups de persones.

Pel que fa a l'escala d'ús que s'observa en el primer criteri, l'autora enumera diversos factors, com la mateixa evolució del coneixement, trets culturals i dialectals, àrees temàtiques, grups socioprofessionals, escoles de pensament o ideologies, i l'individu (Fernández-Silva, 2011, p. 66-69). És a dir, com menys especialització, més marge per a una certa ambigüïtat i l'adopció d'altres trets que no serien acceptats en un text més especialitzat. Aquesta variació pot ser motivada per diverses causes, entre les quals destaquem les cognitives —com la imprecisió conceptual, la distanciació ideològica i les diferències en la conceptualització (Freixa, 2013, p. 39).

La multiplicitat de causes i factors que influeixen sobre la variació conceptual fa que la mateixa variació denominativa siga inestable (Freixa, 2006, p. 64). Conseqüentment, entenem els conceptes especialitzats com a entitats dinàmiques, flexibles, amb estructures multidimensionals (Freixa i Fernández-Silva, 2017, p. 160) i que, per tant, sempre estan en contínua modificació i són impossibles de definir com a complets (Freixa i Fernández-Silva, 2017, p. 176). Aquesta condició dels conceptes i de la variació conceptual associada pot provocar discrepàncies entre parlants a l'hora d'emprar les formes lèxiques d'un concepte.

3 Ideologia i actitud respecte a la violència de gènere

Segons el que hem vist, comprenem que la raó ideològica de la variació és un camp prometedor per a l'estudi de la variació terminològica. Estudis anteriors s'han centrat en el grau d'especialització (Freixa, 2002) i en la influència de l'àrea temàtica (Fernández-Silva, 2011); per tant, l'anàlisi de la variació denominativa per raons ideològiques ens pot aportar més llum a l'hora de comprendre les causes cognitives d'aquesta variació.

3.1 Variació conceptual en el discurs sobre la violència de gènere

Les actituds, en canvi, s'articulen per les ideologies, com ara l'actitud respecte a la immigració respon a una ideologia xenòfoba (Dijk, 2009, p. 69). És en les actituds dels parlants sobre una temàtica concreta que observem els efectes de les causes ideològiques de la variació cognitiva. Segons Van Dijk (p. 64), la ideologia es pot transmetre a partir dels discursos, i aquests no es poden interpretar aïlladament, sinó dins un triangle discurs-cognició-societat, que ens permet veure les representacions mentals dels parlants sobre aquestes actituds.

La variació denominativa de la VDG es troba àmpliament estudiada per la disciplina de l'anàlisi del discurs. Moreno considera que expressions com *violència de gènere* o *violència domèstica* s'han lexicalitzat i, per tant, han perdut la seua capacitat de conscienciació (Moreno, 2010, p. 912). Peris va detectar intencions ideològiques en l'ús de la variació denominativa (Peris, 2013, p. 189), a més d'una confusió conceptual entre *violència domèstica*, *violència de gènere*, *violència masculista*, *violència familiar*, *violència contra la mujer*, *terrorismo machista*, etcètera (Peris, 2015, p. 737-739). Per altra banda, quan l'anàlisi se centra en com es conceptualitza la VDG a la premsa, aquesta mostra una preponderància d'actes de violència física per sobre d'altres (Zurbano, 2012, p. 42), repetició d'estereotips, sensacionalisme i falta de cura a l'hora de seleccionar les fonts, etcètera (Escribano, 2014, p. 163-169).

3.2 Visió general sobre la violència de gènere

Definim la VDG segons la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere (LOMPIVG) i que declara que la llei comprén qualsevol acte de violència física i psicològica «como manifestación de la discriminación, la situación de desigualdad y las relaciones de poder de los hombres sobre las mujeres» havent-hi pel mig relacions d'afectivitat. La VDG es caracteritza per un cicle que Walker defineix i que està format per un procés de quatre fases: acumulació de tensió, explosió violenta, conciliació i escalada de violència (Yugueros, 2014, p. 153-155). Es troba lligada a l'estructura patriarcal de la societat, amb reminiscències d'un passat mític i que encara hui trobem a les religions, com ara la basada en la Bíblia, en què se situa la dona sotmesa a l'home (Saceda, 2010, p. 316). Aquest sotmetiment no es limita a la tradició; també es pot trobar en altres aspectes més contemporanis, com ara el món en línia (Donoso, Rubio i Vilà, 2018; Romero i Torrado, 2019) o la música (Hormigos-Ruiz, Gómez-Escarda i Perraló-Oliver, 2018).

4 Objectius, hipòtesis i metodologia

El nostre objectiu principal és veure els efectes de la ideologia sobre la variació terminològica, tant denominativa com conceptual, en dos graus d'especialització diferenciats, el periodístic i el polític. Per a assolir-lo, considerem dues hipòtesis:

- En primer lloc, l'ús de les variants denominatives no és estàtic, sinó que sorgeixen nous conceptes i hi ha canvis de preferència per part de la premsa.
- En segon lloc, hi ha una relació entre la variant denominativa i el seu ús argumentatiu segons la ideologia i l'actitud del parlant.

Per començar, drem a terme una anàlisi semàntica d'aquestes quatre variants, amb la intenció de concretar quines variacions conceptuals hi ha darrere de la variació denominativa. Una vegada feta l'anàlisi, continuarem amb un estudi diacrònic i quantitatiu de l'ús de la variació denominativa a la premsa com a mostra dels canvis de les tendències ideològiques de la societat espanyola en conjunt per a validar aquesta primera hipòtesi. Per altra banda, realitzarem una anàlisi comparativa de quatre textos polítics sobre la VDG de quatre grups amb diferents posicionaments des del punt de vista ideològic a l'Estat espanyol, amb l'objectiu de trobar la relació entre la variant denominativa i el seu ús argumentatiu. Els textos seleccionats corresponen a l'any 2018, i van ser publicats al voltant del 25 de novembre, Dia Internacional contra la Violència de Gènere, amb excepció del manifest publicat al web d'Hazte Oír, publicat el 8 de juny de 2018. Els textos dels partits popular i socialista corresponen a declaracions institucionals de la Comunitat de

Madrid (PP) i de la Junta d'Andalusia (PSOE). Es tracta de Ni una menos (IU), Declaración institucional con motivo del Día Internacional de la Eliminación de la Violencia contra las Mujeres (PSOE), Declaración institucional con motivo de la celebración, el día 25 de noviembre, del Día Internacional de la Eliminación de la Violencia contra las Mujeres (PP) i el Manifiesto de Belvis del Jarama contra la desigualdad (HO). Aquests textos tenen una extensió relativament similar —el d'IU conté 1.076 paraules; el del PSOE, 717; el del PP, 436, i el d'HO, 760 paraules. La temàtica gira sobre la VDG i, com a principal diferència, hi trobem les actituds i les ideologies dels autors.

L'anàlisi de la distribució a la premsa és exploratòria i quantitativa. Així, comptabilitzarem sis variants usades en llengua castellana per a referir-se al concepte VDG (vegeu la taula 1), juntament amb un codi format pel concepte associat —MTR correspon a maltractaments—, dos punts i quatre lletres que identifiquen la variant conceptual; i la font de referència que en justifica l'ús. L'estudi es basa en l'extracció de dades del corpus de notícies de Factiva (Dow Jones, s. d.), filtrant per país —Espanya—, llengua —l'espanyol— i variant, agrupant-les per any des de 1994 a 2019; i en l'estudi dels gràfics, d'ús tant absolut com relatiu, a partir de l'eina RStudio. Hem seleccionat les variants a partir dels manifestos polítics i hem afegit malos tratos, agrupada amb maltrato, ja que va ser la forma primerenca utilitzada per a descriure aquest fenomen (El País, 1997), i violencia doméstica, extreta directament de l'afirmació feta per Hazte Oír a l'autobús llogat l'any 2019 on oposaven violencia doméstica a violencia de género (El Diario, 2019). Considerem aquestes dues formes suficientment significatives per ser incloses a l'estudi: malos tratos és una forma genèrica utilitzada per a altres situacions que van més enllà de la VDG, i l'ús de violencia doméstica per part d'Hazte Oír ens indica la seua importància

com a referent per a reflectir l'actitud d'aquest grup respecte a la VDG.

Per a fer l'anàlisi dels textos polítics, comptabilitzarem les variants explícites de VDG utilitzades en cadascun dels textos i n'observarem l'ús argumentatiu a partir de l'anàlisi de les frases on apareixen, amb la intenció de detectar l'actitud de l'autor del text respecte a la VDG. Per comprendre l'ús discursiu de les variants denominatives, recorrem a la metodologia que proposen Wodak i Reisigl (2009). Aquesta metodologia fa ús del topos (topoi, en plural) com a elements, no sempre explícits, de l'argumentació que permeten connectar l'argument amb la conclusió. El concepte topoi, l'ús del qual es retrotrau a la retòrica clàssica (Zagar, 2010, p. 13), és utilitzat per altres autors com Ducrot, qui el va recuperar per fer una anàlisi de l'argumentació basant-se en la presència d'arguments comuns socials i culturals entre els interlocutors (Portillo, 2017, p. 4) i que ens permet, més que descobrir relacions argumentatives, legitimar-les i evidenciar-les (Fuentes, 1995, p. 62). Com a base del present estudi, considerem la llista compilada per Wodak (2009, p. 319) —utilitat/avantatge, inutilitat/desavantatge, definició / interpretació nominal, dany/amença, humanitarisme, justícia, responsabilitat, càrrega, economia, realitat, números, llei/dret, història, cultura, abús—, de la qual extraurem els topoi utilitzats, a escala de sentència, al voltant de cadascuna de les aparicions de les variants denominatives de VDG.

L'abast de l'estudi és exploratori i pretén mostrar una visió general de les causes ideològiques de la variació denominativa i conceptual de la VDG. En la TCT hi ha una mancança de mètodes experimentals per a explorar si la variació denominativa reflecteix la variació conceptual (Freixa i Fernández-Silva, 2017, p. 176). Esperem que les metodologies proposades ens serviquen per a entendre una mica millor la relació entre la variació conceptual i la denominativa.

Variant conceptual	Denominació	Codi	Motivació
violencia de género	violencia de género	VDG:VGen	Manif., LOMPIVG (BOE, 2004)
violencia doméstica	violencia doméstica	VDG:VDom	Autobús d'Hazte Oír (El Diario, 2019)
malos tratos	malos tratos, maltrato	MTR:MTTr	Manif., Assassinat d'Ana Orantes (El País, 1997)
violencia machista	violencia machista	VDG:VMch	Manif.
violencia contra las mujeres	violencia contra la mujer, violencia contra las mujeres, violencia sobre la mujer, violencia sobre las mujeres	VDG:VctM	Manif.
violencia intrafamiliar	violencia intrafamiliar	VDG:VInt	Manif.

TAULA 1. Variants conceptuals, denominacions d'aquestes variants conceptuals associades, codi corresponent i motivació per al seu ús. Manif. fa referència a que hi ha exemples en els manifestos polítics analitzats en el present estudi

5 Anàlisi contrastiva de les variants

Considerem la forma VDG:VGen, que ens indica la causa de gènere, és a dir, que la violència es crea per la situació de diferència entre els gèneres masculí i femení, com a invariant, a causa del seu ús en la Llei 1/2004. Sobre aquesta invariant, compararem les variants amb la intenció de mostrar les variacions conceptuals que suposa el canvi lèxic.

La variant MTR:MTrt no diferencia la VDG d'altres tipus de maltractaments. Per aquesta raó l'hem marcat com a corresponent a un altre concepte, *maltractaments*, més genèric. Quan parlem de VDG, es referencia una forma de tracte incorrecta, dolenta. La causa de gènere que es manifesta en la invariant no apareix enlloc, i de les quatre fases del cicle de la VDG que s'han comentat abans, només posa focus en la tercera etapa, la de l'explosió violenta.

La forma VDG:VDom fa ús del nucli *violència*, però l'adjunt el despulla del seu caràcter genèric, per a limitar-la a l'àmbit domèstic. No fa distinció de cap altre tret que identifique ni la víctima ni el victimari, només indica l'abast de la relació que s'estableix entre els involucrats.

Respecte a VDG:VInt, trobem una situació semblant a l'anterior, però amb una conceptualització diferent de l'abast de la violència. Aquí es parla de família, en lloc d'entorn domèstic, de manera que se substitueix la relació d'afectivitat que s'esmenta a la llei per una de caràcter familiar. Casos com la violència entre persones amb un cert grau de relació íntima però sense aquests vincles familiars queden exclosos.

Amb VDG:VctM, s'esdevé una generalització de VDG:VGen. No es parla d'una violència causada pel gènere,

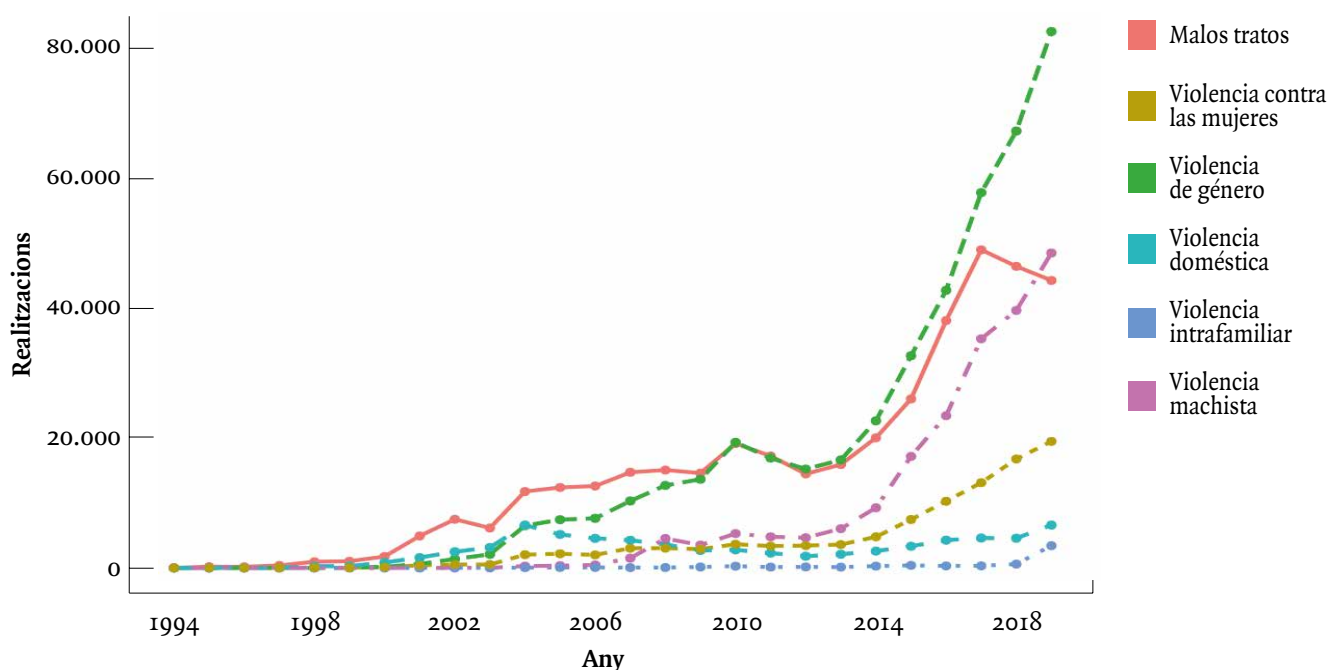
sinó d'una violència que pateixen les dones pel fet de ser dones. El component afectiu de la VDG cau, i eleva el problema cap a la mateixa estructura patriarcal de la societat, que situa la dona en un nivell inferior respecte a l'home.

La darrera forma per estudiar, VDG:VMch, deixa enrere la raó de gènere i situa el focus en el masclisme com una actitud de la qual emergeix la violència. En parlar d'aquesta violència de causa masclista, desapareix la limitació afectiva de la llei i la neutralitat que ens evoca la raó de gènere, i acusa directament el masclisme com a font de la violència.

6 Ús de la variació denominativa a la premsa

Després de l'anàlisi contrastiva de les variants de VDG, ara estudiarem com n'ha variat l'ús. Per a això, hem consultat el corpus de Factiva, i hem fet un comptatge de 1994 a 2019 per a les variants denominatives incloses a la taula 1 i agrupades segons la variant conceptual associada.

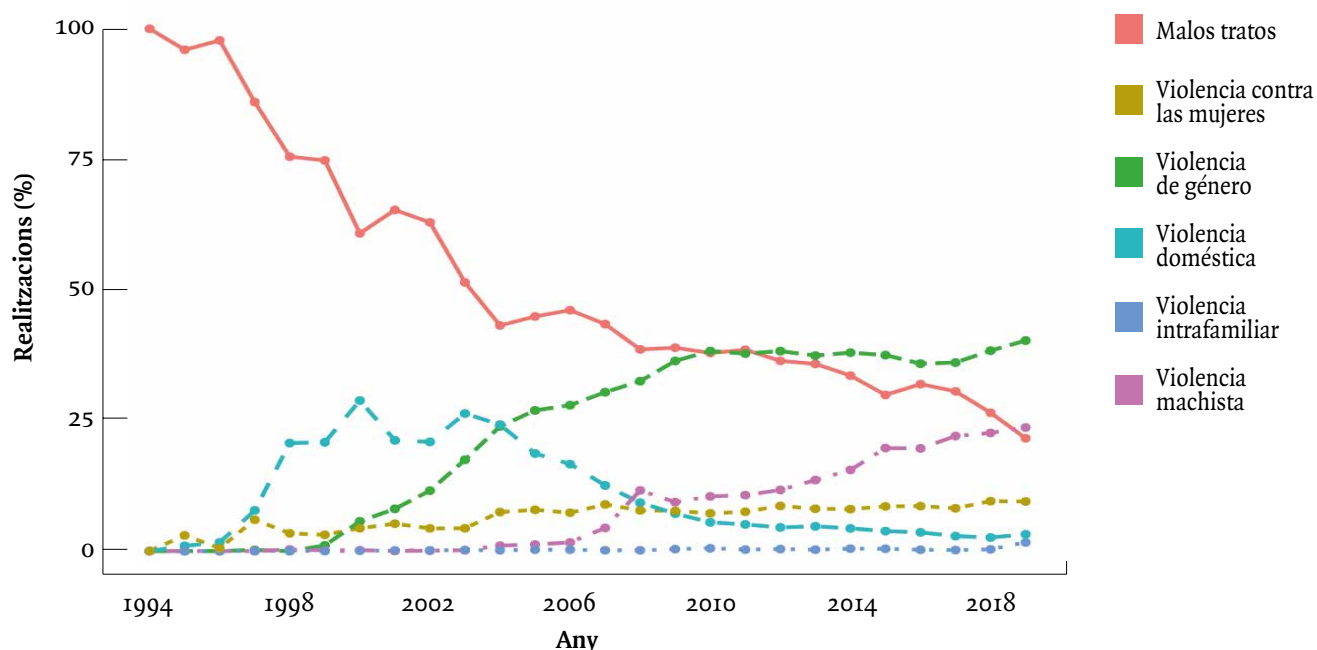
Com podem veure en el gràfic 1 (amb dades recollides de Factiva), MTR:MTrt, que no parla només de VDG, té un ús majoritari fins a l'any 2009. A partir del 2013 és superat d'una manera clara per VDG:VGen, però el seu creixement és paral·lel al d'aquesta forma fins al 2017, quan el seu ús descendeix i, fins i tot, arriba a ser superada per VDG:VMch. La forma VDG:VDom és la primera que sorgeix per a parlar de VDG. Aquesta forma és preferida fins al 2004, any d'entrada en vigor de la LOMPIVG, quan és superada per VDG:VGen. El seu ús, a partir d'aquest any, manifesta un descens regular fins al 2014, quan comença un petit incre-

GRÀFIC 1. Distribució de l'ús absolut de les variants terminològiques de VDG (1994-2019)

ment, negligible si es compara amb l'increment de VDG:VGen, VDG:VMch i VDG:VctM. VDG:VGen comença a tenir un ús significatiu a partir de l'any 2002. A partir del 2004, iguala VDG:VDom i aleshores mostra una corba aparentment exponencial, i es converteix així en la forma preferida per parlar de VDG, que es correspon amb el seu caràcter de denominació legal. Un cas similar, però més marcat, és el de VDG:VMch, que, amb un ús significatiu a partir del 2008, comença a formar una altra corba aparentment exponencial, fins a arribar a superar MTR:MTrt el 2019. La variant VDG:VctM comença a ser utilitzada d'una manera significativa cap al 2004, però el seu ús es manté regular fins al 2014, quan comença a créixer de manera lineal. Finalment, la forma VDG:VInt mostra un ús residual fins al 2018, amb un petit repunt el 2019.

El gràfic 2, centrat en l'ús relatiu de les variants, ens mostra amb més claredat les tendències descrites anteriorment. El descens de MTR:MTrt és regular, tot i que el creixement absolut és paral·lel amb VDG:VGen fins al 2017. El descens pel que fa al nombre de realitzacions manté la tendència establerta des de l'inici de la sèrie. Respecte a VDG:VGen, veiem que l'increment exponencial que mostra el gràfic 1 és equivalent a una estabilització del percentatge d'ús, al voltant del 45 %. Entre 1996 i 2004, sembla que VDG:VDom intenta ser, el referent, i la tendència descendent vista abans aquí es mostra d'una manera més clara. Més enllà del pic mostrat el 2008, VDG:VMch té un increment percentual lineal, a diferència de les altres dues formes, VDG:VctM i VDG:VInt, amb un ús pràcticament horitzontal; VDG:VctM queda al voltant del 10 % i VDG:VInt, pràcticament sense ús.

GRÀFIC 2. Distribució de l'ús relatiu de variants terminològiques de VDG (1994 - 2019)

7 Anàlisi dels manifestos ideològics

Farem una aproximació doble a l'anàlisi dels manifestos polítics. En primer lloc comptabilitzarem l'ús de les variants denominatives, i després observarem els diversos arguments per a cadascun dels quatre manifestos.

7.1 Comptabilització de les variants en els manifestos

Una vegada agrupades les variants denominatives per ús en els quatre manifestos, veiem que la forma més comuna és VDG:VGen, seguida de VDG:VctM. La variant VDG:VMch només és usada pel PP i pel PSOE, mentre que MTR:MTrt i VDG:VInt són exclusives del text d'HO. A la taula 2 s'observa clarament la preferència d'IU per VDG:VGen per damunt de les altres formes; preferència dominant en el text del PSOE i ambigua en el del PP, que empra tant VDG:VMch com VDG:VGen, tot i que aquesta última és la forma legal, i només una vegada més que VDG:VctM. Molt diferent és l'ús que fa HO de la variació denominativa de VDG: la seua selecció mostra una actitud oposada a la dels altres textos, evident en la preferència per formes com VDG:VInt i VDG:VMtrt, en lloc de VDG:VMch, i en la connotació negativa de VDG:VGen i VDG:VctM. Finalment, destaquem que la forma proposada per HO a l'autobús, VDG:VDom, no s'ha detectat en cap dels quatre manifestos.

Variant	IU	PSOE	PP	HO
VDG:VDom	—	—	—	—
VDG:VGen	10	8	4	2
VDG:VctM	3	3	2	1
VDG:VMch	—	4	4	—
MTR:MTtt	—	—	—	3
VDG:VInt	—	—	—	2

TAULA 2. Nombre d'aparicions de les variants conceptuals de VDG en els quatre manifestos polítics estudiats

7.2 Anàlisi del manifest d'Izquierda Unida

El text d'IU presenta la VDG com un dany o amenaça que un grup de persones, els homes, exerceixen sobre un altre grup, les dones, a partir de l'abús d'una posició cultural dominant; i proposa una sèrie de canvis per a anul·lar aquesta situació desavantajosa, aportar mesures perquè no hi hagi violència i, si aquesta existeix, pal·liar-ne les conseqüències.

Per exemple, llegint «Exigimos que las instituciones asuman su responsabilidad en la lucha contra la Violencia de Género», veiem que en aquest context la VDG:VGen és una amenaça a la qual cal enfrontar-se, oposar-se i actuar-hi en contra —topos de dany/amenaça—; metafòricament, es tracta d'un enemic que no es pot combatre amb armes, sinó amb responsabilitat —topos de responsabilitat—, i com que el responsable no és un individu, sinó les institucions públiques, creades sota d'un marc institucional, la lluita ha de ser legal —topos de llei/dret. N'és un altre exemple «La descarada y reiterada desidia, cuando no abierta hostilidad del poder judicial, con casos tan sangrantes como el titular del juzgado de Violencia sobre la Mujer número 7 de Madrid...», en què, si la variant VDG:VctM és part del nom del jutjat —topos de llei/dret—, els mots *descarada* i *reiterada* ens parlen de l'abús de la posició del poder judicial, i «abierto hostilidad» o «casos tan sangrantes» fan una clara referència a la posició d'enemic del poder judicial, en general, i del titular del jutjat, en particular.

7.3 Anàlisi del manifest de la Junta d'Andalsia

La funció del manifest del PSOE és doble. D'una banda, es denuncia la violència contra les dones com un tret social, cultural, encara present a la societat i que s'ha d'eliminar; de l'altra, l'autor pretén promocionar les actuacions polítiques de la Junta d'Andalusia, situant-la com un element central de la lluita contra la VDG.

A la fi del text apareix «Una labor de acompañamiento y atención imprescindible en este camino hacia una vida libre de violencia de género que cada día emprenden más mujeres», que interpretem sota els topoi de realitat, com fan «miles de mujeres», i humanitarisme,

que obliga la Junta a acompanyar i atendre les víctimes de manera «imprescindible».

Com a exemple de VDG:VMch, trobem «Agradece la respuesta del conjunto de la ciudadanía andaluza que diariamente muestra su condena y rechazo ante la violencia machista y ante los comportamientos y manifestaciones que la justifican», en què l'autor parla de la responsabilitat tant de la ciutadania per la «condena y rechazo» de la violència masclista, i del topos de cultura de la mateixa violència, quan assenyala els «comportamientos y manifestaciones que la justifican». Respecte a VDG:VctM, destaquem l'exemple «Hacer un llamamiento al conjunto de la sociedad para que de manera individual y colectiva, se comprometa, pase a la acción y se implique de manera activa en la denuncia y repulsa ante las manifestaciones de violencia contra las mujeres». Aquí, VDG:VctM es manifesta com un fet cultural —topos de cultura—, és a dir, es fa pública i exposa la violència que es produeix contra les dones per raó de gènere, i es fa una crida cap a la responsabilitat tant d'individus com de col·lectius —topos de responsabilitat— en contra d'aquest fet denunciabile i repulsiu —topos de dany/amenaça— contra el qual s'ha de lluitar.

7.4 Anàlisi del manifest de l'Asamblea de la Comunitat de Madrid

El text de l'Asamblea de la Comunitat de Madrid, controlada l'any 2018 pel PP, presenta la VDG com un acte purament individual. Responsabilitza els maltractadors, i la institució ha de limitar-se a dos rols: un de punitiu cap als agressors i un altre d'assistencial o d'acompanyament cap a les víctimes i altres afectats. A més, l'autor del text demana compromís per part de tots, especialment d'altres administracions i dels mitjans de comunicació, per a evitar la transmissió de models de relació masclistes.

A partir de l'exemple «[...] nuestro compromiso es firme e inflexible en la lucha contra los maltratadores, únicos responsables de la violencia de género», veiem que es declina qualsevol responsabilitat de la VDG:VGen, atès que aquesta és provocada pel maltractador, i adopta una posició punitiva, d'enemic compromés en

contra dels maltractadors; una lluita que, com a institució que és, serà legal —per tant, parla d'un *topos* de *lleï/dret*. Si mirem la segona forma, VDG:VMch, trobem un ús diferenciat quan l'aplica al *topos* de *números*, dels quatre textos analitzats. El d'aquest autor és l'únic que presenta dades concretes —a diferència del manifest d'HO, com veurem més endavant—, i diu: «En 2018 han sido asesinadas 44 mujeres, 4 de ellas en la Comunidad de Madrid, sin olvidar a los menores víctimas de la violencia machista: 3 menores han sido asesinados y 35 se han quedado huérfanos», si bé conté valors descontextualitzats i se centra únicament en morts i orfes. Per tant, la VDG només té implicacions criminals, i no estructurals, a causa del masclisme estructural que cal combatre. La darrera forma, VDG:VctM, s'utilitza amb el *topos* de cultura, per ser part del nom del «Día Internacional para la Eliminación de la Violencia contra la Mujer» i com a anàfora, quan al final del text fa una referència directa a aquest Dia Internacional —en l'últim paràgraf, a la conclusió—, amb l'obertura «Por todo ello, la Asamblea de Madrid, desde la convicción de que el logro de una sociedad libre de violencia contra la mujer es posible...», i se li suma el *topos* de *dany/amença*, perquè aquesta violència és una amenaça que cal eliminar.

7.5 Anàlisi del Manifiesto de Belvis

El text d'HO presenta la VDG com una entelèquia en contra dels homes, una invenció per part dels grups feministes que volen criminalitzar l'home pel fet de ser-ho, i considera la LOMPIVG una eina de malversació completament ineficaç per a protegir les «verdaderas maltratadas», és a dir, les familiars dels homes perseguits i empresonats per l'actual Llei del 2004.

Observem-ne uns quants exemples. Comencem per VDG:VMTrt: «La LIVG, tras 13 largos años de vigencia y miles de millones de euros invertidos en sus medidas, no ha reducido en absoluto la cifra de maltrato y muerte de mujeres a manos de sus parejas». Ens diu que és la llei el veritable desavantatge perquè és inútil en la seua missió d'evitar el «maltrato y muerte de mujeres a manos de sus parejas» —*topoi* d'*inutilitat/desavantatge* i *dany/amença*, respectivament—, una situació que s'allarga en el temps —*topos* d'*història*— i que ha provocat, a més, un gran perjudici financer amb un valor inversemblant, sense cap referència que aclarisca per què són «miles de millones de euros invertidos» o en què s'han malversat —*topoi* de *finances* i *números*. Un altre exemple interessant d'aquesta variant és «A los cientos de miles de mujeres a los que esta ley ha sido incapaz de proteger e incluso ha perjudicado su situación de verdadero maltrato», en què a més dels *topoi* de *dany/amença*, *inutilitat/desavantatge* i *números*, trobem el *topos* de *definició / interpretació nominal* quan l'autor empra l'adjectiu «verdadero» davant de «maltrato», oposant aquestes dones al fals maltractament que

defén la LOMPIVG. Veiem la seua actitud respecte a la llei a «Las leyes de discriminación positiva, como la Ley Integral contra la Violencia de Género (LIVG), vulneran derechos fundamentales de una parte de la población, en este caso la mitad de la población, los varones»: la llei actual crea una situació de desigualtat en clau de «discriminación positiva» —*topoi* de *lleï/dret* i de *inutilitat/desavantatge*—, que l'autor s'esforça a explicar i denunciar —*topos* de *definició / interpretació nominal*— perquè la seua naturalesa discriminatòria vulnera «derechos fundamentales». La tercera forma utilitzada, VDG:VInt, és la que proposa com a terme nou. L'exemple «[...] y se derogue [la LIVG] dando paso a una ley de violencia intrafamiliar que proteja a todas las víctimas» ho mostra clarament; parla de derogació de la llei anterior i de la promulgació d'una altra que tinga aquesta variant com a terme jurídic representatiu —es tractaria dels *topoi* de *lleï/dret* perquè parla d'una nova llei, cultura, en promocionar una actitud per sobre d'una altra que és actualment dominant, i de *definició / interpretació nominal*, amb aquesta redefinició del concepte legal. Per acabar, presentem un exemple de VDG:VctM: «[...] se haga seguimiento de la utilización de los incontables fondos públicos utilizados en la eliminación de la violencia contra las mujeres sin conseguir un solo resultado, de lo que se deduce una posible malversación de caudales públicos» ens revela que les principals contrapartides de la LOMPIVG són la malversació —*topos* de *finances*— i l'absència de resultats —*topos* d'*inutilitat/desavantatge*.

8 Conclusiones

El resultat de les anàlisis ens ha portat a comprendre que la variació denominativa s'utilitza per a marcar les actituds dels autors dels textos polítics respecte a la VDG. La diferència és clara quan comparem l'ús de la variant VDG:VGen entre els quatre manifestos. Així, si per a IU i el PSOE, la VDG és un fenomen social i cultural, que va més enllà de les agressions físiques, per al PP el responsable principal és el maltractador. Per a HO, no s'hauria de parlar de VDG sinó de VDG:VInt, i la VDG, tal com s'entén en la legislació actual, és una eina de malversació que no protegeix les «verdaderas víctimas».

Els gràfics mostren que la forma més utilitzada coincideix amb el terme jurídic VDG:VGen. En canvi, aquest terme no ha sigut sempre el preferit. La preferència inicial fou cap a MTR:MTTrt, en què no es pot diferenciar el tipus de maltractament; després es va optar per VDG:VDom com a primera alternativa a MTR:MTTrt, fins a la popularització de VDG:VGen, entre 2002 i 2004. Com a optativa, veiem que la forma més marcada VDG:VMch va sorgir l'any 2006, fins a situar-se com a primera opció enfront de VDG:VGen, el 2019. Tot i això, les tendències d'ús són clares: des del

2010, VDG:VGen s'usa més que totes les altres variants estudiades, incloent-hi MTR:MTrt, que, recordem, no parla exclusivament de VDG.

Els mateixos canvis de preferència d'ús poden donar evidència del canvi de percepció social vers la VDG. Podem veure que aquest problema s'ha visibilitzat al llarg dels vint-i-cinc anys observats, i que el concepte ha emergit des de MTR:MTrt. Primer, es va intentar consolidar la forma VDG:VDom, sense la marca de gènere; després, a partir de la LOPMIVG, queda socialment acceptat que és un motiu cultural. Des del 2010, VDG:VGen se situa al voltant del 45 % en relació amb l'ús, mentre que, des del 2015, VDG:VMch ho fa al voltant del 25 % —és a dir, tres de cada quatre vegades que s'utilitza el concepte de VDG a la premsa es fa amb una d'aquestes dues formes.

Respecte a les variants detectades en els manifestos polítics, VDG:VGen és, sense cap dubte i justament, un terme tant jurídic com a invariant denominativa per parlar del concepte associat. El seu ús majoritari per part d'IU —de tretze mencions de VDG, utilitza deu vegades aquesta forma— i del PSOE —amb vuit de quinze ocasions— indica l'èmfasi de la raó de gènere com a arrel de la violència, la qual s'ajusta amb els usos periodístics i jurídics de la invariant. En canvi, aquest fet de gènere queda dissimulat en el text del PP —quatre de deu casos—, i completament pervertit en el d'HO, que quan l'utilitza —dos de nou casos— ho fa només com a nom d'una llei a la qual s'oposen.

La variant VDG:VMch, primera alternativa segons la premsa des del 2018, només s'usa en els textos del PSOE i el PP. Aquest ús, si bé podria ser merament estilístic, també permet al PP atacar els maltractadors com a masclistes, i distanciar-se'n. Entenem que l'autor ens vol dir que el maltractament és una actitud masclista que no comparteix, però tampoc consideren que la diferenciació social de gènere siga la causant de la VDG, sinó que només és una desviació que, com a institució, censuren i castiguen.

Les formes agrupades com VDG:VctM, usades en els quatre manifestos, no són especialment populars entre els periodistes —el seu ús se situa al voltant del 10 %. En els manifestos d'IU, PSOE i PP, el trobem com un element que cal combatre, una amenaça cul-

tural; en canvi, en el manifest d'HO parlar d'aquesta violència és fer-ho de malversació i d'una llei inútil, fins i tot, contraproductiu.

Darrerament, les formes VDG:VInt i MTR:MTrt, usades només per HO, ens indiquen una manera de comprendre la VDG molt distanciada de la resta de la societat. Si VDG:VDom va poder ser adequada per a descriure la VDG, fins a l'aparició de VDG:VGen, VDG:VInt, si s'ha utilitzat a la premsa ha sigut en situacions residuals. L'ús d'aquesta forma, com MTR:MTrt —que amaguen la condició de gènere d'aquesta violència— desafia les actituds i les ideologies de la majoria de la societat, que comprén que el fenomen que coneixem com a VDG té raons de gènere i es troba vinculat amb una ideologia masclista, com demostra l'ús majoritari de les variants VDG:VGen i VDG:VMch.

Aquestes tendències revelen l'emergència del concepte de VDG a partir de MTR. La variació denominativa s'ha fet servir per a ajustar-lo a la diversitat d'actituds i ideologies que formen l'espai social i cognitiu des del qual emergeix. Sense aquesta variació, haguera sigut més difícil discutir sobre la motivació de gènere de la VDG; tampoc no ens permetria visibilitzar les actituds i les ideologies dels grups socials i polítics. Un estudi més profund, que combine una anàlisi estadística i de corpus, ens ajudaria a comprendre millor els canvis de preferència terminològica i els conflictes latents entre actituds, ideologies i grups socials.

Respecte al darrer objectiu, el d'ampliar la metodologia per a estudiar la relació entre variació denominativa i conceptual, trobem que l'estudi argumentatiu dels *topoi*, a partir dels manifestos polítics, ens permet entendre les actituds rere les quals es produeix la variació conceptual, i com aquesta es veu reflectida en la variació denominativa. Quant a l'anàlisi diacrònica de les aparicions de les variants denominatives, ens ha permès veure com s'ha format el nou concepte de VDG —de primer anomenat VDG:VDom, a partir de MTR:MTrt—, com ha variat després fins a l'establiment de la invariant *violència de gènere*, i com altres formes —com VDG:VMch— han afegit una nova divisió conceptual. Per tant, també ha aportat llum sobre la formació de la variació conceptual i com han calgut formes denominatives noves per tal de reflectir-la. ✨

9 Bibliografia

- ÁREA DE LA MUJER DE IZQUIERDA UNIDA (2018). Ni una menos [en línia]. <<http://iucuenca.es/2018/11/24/una-menos-manifiesto-del-area-la-mujer-iu-25n/>> [Consulta: 14 maig 2019].
- ASAMBLEA DE MADRID (2018). Declaración institucional con motivo de la celebración, el día 25 de noviembre, del Día Internacional de la eliminación de la violencia contra las mujeres [en línia]. <<https://www.asambleamadrid.es/static/doc/publicaciones/X-DS-806.pdf>> [Consulta: 14 maig 2019].
- BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO (2004). Ley orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de medidas de protección integral contra la violencia de género, 313 (29 desembre 2004), p. 42166-42197 [en línia]. <<https://www.boe.es/boe/dias/2004/12/29/pdfs/A42166-42197.pdf>> [Consulta: 25 setembre 2019].
- CABRÉ, M. Teresa (1999). La terminología: Representación y comunicación: Elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- CABRÉ, M. Teresa (2008). «El principio de poliedricidad: la articulación de lo discursivo, lo cognitivo y lo lingüístico en terminología (I)». *Ibérica*, núm. 16, p. 9-36.
- CABRÉ, M. Teresa (2009). «La teoría comunicativa de la terminología, una aproximación lingüística a los términos». *Revue Française de Linguistique Appliquée*, 2009/2, vol. XIV, p. 9-15.
- EL DIARIO (2019). «HazteOir lanza un autobús con la cara de Hitler y el mensaje “StopFeminazis” y “las leyes de género discriminan al hombre”». (28 febrer) [en línia]. <https://www.eldiario.es/sociedad/HazteOir-autobus-Hitler-feminazis-genero_o_872812962.html> [Consulta: 26 febrer 2020].
- DIJK, Teun A. van (2009). «Critical discourse studies: a sociocognitive approach». A: WODAK, Ruth; MEYER, Michael (ed.) (2009). *Methods for critical discourse analysis*. London: Sage, p. 62-86. [2a ed. rev.]
- DONOSO VÁZQUEZ, Trinidad; HURTADO, M. José Rubio; VILA BAÑOS, Ruth (2018). «La adolescencia ante la violencia de género 2.0: concepciones, conductas y experiencias». *Educación XXI*, vol. 21, núm. 1, p. 109-134.
- DOW JONES (s. d.). Factiva [en línia]. <<https://professional.dowjones.com/factiva/>> [Consulta: 4 abril 2019].
- EL PAÍS (1997). «Mata a su ex esposa prendiéndole fuego por denunciar malos tratos», any XXII, núm. 7525 [en línia]. <https://elpais.com/diario/1997/12/18/espana/882399613_850215.html> [Consulta: 28 febrer 2020].
- ESCRIBANO, M. Isabel (2014). *Encuadres de la violencia de género en la prensa escrita y digital, nacional y regional: ‘La Verdad’, ‘La Opinión’, ‘El Mundo’ y ‘El País’ desde la teoría del framing*. Tesis doctoral. Universidad de Murcia. Facultad de Derecho.
- FERNÁNDEZ-SILVA, Sabela (2011). *Variación terminológica y cognición. Factores cognitivos en la denominación del concepto especializado*. Tesis doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- FERNÁNDEZ-SILVA, Sabela (2016). «The cognitive and rhetorical role of term variation and its contribution to knowledge construction in research articles». *Terminology*, vol. 22, núm. 1, p. 52-79.
- FREIXA, Judit (2002). *La variació terminològica. Anàlisi de la variació denominativa en textos de diferent grau d’especialització de l’àrea de medi ambient*. Tesis doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- FREIXA, Judit (2006). «Causes of denominative variation in terminology». *Terminology*, vol. 12, núm. 1, p. 51-77.
- FREIXA, Judit (2013). «Otra vez sobre las causas de la variación denominativa». *Debate Terminológico*, núm. 9, p. 38-46.
- FREIXA, Judit; FERNÁNDEZ-SILVA, Sabela (2017). «Terminological variation and the unsaturability of concepts». A: DROUIN, Patrick; FRANCOEUR, Aline; HUMBLEY, John; PICTON, Aurélie (ed.) (2017). *Multiple perspectives on terminological variation*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins, p. 156-180.
- FUENTES, Catalina (1995). «Polifonía y argumentación: los adverbios de verdad, certeza, seguridad y evidencia en español». *Lexis: Revista de Lingüística y Literatura*, vol. 19, núm. 1, p. 59-83.
- HAZTE OÍR (2018). Manifiesto de Belvis del Jarama contra la desigualdad [en línia]. <<https://www.hazteoir.org/alerta/92411-firma-manifiesto-belvis-jarama-desigualdad-luchar-discriminacion-masculina>> [Consulta: 14 maig 2019].
- HORMIGOS-RUIZ, Jaime; GÓMEZ-ESCARDA, María; PERELLÓ-OLIVER, Salvador (2018). «Música y violencia de género en España. Estudio comparado por estilos musicales». *Convergencia: Revista de ciències socials*, núm. 76, p. 75-98.
- JUNTA DE ANDALUCÍA (2018). Declaración institucional de la Junta de Andalucía con motivo del Día Internacional de la Eliminación de la Violencia contra las Mujeres [en línia]. <<https://www.juntadeandalucia.es/organismos/consejo-sesion/detalle/158756.html>> [Consulta: 14 maig 2019].
- KOSTINA, Irina (2009). *La variación conceptual de los términos en el discurso especializado*. Tesis doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.

- MORENO, Damián (2010). «De “violencia doméstica” a “terrorismo machista”: el uso argumentativo de las denominaciones en la prensa». *Discurso & Sociedad*, vol. 4, núm. 4, p. 893-917.
- PERIS, Manuel (2013). «La despolitización de la violencia de género a través de la terminología». *Asparkia*, núm. 24, p. 176-194.
- PERIS, Manuel (2015). «La importancia de la terminología en la conceptualización de la violencia de género». *Oñati Socio-legal Series*, núm. 5, p. 716-744.
- PORTILLO, Jesús (2017). «Topoi y espacios mentales». *Tonos Digital*, núm. 32, p. 1-24.
- ROMERO, Yasmina; TORRADO, Esther (2019). «Reescribiendo la violencia de género en internet: un modelo basado en los fanfictions de la bella y la bestia». *Sociología y Tecnociencia*, vol. 9, núm. 1, p. 69-85.
- WODAK, Ruth (2009). «The semiotics of racism: a critical discourse-historical analysis». A: RENKEMA, Jan (ed.) (2009). *Discourse, of course*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins, p. 311-326.
- WODAK, Ruth; MEYER, Michael (ed.) (2009). *Methods for critical discourse analysis*. London: Sage, p. 87-121. [2a ed. rev.]
- WODAK, Ruth; REISIGL, Martin (2009). «The discourse-historical approach (DHA)». A:
- ZAGAR, Igor Z. (2010). «Topoi in critical discourse analysis». *Lodz Papers in Pragmatics*, vol. 6, núm. 1, p. 3-27.
- ZURBANO, Belén (2012). «El concepto “violencia de género” en la prensa diaria nacional española». *Cuestiones de género: de la igualdad y la diferencia*, núm. 7, p. 25-44.

TERMINÀLIA parla amb...

Óliver Pérez Latorre

Óliver Pérez Latorre Barcelona (1980)

Doctor en Comunicació Social i llicenciat en Comunicació Audiovisual per la Universitat Pompeu Fabra. Pérez Latorre és, des del 2006, professor dels Estudis de Comunicació Audiovisual i Publicitat i Relacions Públiques de la mateixa universitat.

El seu treball se centra en la teoria i l'anàlisi del videojoc, l'estudi del llenguatge visual i la narrativa audiovisual, i les tendències de la cultura popular als mitjans audiovisuals.

Ha publicat articles sobre videojocs, cultura i societat en

revistes acadèmiques com *Games & Culture*, *Convergence*, *Social Semiotics* i *The European Journal of Communication*. També és autor dels llibres *El Lenguaje Videolúdico. Análisis de la significación del videojuego* (Laertes, 2012) i *El arte del entretenimiento. Un ensayo sobre el diseño de experiencias en narrativa, videojuegos y redes sociales* (Laertes, 2015).

Conjuntament amb Jérôme Nguyen, ha estat el comissari de l'exposició «Gameplay. Cultura del videojoc», inaugurada el desembre de 2019 al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB).

L'exposició «Gameplay» al CCCB va engegar amb molt d'interès per part del públic, però desafortunadament es va haver de tancar per la situació de pandèmia. Quin era l'objectiu principal de l'exposició?

«Gameplay» és una exposició sobre la cultura del videojoc, en què no ens preguntem si els videojocs són o no cultura, sinó com, en quins sentits, es pot abordar la relació videojoc-cultura. Ho fem, essencialment, des de dos punts de vista: d'una banda, el videojoc com a cultura, en relació amb la seva història i la creació de videojocs com a mitjà expressiu; d'altra banda, el paper del videojoc en la cultura i la societat contemporànies, abordant aspectes com la relació entre videojocs, política i ideologia, i l'expansió del videojoc en diversos àmbits de la societat,

per exemple a través dels anomenats *serious games* (videojocs orientats a l'educació, l'entrenament professional, etc.).

Hi ha resistència a considerar el videojoc un mitjà cultural?

Es tracta d'un mitjà històricament menystingut quant a seva rellevància cultural, considerat entreteniment banal o fins i tot perillós, però, amb les seves llums i ombres, es tracta d'un mitjà cultural emblemàtic del segle XXI, artísticament multidisciplinari, i amb més diversitat pel que fa a tipus de videojocs i discursos del que pot semblar des d'una mirada superficial.

A més, amb la tendència de la ludificació o gamificació (la incorporació de lògiques i estètiques característi-

ques del videojoc en tota mena d'apps digitals, com una mena de vernís de disseny motivacional), avui en dia pràcticament tothom, tant si és aficionat a jugar-hi com si no, viu envoltat de l'influx cultural del videojoc. Respecte a aquesta qüestió, al seu recent assaig *The Game*, Alessandro Baricco afirmava que, avui en dia, qualsevol app que no tingui algun element o toc videolúdic està condemnada al fracàs. Per tot plegat, i sense necessitat d'adoptar una actitud «apocalíptica o integrada», consideràvem que era un bon moment per aportar al públic coneixement i elements de reflexió sobre aquest mitjà.

Sabeu si l'exposició es reobrirà amb el desconfinament?

Pel que fa a la crisi de la COVID-19, ha estat un cop dur, però afortunada-

dament, si tot va bé, l'exposició es podria reobrir cap a mitjan juny. Això sí, amb una modificació significativa: malauradament, per protocols de seguretat, sembla que no serà possible mantenir l'opció de jugar amb alguns videojocs que s'inclouen en l'exposició amb aquesta possibilitat d'interacció. Vam concebre l'exposició per tal que fos possible gaudir-la a través tant de peces per a jugar com d'altres tipus d'elements exposats (vídeoinstal·lacions, peces audiovisuals, vitrines, etc.), i ara tindrà més rellevància aquesta segona dimensió.

La història dels videojocs ja té gairebé 50 anys. Quines han estat les fases fonamentals per a l'expansió?

Els principals precursors del videojoc van sorgir en laboratoris d'universitats a les dècades dels anys 1950 i 1960, per exemple OXO, a la Universitat de Cambridge el 1952, i SPACEWAR!, a l'Institut Tecnològic de Massachusetts el 1962. Un punt d'inflexió va ser l'èxit comercial de PONG, el cèlebre ping-pong digital, el 1972. A partir d'aquí, els videojocs es van expandir i van arrelar a la societat a les dècades de 1970 i 1980, a través de tres tecnologies diferents: les consoles domè-

tiques, com MAGNAVOX ODISSEY, la primera comercialitzada, l'any 1972; les màquines de pagament per partida o màquines recreatives, sobretot des del boom de les japoneses com SPACE INVADERS (TAITO, 1979) i PAC MAN (NAMCO, 1980); i els microordinadors, que es van popularitzar com a plataforma de joc a la dècada de 1980, entre els quals destaquen SPECTRUM, COMMODORE i AMSTRAD.

Quins serien els canvis fonamentals que s'han viscut en aquest mig segle?

Més enllà de la tecnologia, el canvi veritablement crucial en la història del videojoc va ser la seva irrupció en l'imaginari popular, especialment en l'imaginari dels joves. L'any 1990 es va fer un estudi sobre la popularitat de diferents personatges ficticials entre el públic jove, i Super Mario va obtenir millors resultats que Mickey Mouse. Va ser una dada impactant, a la qual fem referència a l'exposició «Gameplay», per la contundència amb què es mostrava l'influx del videojoc en l'imaginari col·lectiu.

Des d'aleshores, la història dels videojocs ha experimentat tota

mena de girs i sorpreses, però si he de destacar alguna fita dels darrers temps, seria l'aclaparadora capacitat expansiva que està mostrant el mitjà, fusionant-se amb altres àmbits culturals i mutant de forma camaleònica. Tal com apuntava en la resposta anterior, avui en dia és freqüent la gamificació de tota mena d'aplicacions digitals: ja es parla tant o més de la influència del videojoc sobre el cinema que de la influència inversa, i cada cop són més seguits els e-sports, amb els seus torneigs de videojocs on participen equips de jugadors professionalitzats. Ja no es tracta simplement de la importància del videojoc en la cultura contemporània, sinó del fet que la cultura del segle XXI s'ha anat videoludificant o gamificant progressivament, en un sentit molt ampli.

La indústria dels videojocs neix a Estats Units, i ben aviat s'hi afegeix el Japó. Continuen essent els focus de creativitat i innovació?

El pes històric dels Estats Units i el Japó en la història del videojoc s'ha vist reforçat pel fet que les companyies fabricants de consoles i la majoria de les editores més grans han estat i són, amb

excepcions actuals com la xinesa TENCENT, d'aquests dos països. Ara bé, des d'un prisma creatiu, en estudis de desenvolupament de videojocs, el paper d'Europa pren força més relleu en la història del mitjà, i cal destacar-hi en particular el paper del Regne Unit i França.

Com afecta aquesta concentració industrial en els aspectes culturals i lingüístics?

Pel que fa a la relació entre mercat, cultura i llengua, els centres de poder econòmic del sector, la globalització i els interessos comercials fan que predominin més un tipus de mirades culturals que unes altres en el món del videojoc. I això influeix des de la disponibilitat de llengües, amb un fort predomini de l'anglès, fins al tipus d'ideals, valors i models d'heroïtat que sol projectar el mitjà.

Com a contrapunt, és interessant observar com algunes companyies (sobretot de l'àmbit de la producció independent) recorren de vegades a referents culturals locals com a fonts d'inspiració fonamentals de les seves obres; per exemple, el cas recent de BLASPHEMOUS, un videojoc inspirat en la imatgeria de Goya, de l'estudi andalús THE GAME KITCHEN. En l'apartat lingüístic, un estudi com el barceloní MANGO PROTOCOL acostuma a oferir versió en català dels seus videojocs. Aquest tipus d'apostes són especialment remarcables en el context del sector espanyol i català, tenint en compte que la penetració en el mercat intern de les companyies espanyoles o catalanes és històricament molt baixa, i per tant acostumen a dependre en gran mesura de les exportacions.

Llegint el vostre article «Cruïlles del videojoc contemporani» (2019) hem

vist que hi ha tota una terminologia per a classificar els videojocs (de fantasia i evasió, bel·licistes, d'esports i competició, jocs a la contra o carnavalescs). Des del punt de vista dels continguts i de l'orientació, quins grans tipus de jocs es desenvolupen?

La descripció d'un videojoc, o la seva adscripció a un gènere determinat, sol requerir, per la naturalesa ludonarrativa del mitjà, la precisió de dues variables: d'una banda, una referència al tema o al món representat, que denominem *capa narrativa del videojoc*, i, d'altra, l'especificació de la *mecànica del videojoc*, és a dir, de quin estil d'interacció lúdica es tracta. Així, per exemple, dins del marc narratiu dels jocs de guerra, són molt diferents un videojoc d'acció en primera persona i un videojoc d'estratègia.

Existeix un nombre gairebé inabordable de denominacions per gèneres i models de videojoc. En tot cas, dos macrogèneres clau en el mercat actual són els videojocs d'acció/aventura i els videojocs de rol. Els primers plantegen un tipus d'interacció en què els reflexos i l'agilitat ull-mà s'articulen amb narratives d'acció de diversos tipus, per exemple, d'aventures, ciència-ficció, etc. Com a contrapunt, poden incloure també certes escenes amb un joc de caire més observacional i analític, que en la terminologia del disseny s'anomena *resolució de puzzles o enigmes*. Per la seva banda, els segons, els jocs de rol es caracteritzen per la creació progressiva del propi avatar per part del jugador/a, i alhora per estructures narratives més obertes, sovint basades en missions (en anglès, *quests*). Aquestes missions funcionen com a miniprogrames narratius i estan disseminades al llarg d'un món ficcional, de manera que cada jugador/a pot triar quines missions vol abordar i en quin ordre, en cadascun dels episodis fonamentals del joc. Els videojocs de rol sovint reproduïen mons narratius amb reminiscències tolkienianes, però també n'hi ha d'inspirats

en altres universos narratius, des del dels vampirs fins al cyberpunk, passant per *La guerra de les galàxies*.

Existeixen també conceptualitzacions amb un component més teòric, que van més enllà de les característiques evidents o superficials dels videojocs, ja sigui a nivell lúdic o narratiu. Per exemple, darrerament es parla força dels *videojocs empàtics*, un tipus de videojoc en què l'experiència de joc és la traducció o l'adaptació de l'experiència d'una altra persona o d'un col·lectiu. Aquesta mena de videojocs ajuden a comprendre i a entrenar l'empatia, aprofitant el gran potencial del mitjà per la identificació de l'usuari amb el seu avatar, així com també per la immersió en primera persona dins dels entorns virtuals. Exemples de videojoc empàtic que han estat influents són *DYS4IA* d'Anna Anthropy, un videojoc autobiogràfic, en què l'autora relata el seu procés de canvi de gènere; o *NEVER ALONE*, un videojoc basat en tradicions i llegendes de la comunitat inupiat (comunitats indígenes del nord d'Alaska, que parlen el grup de dialectes inupiaq de la llengua inuit), en què les recompenses per avançar en el joc no són punts ni medalles sinó

clips de documentals que mostren diferents aspectes de la vida quotidiana i la cultura d'aquesta comunitat.

Dins d'aquestes grans tipologies, hi ha algun gènere de videojocs amb més contingut textual o literari que d'altres?

El videojoc amb un fort component narratiu va néixer amb format íntegrament textual, si considerem que les anomenades *aventures textuales* són l'arrel d'aquest tipus de videojoc. *COLOSSAL CAVE ADVENTURE*, de William Crowther i Don Woods, creat entre 1975 i 1977, en seria la llavor. Es tracta d'un tipus de videojoc on cada pantalla ofereix al jugador/a una descripció textual d'allò que succeeix en la història, i s'han d'introduir les accions que es vol que realitzi el personatge teclejant a l'ordinador. Aquest gènere va anar caient en l'oblit a mesura que es desenvolupaven les capacitats gràfiques dels ordinadors. No obstant això, avui en dia hi ha diferents tipus de videojoc en què la quantitat de text (escrit i/o doblat) i la importància de la qualitat literària són veritablement rellevants. Per exemple, en els darrers temps han tingut

força seguiment videojocs d'estil tria la teua aventura, amb la companyia TELLTALE GAMES com a referent més popular, en què una bona part del joc es basa en els diàlegs entre personatges, amb l'eventual aturada de l'acció per a requerir al jugador/a una presa de decisió.

Però els anomenats *walking simulators* són potser la tendència més profundament literària en el videojoc contemporani. Es tracta de videojocs amb ritme pausat i narratives sovint introspectives, en què l'usuari explora determinats entorns on troba informacions disperses (fragments de diari, gravacions d'àudio, records que afloren a partir de veure certs objectes), a través de les quals es va reconstruint una història. L'experiència de passejar tranquil·lament pels paisatges tridimensionals, mentre es van escoltant o reescoltant les notes que s'hi han trobat, genera una experiència videolúdica molt particular, propera, en certa mesura, a l'experiència d'escoltar un audiolibre, però amb el toc interactiu i la immersió visual del videojoc.

CONSELL DE REDACCIÓ

Segons el *Llibre blanc de la indústria catalana del videojoc* de 2018, l'alt nivell d'internacionalització del videojoc català fa que la totalitat de la producció estigui disponible en llengua anglesa, fins i tot per davant del castellà (84 % de les produccions l'any 2018). El català, per la seva banda, compta amb versions en el 48 % dels casos.

La Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya ha obert una línia d'ajuts que té com a objectiu promoure l'ús de la llengua en l'àmbit tecnològic, especialment per a aplicacions i videojocs que vulguin incorporar la versió catalana.

Plataforma per la llengua té un grup de treball específic sobre videojocs amb l'objectiu de sensibilitzar els usuaris i augmentar les reivindicacions d'aquesta comunitat per aconseguir que les plataformes que produeixen jocs tinguin en compte el català. Un estudi seu del 2015 mostra que, entre els videojocs més venuts i més jugats, el percentatge de l'oferta en català baixa al 9 % del total.

Els videojocs i la llengua: un repte pendent de la normalització

La presència del català als videojocs

CARME MANGIRON
Universitat Autònoma de Barcelona

Font: Krill Sharkowski / Unsplash

La indústria dels videojocs s'ha convertit en un fenomen global multimilionari, que va generar 120,1 milions de dòlars l'any 2019 (Takahashi, 2020). La presència dels videojocs a la societat és cada vegada més important a causa de la seva ubicuïtat i el seu ventall d'usos, ja que es poden jugar a una gran varietat de plataformes (telèfons mòbils, tauletes, ordinadors personals i videoconsols) i en àmbits més enllà de l'entreteniment, com ara l'educació i la sanitat (Mangiron, 2016). A Catalunya, el sector dels videojocs es va consolidar durant l'any 2018 com el motor de la indústria espanyola de videojocs, amb un 30 % de les empreses, la meitat de la facturació i la meitat de l'ocupació global de l'Estat (Generalitat de Catalunya, 2018). Catalunya és la seu d'algunes de les grans empreses de videojocs, com ara Ubisoft, Gameloft, King i Riot Games, i destaca pel desenvolupament dels jocs per a mòbil (Generalitat de Catalunya, 2018).

La majoria dels videojocs desenvolupats a Catalunya són principalment per a ordinador, tauletes i mòbils, estan adreçats a un públic infantil i tenen finalitats educatives. A més, una bona part han estat finançats per institucions públiques catalanes (Nerín, 2016). Tanmateix, la presència de la llengua catalana en l'àmbit dels videojocs és encara escassa i les persones usuàries

sovint es veuen obligades a jugar en un altre idioma. Només un 48 % dels videojocs produïts a Catalunya es troben en català, en comparació amb altres llengües: el 100 % dels videojocs estan disponibles en anglès, el 84 % en castellà, el 60 % en alemany i francès i el 52 % en italià (Generalitat de Catalunya, 2018).

Pel que fa a la traducció al català de videojocs en altres idiomes, la situació és encara més preocupant. Malgrat que cada vegada es tradueixen els videojocs a més llengües, pràcticament no hi ha videojocs estrangers que disposin d'una traducció oficial al català, excepte *Les aventures de Tintín. El secret de l'Unicorn* (2011) i *Wii Sports Connection* (2012), ambdós desenvolupats per la filial catalana de l'empresa francesa Ubisoft. Existeix, però, una comunitat vibrant de persones que volen jugar en català, que s'articula al voltant de diverses pàgines web i blogs en català especialitzats en el món dels videojocs, com VaDeJocs —del diari Ara—, Alerta Jocs i Gaming.cat. Aquesta darrera proporciona un llistat dels videojocs que es troben en català, igual que el blog de cultura digital de la Generalitat de Catalunya, on apareixen actualment quaranta-quatre videojocs en català, dels quals trenta-quatre estan disponibles per a ordinador o algun tipus de consola de joc. La pàgina especialitzada *Apps en català*, que recull les aplicacions que existeixen en català per a telèfons mòbils, llista un total de seixanta-quatre videojocs per a Android i vuitanta-tres per a iOS (Plataforma per la llengua, 2015). Hi ha també diversos canals de YouTube amb *gameplay* (vídeos d'algú jugant i explicant el que fa) en català, entre els quals hi ha els d'Alerta Jocs i Gaming.cat, que tenen centenars de subscripcions.

Davant la manca de videojocs disponibles en català, la resposta dels usuaris i les usuàries ha estat encarregar-se de la traducció de forma voluntària, com en el cas de *Minecraft* (Mojang, 2009), *Unepic* (Téllez de Meneses, 2014) o *Rust* (2018), entre d'altres. Acostumen a organitzar-se a través dels fòrums de pàgines especialitzades de videojocs o plataformes de proveïment participatiu, com CrowdIn, en les quals diferents persones fan propostes de traducció per a les cadenes de text del videojoc i la resta poden votar quina és la traducció que més els agrada. Aquests usuaris i usuàries solen tenir coneixements informàtics que els permeten fer pedaços (*patches*), és a dir, fitxers que contenen modificacions del codi del videojoc, per incloure-hi el català com a llengua de joc. La qualitat final, però, no acostuma a ser tan bona com la dels

productes traduïts professionalment, ja que s'hi solen trobar errades de tipus lingüístic o gramatical, la qual cosa és comprensible, atès que la majoria no són especialistes en llengua ni traducció. Tanmateix, l'existència d'aquestes traduccions sembla indicar que una part del públic català prefereix jugar en la seva llengua encara que la versió no sigui lingüísticament perfecta.

Pel que fa a la normalització del llenguatge dels videojocs en català, cal destacar la tasca feta pel TERMCAT, que l'any 2008 va publicar la primera versió del *Diccionari de terminologia dels videojocs*, que recull prop de tres-cents termes en català i el seu equivalent en castellà, francès, anglès i alemany. Es complementa amb un relat immersiu, on es difonen els termes més destacats, i amb el *Joc del Màrius Gros*, per conèixer la terminologia en català i els equivalents en anglès. La feina feta pel TERMCAT és molt valuosa tant per al desenvolupament dels videojocs autòctons com per a la traducció de videojocs, de manera oficial o altruista, ja que contribueix a millorar la qualitat lingüística de les versions traduïdes.

En conclusió, la presència del català en l'àmbit dels videojocs encara és insignificant, malgrat que Catalunya és el motor de l'Estat espanyol pel que fa al desenvolupament de videojocs i també és on es facturen la meitat dels ingressos. Malgrat això, qui vulgui jugar als videojocs sovint ho ha de fer en altres llengües i, en cas de voler jugar en català a jocs comercials populars, són els mateixos jugadors i jugadores qui s'han d'arromangar i fer la feina. Per tal de normalitzar la situació lingüística en aquest àmbit, caldria la implicació de tots els estaments. D'una banda, les empreses locals que desenvolupen videojocs haurien d'assegurar que el 100 % de les seves creacions estiguin disponibles en català. D'altra banda, convindria que l'Administració estudiés la possibilitat d'oferir subvencions a les empreses internacionals de videojocs perquè tradueixin professionalment els seus productes al català. També es podria valorar la introducció d'una quota mínima de videojocs en català, com s'ha fet amb el cinema. A més, caldria cridar l'atenció sobre la situació actual i denunciar-la als mitjans de comunicació i les xarxes socials, per tal de fomentar el debat i conscienciar els consumidors i les consumidoras de la importància de poder gaudir dels videojocs en català. Només si unim els nostres esforços podrem avançar cap a la normalització lingüística i gaudir dels videojocs en llengua catalana. ✿

Bibliografia

- GENERALITAT DE CATALUNYA. INSTITUT CATALÀ DE LES EMPRESES CULTURALS (2018). *Llibre blanc de la indústria catalana del videojoc 2018* [en línia]. <https://issuu.com/icec_generalitat/docs/llibre_blanco_dels_videojocs> [Consulta: 3 juny de 2020].
- MANGIRON, Carme (2016). «L'ús del català en l'àmbit dels videojocs». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 26, p. 13-26.
- NERÍN, Gustau (2016). «Els videojocs, sense català». *El Nacional* (6 març) [en línia]. <https://www.elnacional.cat/ca/cultura/catala-videojocs-plataforma-llengua_100088_102.html> [Consulta: 3 juny de 2020].
- PLATAFORMA PER LA LLENGUA (2015). *Situació dels videojocs i jocs d'ordinador en català en el mercat* [en línia]. <https://www.plataforma-llengua.cat/media/upload/pdf/el-catala-als-videojocs_1456489127.pdf> [Consulta: 3 juny de 2020].
- TAKAHASHI, Dean (2020). «SuperData: Games hit \$120.1 billion in 2019, with Fortnite topping \$1.8 billion». *Venture Beat* [en línia]. <<https://venturebeat.com/2020/01/02/superdata-games-hit-120-1-billion-in-2019-with-fortnite-topping-1-8-billion/>> [Consulta: 3 juny de 2020].

Els videojocs i la llengua: un repte pendent de la normalització

Videojocs i euskera: la realitat gamer basca i el projecte col·laboratiu Game Erauntsia Elkarte

MAITANE JUNGUITU DRONDA
Game Erauntsia Elkarte

Font: Jordan Bauer / Unsplash

1 Introducció

A través d'aquest article s'estableix una aproximació a la situació de la indústria de videojocs basca en la comunitat bascoparlant. L'estudi s'inicia a partir de les estadístiques que indiquen que un segment de la població del País Basc juga cada dia o de tant en tant amb videojocs, i que el percentatge és lleugerament superior entre aquelles persones que coneixen l'euskera.

Tanmateix, en la ludologia trobem una absència destacable d'investigacions sobre videojocs i euskera, tant pel que fa a les descripcions de la indústria, com a la traducció i la localització. Encara que és cert que de manera incipient comencen a aparèixer a l'acadèmia investigacions que relacionen els dos conceptes, com veurem, és fora d'aquesta i lluny de la indústria on, a través de col·lectius sense ànim de lucre —com Game Erauntsia Elkarte—, s'estan duent a terme accions concretes per donar l'oportunitat a la comunitat gamer basca de disposar, en euskera, de videojocs i continguts relacionats, així com de crear un debat sobre els problemes terminològics i de traducció associats amb el mitjà.

Un cop exposades les idees principals d'aquest article i abans d'entrar en el gruix de la investigació, cal puntualitzar el problema geogràfic adjacent. La reali-

tat sociopolítica fa que la comunitat bascoparlant estigui dividida en dos països diferents. Tres províncies constitueixen el País Basc francès i quatre se situen a Espanya, entre la Comunitat Autònoma del País Basc —CAV, d'ara endavant— i Navarra, i juntes sumen les set del País Basc. Les dades que tenim són diferents per a cada regió, però, en la mesura que sigui possible, exposarem una imatge tan àmplia com es pugui sobre la situació dels videojocs en el territori de parla basca, incloent-hi les tres províncies franceses. Per acabar de situar el context lingüístic, hem de saber les dades concretes de coneixement de l'eusquera a cada regió: el 30 % de la població total del País Basc parla bé o molt bé l'eusquera i el 58 % dels menors d'entre 15 i 24 anys són bascoparlants. La dada entre comunitats és desigual: el 36 % de la població de la CAV parla eusquera, mentre que al País Basc francès el percentatge és del 22 % i a Navarra, del 12 % (Observatori Basc de la Cultura, 2019b, p. 58 i 134).

2 Consum i indústria basca de videojocs

2.1 Consum de videojocs

La rellevància del tema d'investigació que proposem s'origina en el fet que un segment important de la població del País Basc dedica temps diari al consum de videojocs. Segons les dades publicades per l'Observatori Basc de la Cultura del Govern Basc, l'any 2019, el 20 % de la població del País Basc jugava diàriament o de tant en tant a videojocs (Observatori Basc de la Cultura 2019b, p. 33).¹ És significatiu, a més, que el consum de videojocs era cinc punts més elevat entre bascoparlants (Observatori Basc de la Cultura, p. 97).

Si busquem dades concretes sobre usuaris, el *Diagnóstico de la situación de la Juventud de Euskadi 2017*, realitzat per l'Observatori Basc de la Joventut, determina que el consum de noves tecnologies —on s'inclouen escoltar música, veure cinema i sèries, la reproducció de vídeos i videojocs— és l'activitat més freqüent després de sortir al carrer i practicar esport. En aquest cas, la dada indica que el 15 % dels joves que tenen entre 15 i 29 anys consumeix videojocs diàriament (Observatori Basc de la Joventut, 2019, p. 65).²

Sobre l'idioma del consum dels videojocs, el Govern Basc no ofereix dades, però sí que ho fa sobre el cinema —el 66 % prefereix el doblatge i el 30 %, la versió original subtitulada (Observatori Basc de la Cultura, 2019b, p. 32)—, els mitjans de comunicació i altres formes d'oci. El que sí que determina són les raons subjectives que porten la població basca a consumir cultura en eusquera, on s'imposa el compromís personal cap a l'idioma (Observatori Basc de la Cultura, 2019b, p. 73). És significatiu, a més, que a l'hora d'escollir aquest consum cultural, la quantitat d'opcions

disponibles en eusquera no és tan determinant com la qualitat d'aquestes —13 % enfront del 35 %— (Observatori Basc de la Cultura, 2019b, p. 76).

2.2 Producció de videojocs

Com es pot observar, el consum de videojocs al País Basc és considerable. No obstant això, les dades que obtenim en l'àmbit empresarial a la CAV i a Navarra indiquen que el desenvolupament de videojocs no és un dels sectors principals dins de les indústries culturals. De fet, la CAV, amb un 3,7 %, és a escala estatal la cinquena comunitat amb més empreses després de Catalunya, la Comunitat de Madrid, el País Valencià i Andalusia —que sumen el 80 % de la producció de l'Estat espanyol. Per la seva banda, Navarra en té un 0,5 %, i només supera Extremadura i La Rioja (DEV, 2020, p. 26).

Segons el *Libro blanco del desarrollo español de videojuegos 2019*, a la CAV existeixen vint-i-cinc empreses que es dediquen als videojocs —nombre que coincideix amb el del Govern Basc (Observatori Basc de la Cultura, 2019c, p. 8)—; i a Navarra, tres. No obstant això, el nombre podria ser diferent, ja que en el conjunt de l'Estat espanyol s'ha detectat un centenar d'empreses sense activitat i que, per tant, podrien córrer el risc de desaparèixer, cosa que introdueix una incertesa sobre l'evolució futura del cens del sector (DEV, 2020, p. 25).

Les dades concretes de la CAV indiquen que el desenvolupament de videojocs és un sector destacat de les indústries culturals, juntament amb l'arquitectura, el disseny, les indústries de la llengua, la moda i la publicitat. Tanmateix, les dades mostren que els videojocs són el sector més petit de l'àmbit. L'any 2017 es comptabilitzaren 280 treballadors, que corresponen al 7,2 % de les indústries creatives, les companyies eren microempreses i/o petites empreses i no existia cap companyia amb més de cinquanta treballadors (Observatori Basc de la Cultura, 2019c, p. 10 i 26). Encara que superen els sectors de l'arquitectura i el disseny en la mitjana d'ingressos, que és de 525.100 euros, tenen el percentatge més baix de beneficis sobre els ingressos, solament un 1,7 % (DEV, 2020, p. 14 i 15).

La història de les empreses basques i navarreses és recollida per Julen Zaballa en la col·lecció *LOAD* “”: *Euskal bideojokoen historia (1985-2009)* i en situa els inicis a la dècada dels vuitanta amb la creació de Frogger (1985), de Juan José Epalza, i SuperBuggy (1986), del primer estudi de videojocs basc —Zeus Software, de Sant Sebastià—, tots dos jocs per a ZX Spectrum 48K.

Encara que aquestes obres van aparèixer a mitjans de la dècada dels vuitanta, el videojoc en eusquera arribava alguns anys després, concretament, a la segona meitat dels noranta. Segons que recull Zaballa, els primers jocs interactius en eusquera són *serious games*, és a dir, videojocs didàctics creats per iniciativa de la

Fundació Elhuyar, dirigits a joves d'entre 3 i 18 anys (Zaballa, 2014, vol. 5, p. 3). En aquells anys, l'absència i demanda d'oci en eusquera era una realitat i per això les indústries públiques de la CAV van prendre mesures, entre les quals destaca la campanya «Euskara zure universtsoan» ('L'eusquera en el teu univers') —de la Diputació Foral de Gipúscoa— amb un concurs de propostes culturals. El projecte escollit va ser el de l'empresa 3DNews TV, d'Errenteria, amb els seus tres simuladors interactius per a PC d'esports bascs íntegrament en eusquera: *Estropadak* (2000), *Mendizaleak* (2000) i *Jai Alai Sports* (2001). En els últims anys, un dels jocs més coneguts que des del seu llançament es va oferir en eusquera i en castellà és *Sorginen Kondaira* (2016), de Binary Soul, que ensenya la mitologia basca a través d'aventures i trencaclosques; com també l'aplicació per a mòbils, de l'empresa CodeSyntaz, *Egunean behin* (2019), només disponible en eusquera.

A part de l'estudi desenvolupat per Zaballa —que va concloure el 2009—, disposem de la base de dades Minimap, de la biblioteca Ubik de Tabakalera. Minimap és una bona aproximació a les obres acabades en eusquera, ja que dona l'opció de filtrar per idioma; però, com que és un projecte col·laboratiu, la base de dades es completa amb aportacions individuals, per la qual cosa pot ser que faltin obres. A més, Minimap es limita a obres basques, i per això queden excloses les traduccions de jocs de fora d'Euskal del País basc.

Finalment, si parem atenció al *Libro blanco del desarrollo español de videojuegos 2019*, l'eusquera en els videojocs correspon al 2 % dels idiomes de què es disposa en les produccions espanyoles, darrere de tots els altres idiomes disponibles, inclosos els autonòmics i els estrangers (DEV, 2019, p. 52).

3 La localització de videojocs en eusquera

La localització dels videojocs són les traduccions i adaptacions culturals i sociològiques necessàries perquè l'experiència immersiva del jugador sigui tan propera com es pugui a l'original. La situació de la localització i de les llengües minoritàries de l'Estat espanyol és descrita per Alberto Fernández-Costales, i arriba a conclusions que contraposen la protecció —sigui estatal o europea— de les llengües cooficials i dels seus coneixedors, amb les decisions del sector dels videojocs. Així doncs, pel que fa a l'eusquera, s'indica que les distribuïdores donen per fet el bilingüisme dels bascoparlants i no veuen la necessitat d'invertir en la localització en eusquera (Fernández-Costales, 2017, p. 131). Entre les conseqüències d'aquesta situació, hi ha l'absència de videojocs *mainstream* en eusquera i el fet que els únics jocs disponibles siguin aquells desenvolupats a les regions basques (Fernández-Costales, 2017, p. 129).

El mateix autor assenyalava que aquesta situació es contradiu amb la situació que els usuaris gaudeixen més jugant en el seu idioma matern (Fernández-Costales, 2017, p. 136). Aquesta realitat està en fase d'estudi a la tesi doctoral de la lingüista Itziar Zorrakin-Goikoetxea, qui aprofundeix en el procés de desenvolupament del videojoc, el text en pantalla i la recepció dels jugadors bascoparlants.

En la ludologia, un altre dels pocs exemples sobre la localització de l'eusquera en videojocs és el treball de fi de grau de Gabriel Fiallegas Medina, realitzat des del punt de vista de la comunicació audiovisual i no de la lingüística. Aquesta investigació conclou que, a causa del nombre de produccions, no es pot parlar pròpiament d'un sector del videojoc en eusquera, i que les traduccions existeixen perquè són «barates i gratuïtes» i que econòmicament no són gens rendibles, sobretot quan el videojoc té molt text. A més, al·ludeix a l'absència d'ajudes específiques del Govern Basc (Fiallegas Medina, 2018, p. 66). La principal aportació de Fiallegas Medina se centra en la proposta d'un vocabulari específic sobre videojocs que inclou gèneres, controls i terminologia general, sempre com a aportació personal, de la mateixa manera que —com mencionarem més tard— ja duia a terme des d'anys enrere l'associació Game Erauntsia (Fiallegas Medina, 2018, p. 25-41).

Tornant a posar el focus sobre la indústria, una de les investigacions preliminars de Zorrakin-Goikoetxea assenyalava que el 80 % dels jocs que disposen de versió en castellà a STEAM són desenvolupats en anglès, i això fa palesa la direcció del mercat a un panorama globalitzat i no local (Zorrakin-Goikoetxea, 2018, p. 244). Tenint això en compte, hem de subratllar la importància de conèixer l'idioma de treball utilitzat en les empreses, que pot ser igual o diferent del de la versió original del videojoc desenvolupat. A partir d'aquí, s'ha de qüestionar l'idioma del videojoc, ja que aquest pot haver estat creat en eusquera, traduït al mateix idioma de cara al moment de llançament o traduït posteriorment a la seva venda.

Avui en dia no disposem de dades sobre l'idioma de treball de les empreses ubicades al País Basc, però sí que hi ha una base teòrica sobre les traduccions de videojocs. D'aquesta manera, Game Erauntsia Elkarte assenyalava que existeixen principalment tres tipus de traduccions a l'eusquera: les traduccions dels desenvolupadors, el treball en línia a partir dels recursos exposats pels desenvolupadors, i l'extracció del fitxer de text del videojoc i la seva traducció posterior (ASMOZ&Game Erauntsia, 2020).

En el primer dels casos, són els dissenyadors qui realitzen la seva feina en eusquera o qui la tradueixen abans del llançament. Aquesta traducció pot incloure o no l'àudio dels possibles diàlegs, doblats o simplement subtítulats —una tendència també entre els jocs *mainstream* (Fernández-Costales, 2017, p. 135).

En el segon cas, encara que els desenvolupadors no acceptin la responsabilitat de traduir el videojoc, sí que faciliten els recursos per fer-ho. Ho fan essencialment externalitzant els seus fitxers en plataformes en línia especialitzades, com ara Transifex o Crowdin, o també, ocasionalment, creant les seves pròpies eines obertes a traductors professionals i aficionats. Llavors, aquests idiomes passen a formar part de la versió oficial del joc.

El tercer i últim cas té com a protagonistes les persones interessades a traduir un videojoc, i són elles les encarregades d'extreure els fitxers de text, traduir-lo i tornar-lo a introduir en el sistema de manera no oficial.

4 Game Erauntsia: la resposta a la realitat gamer basca

Com es pot observar, fins i tot quan les dades de consum són significatives, la situació de la indústria del videojoc a la CAV no és extraordinària i no hi ha oferta de videojocs *mainstream* en eusquera. Davant d'aquest problema, tal com assenyala Fernández-Costales, es creen comunitats d'aficionats dedicades a la difusió i traducció de videojocs en llengües minoritàries (Fernández-Costales, 2017, p. 132).

Aquest és el cas de la comunitat Game Erauntsia, creada l'any 2014 —a partir del 2016 coneguda com a Game Erauntsia Elkarte, després de la creació oficial de l'associació—, el nom de la qual, traduït de l'anglès i l'eusquera significa 'xàfec de jocs'. El projecte va ser una reacció davant la manca no tan sols de videojocs en eusquera, sinó també d'informació i continguts sobre el tema en aquest idioma. Així doncs, el projecte neix amb l'objectiu d'unir videojocs i eusquera en totes les facetes possibles i de crear al País Basc una comunitat de jugadors i jugadores bascoparlants.

Per aconseguir les seves finalitats, l'associació desenvolupa des del 2014 diversos esdeveniments, tant en línia com presencials, entre els quals destaquen congressos professionals —Jokoteknia, en col·laboració amb Azkue Fundazioa—, tornejos en línia, servidors de jocs en eusquera com *Minecraft*, publicació de notícies i *gameplays* a la seva pàgina web, i les Game Gelak —sales de videojugadors—, en què es presenten i s'ofereixen videojocs en eusquera. Però, per sobre de totes aquestes iniciatives, sobresurten les traduccions de videojocs que realitzen els membres de l'associació, que posteriorment s'acompanyen de presentacions i cursos de traducció.

Tal com s'assenyala al tercer apartat d'aquest article, l'associació defineix tres aproximacions a la traducció de videojocs, i ells treballen sobre les dues últimes. Per fer-ho, la seva comunitat —formada principalment per programadors i comunicadors— apos-

ta per eines de programari lliure amb vista a realitzar les seves traduccions *amateurs*, que després les empreses poden o no sumar a les versions oficials dels videojocs.

El procés de traducció de Game Erauntsia Elkarte comença amb la identificació d'un joc apropiat per a la seva traducció, tenint en compte sobretot la quantitat de text —només manegen menús i subtítolació de diàlegs, deixant de banda el doblatge—, la complexitat del text i l'accés als arxius. Lògicament, la creació de terminologia específica per a cada cas comporta treball d'investigació i comparació lingüística, que inicialment es va desenvolupar de manera col·lectiva i en línia a través dels seus fòrums. Les conversions a l'eusquera es fonamenten en les versions en anglès i en castellà, i els membres de l'associació les tradueixen basant-se en la seva experiència com a jugadors, en el coneixement de l'idioma i en altres recursos disponibles, com ara obres creades originalment en eusquera o bancs terminològics. Fins al moment, limiten al text les necessitats de traducció, sense haver realitzat una reflexió sobre la seva localització.

Actualment, les traduccions de Game Erauntsia s'implementen mitjançant les eines de traducció de programari lliure Weblate. Aquest recurs serveix per centralitzar la feina de traducció de l'associació, portant tots els jocs traduïts a una mateixa plataforma. D'aquesta manera, es duu a terme una base de dades general que creua la informació de les traduccions ja realitzades per crear una intel·ligència artificial capaç d'avançar-se a les necessitats dels traductors i de fer cerques i canvis automàticament. A més, l'associació està buscant la manera de sumar a Weblate una aplicació de traducció basada en la intel·ligència artificial i en les xarxes neuronals, amb la finalitat d'agilitzar la feina, sempre tenint en compte que les línies de text s'han de repassar una per una.

La novetat de la feina de Game Erauntsia se centra en l'aplicació de recursos ja existents en l'àmbit dels videojocs, ja que aquests procediments de traducció automàtica ja s'estan aplicant en altres àmbits. Es poden destacar, per exemple, les investigacions del grup IXA de la Universitat del País Basc, on informàtics i lingüistes s'uneixen per donar resposta, entre d'altres, a les traduccions mèdiques. En qualsevol cas, de la mateixa manera que ho fa Game Erauntsia Elkarte, aquests investigadors assenyalen la importància que té l'avaluació humana sobre les traduccions automàtiques al final del procés (Soto et al., 2019, p. 16).

Tota la feina de traducció realitzada per Game Erauntsia està disponible a la seva pàgina web, on, en una llista que actualment comprèn trenta-cinc videojocs, sumen les seves aportacions al gruix d'obres en eusquera. L'objectiu és que aquesta llista es correspongui amb el total de videojocs recreatius que hi ha en aquest idioma. Mentrestant, l'associació segueix buscant recursos i col·laboradors per continuar aquesta

feina i, en la mesura que sigui possible, professionalitzar la seva activitat tant com es pugui i motivar el sector i les institucions basques a apostar pel videojoc en eusquera.

5 Conclusions

Tenint en compte tot el que hem exposat en aquest article, arribem a dues conclusions principals que, al seu torn, estan relacionades entre si. En primer lloc, la necessitat de visualitzar les reivindicacions de consum de videojocs en eusquera de la comunitat *gamer* basca, i, en segon lloc, la necessitat de l'acadèmia d'afrontar al més aviat possible una investigació sobre aquest cas.

Queda demostrat que la comunitat bascoparlant, especialment la dels joves, és consumidora de videojocs i demana continguts d'oci de qualitat en eusquera. Això es contraposa amb l'absència d'oferta de videojocs en aquest idioma, que és, al seu torn, conseqüència del fet de pertànyer a un petit sector poblacional

(concretament, el 30 %) que a més és bilingüe, la qual cosa allunya les grans distribuïdores d'oferir jocs en eusquera.

En aquest context, tenint en compte la manca d'ajudes de les institucions públiques assenyalada per Gabriel Fiallegas Medina, els projectes populars com Game Erauntsia Elkartea prenen una rellevància social i cultural especial com a impulsors i reivindicadors d'una realitat que preocupa un sector de la població bascoparlant.

Per tot això, i per visibilitzar la indústria basca del videojoc i la situació de l'experiència *gamer* dels bascs, trobem necessari que l'acadèmia faci un pas endavant en l'àmbit de la ludologia i les llengües minoritàries, i, més específicament, en la situació de l'eusquera. És imprescindible crear un mapa actualitzat d'empreses que treballen en eusquera i d'obres acabades en aquest idioma, realitzades al País Basc o no, que avalui la realitat per establir un pla de treball amb vista a satisfer, amb l'equilibri més gran possible, la demanda de continguts en eusquera en un món inevitablement globalitzat. ✿

Bibliografia

- ASMOZ&GAME ERAUNTSIA (2020). 2. Euskarazko itzulpenak bideojokoetan sartuz [en línia]. Usurbil: Asmoz Fundazioa. <<https://youtu.be/z13I-398qSQ>> [Consulta: 30 març 2020].
- DEV (ASSOCIACIÓ ESPANYOLA D'EMPRESES PRODUCTORES I DESENVOLUPADORES DE VIDEOJOCOS I PROGRAMARI D'ENTRETENIMENT) (2020). Libro blanco del desarrollo español de videojuegos 2019 [en línia]. Madrid: DEV. <<http://dev.org.es/images/stories/docs/libro%20blanco%20dev%202019.pdf>> [Consulta: 30 març 2020].
- FERNÁNDEZ-COSTALES, Alberto (2017). «On the sociolinguistics of video game localization: translating games into minority languages in Spain». *The Journal of Internationalization and Localization*, vol. 4, núm. 2, p. 120-140.
- FIALLEGAS MEDINA, Gabriel (2018). Bideo-jokoak eta euskara: «Los delirios de Von Sottendorff y su mente cuadrículada» euskaratzeko prozesua [en línia]. Leioa: Facultat de Ciències Socials i de la Comunicació. <<https://addi.ehu.es/handle/10810/29942?locale-attribute=es>> [Consulta: 30 març 2020].
- OBSERVATORI BASC DE LA CULTURA (2019a). Euskal Autonomia Erkidegoko parte-hartze kulturalari buruzko inkesta [en línia]. Vitoria-Gasteiz: Servei Central de Publicacions del Govern Basc. <http://www.kultura.ejgv.euskadi.eus/contenidos/informacion/keb_estat_ohiturak_eae_2018/eu_def/adjuntos/estadistika-parte-hartze-kulturala-eae-2019.pdf> [Consulta: 30 març 2020].
- OBSERVATORI BASC DE LA CULTURA (2019b). Euskal Herriko parte-hartze kulturalari buruzko inkesta [en línia]. Vitoria-Gasteiz: Servei Central de Publicacions del Govern Basc. <http://www.kultura.ejgv.euskadi.eus/contenidos/informacion/keb_estat_ohiturak_eh_2018/eu_def/adjuntos/estadistika-parte-hartze-kulturala-eh-2019.pdf> [Consulta: 30 març 2020].
- OBSERVATORI BASC DE LA CULTURA (2019c). Miradas: Una lectura analítica de los datos de la Estadística de las industrias creativas 2017 [en línia]. Vitoria-Gasteiz: Servei Central de Publicacions del Govern Basc. <https://www.kultura.ejgv.euskadi.eus/contenidos/informacion/keb_pub_miradas_ind_creat_2017/es_def/adjuntos/Miradas_lectura_analitica_datos_industrias_creativas_2017.pdf> [Consulta: 30 març 2020].

- OBSERVATORI BASC DE LA JOVENTUT (2019). *Euskadiko gazteen egoeraren diagnostikoa* [en línia]. Vitòria: Servei Central de Publicacions del Govern Basc. <http://www.euskadi.eus/web01-a2aznscp/es/k75aWebPublicacionesWar/k75aObtenerPublicacionDigitalServlet?RoIHNoPortal=true&N_LIBR=052380&N_EDIC=0001&C_IDIOM=es&FORMATO=.pdf> [Consulta: 30 març 2020].
- SOTO, Xabier; PÉREZ DE VIÑASPRE, Olatz; ORONÓZ, Maite; LABAKA, Gorka (2019). «Leveraging SNOMED CT terms and relations for machine translation of clinical texts from Basque to Spanish». A: SOTO, Xabier; PÉREZ DE VIÑASPRE, Olatz; ORONÓZ, Maite; LABAKA, Gorka (ed.) (2019). *Proceedings of the Second Workshop on Multilingualism at the Intersection of Knowledge Bases and Machine Translation*. Dublín: European Association for Machine Translation, p. 8-18.
- UBIK (2020). *Minimap jolasean* [en línia]. Donostia / Sant Sebastià: Tabakalera. <<http://minimap.jolasean.eu/>> [Consulta: 30 març 2020].
- ZABALLA, Julen (2014). *LOAD ""*: *Euskal bideojokoen historia (1985-2009)* [en línia]. Donostia / Sant Sebastià: Tabakalera. Vol. 1-9. <<https://www.tabakalera.eu/es/biblioteca-creacion/proyectos/load-historia-del-videojuego-vasco-1985-2009-0>> [Consulta: 30 març 2020].
- ZORRAKIN-GOIKOETXEA, Itziar (2018). «Estudio estadístico de las decisiones de localización que toman las compañías de videojuegos». *Revista Linguae*, núm. 5, p. 235-258.

Notes

1. El Govern Basc també ofereix el mateix estudi però amb dades de la CAV, que són pràcticament similars: 21 % de consum de videojocs diàriament o de tant en tant i set punts de diferència entre bascoparlants i no coneixedors de l'eusquera (Observatori Basc de la Cultura, 2019a, p. 33 i 34).
2. Aquesta dada és lleugerament més baixa de la que es presenta a l'estudi de participació cultural de la CAV, en el qual s'indica que en el rang entre 15 i 24 anys el consum de videojocs diari és del 39 %, cosa que fa intuir que el consum baixa amb l'edat (Observatori Basc de la Cultura, 2019a, p. 97).

Els videojocs i la llengua: un repte pendent de la normalització

La terminologia dels videojocs en català

MARTA GRANÉ FRANCH
TERMCAT

Font: Teddy Guerrier / Unsplash

La indústria dels videojocs és avui un fenomen de masses. Actualment, en els territoris de parla catalana hi ha una dinàmica activitat professional pel que fa als estudis de desenvolupament de videojocs i una intensa interacció entre l'ampli col·lectiu de jugadors. Tanmateix, sovint, la llengua que s'hi utilitza recorre a solucions provinents de l'anglès en casos en què es poden emprar alternatives catalanes.

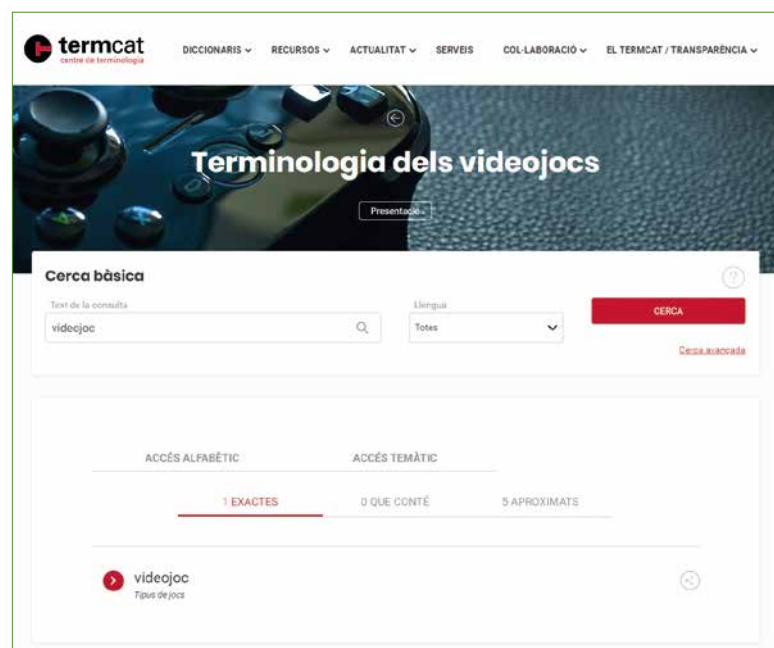
Amb la intenció de promoure l'ús del català en la terminologia pròpia d'aquesta activitat, l'any 2009 el TERMCAT va publicar el primer recull sobre terminologia dels videojocs, que s'ha anat ampliant i actualitzant des d'aleshores. Així, la *Terminologia dels videojocs* recull actualment 280 termes en català, amb els equivalents en castellà, francès, anglès i alemany, i definicions en català. És el resultat d'un treball de col·laboració entre terminòlegs i especialistes del sector provinents de l'àmbit de la formació universitària, de l'Administració pública i de la indústria privada.

La neologia recollida és àmplia i s'ha procurat oferir en la majoria dels casos alternatives pròpies. A continuació a la taula 1 se n'ofereixen uns quants exemples, classificats temàticament segons les categories establertes en el diccionari i amb l'equivalent anglès entre parèntesis.

Complementàriament al diccionari, també hi ha disponibles dos materials gràfics per a la difusió de la terminologia. Són el relat immersiu *Videojocs. Termes clau* i l'interactiu *Termes de videojocs: com els diem en català*. 🌸

Àmbits temàtics	Alguns termes
Creació	animació d'esquelet (<i>skeletal animation</i>), art conceptual (<i>concept art</i>), realitat augmentada (<i>augmented reality</i>), realitat virtual (<i>virtual reality</i>), tècnica de nivell de detall/tècnica LOD (<i>LOD technique</i>), usabilitat (<i>usability</i>)
Dispositius de joc	càmera web (<i>webcam</i>), comandament de joc (<i>gamepad</i>), emulador (<i>emulator</i>), palanca de control (<i>joystick</i>), plataforma de joc (<i>game platform</i>)
Tipus de jocs	joc de cursa infinita (<i>endless running game</i>), joc de simulació (<i>simulation game</i>), joc de trets (<i>shooter</i>), joc en xarxa massiu (<i>persistent world game/MMOG</i>), joc multijugador (<i>multiplayer game</i>)
Interacció i comunitat	avatar (<i>avatar</i>), enemic final (<i>boss</i>), esports electrònics (<i>e-sport</i>), món persistent (<i>persistent world</i>), seqüela (<i>sequel</i>), torneig (<i>tournament</i>), trobada LAN (<i>LAN party</i>), vida (<i>life</i>)
Indústria	estudi independent (<i>third party studio</i>), jugabilitat (<i>gameplay</i>), prototipatge (<i>prototyping</i>), publicitat intrajoc (<i>ingame advertising</i>), versió candidata (<i>release candidate</i>)

TAULA 1. Terminologia dels videojocs classificada temàticament

El refrany

L'hivern dona les cartes
i la primavera fa el joc

Paremiologia catalana comparada digital (PCCD)

El passat 29 de gener de 2020 es va presentar a l'Espai Vilaweb la Paremiologia catalana comparada digital (PCCD), una eina en línia, desenvolupada per Pere Orga, informàtic de Softcatalà, que dona accés obert a la consulta del banc de dades fraseològic de Víctor Pàmies, gestor i mantenidor del fons paremiològic. Aquesta eina ofereix, per tant, accés a la cerca i consulta d'un gran ventall de fonts fraseològiques escrites, orals i digitals sobre parèmies en general (locucions, frases fetes, refranys, proverbis, citacions, etc.).

Amb l'última actualització, del 12 d'abril de 2020, ja es poden consultar 179.563 fitxes, corresponents a 12.217 paremiotipus de 1.317 fonts (al programa parlem de paremiotipus, neologisme creat al si del projecte ParemioRom, per referir-nos a les unitats fraseològiques preses com a principals). L'entorn és res-

ponsiu i s'hi pot accedir des de qualsevol dispositiu connectat a internet (mòbil, tauleta o PC), des de l'adreça <https://pccd.dites.cat>.

El programa s'allotja als servidors de Softcatalà, es presenta sota una llicència Creative Commons Atribució-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional i es redirigeix a un subdomini del web sobre paremiologia catalana de Víctor Pàmies.

Podríem dir que és el projecte d'una vida i mostra, ara mateix, part de la feina d'investigació, buidatge i sistematització duta a terme per Víctor Pàmies en els darrers 25 anys en l'àmbit de la paremiologia. I és un projecte inacabat, que seguirà acumulant més i noves dades al ritme que hi pugui anar treballant i abocant dades en noves actualitzacions mensuals.

Perquè ens en fem una idea, quan es va presentar el programa, a finals

de gener, en un acte públic a l'Espai Vilaweb de Barcelona, hi havia 150.000 registres, corresponents a poc més de 8.500 paremiotipus diferents. I el banc de dades actual (del qual s'ha fet un abocament parcial a l'eina) és ja de més de 660.000 registres. Per tant, actualment es pot consultar només una quarta part del cabal fraseològic total.

Quan entrem al programa, se'ns ofereix una finestra de cerca directa sobre el camp de paremiotipus, que es pot ampliar als camps de «variants», «sinònims» i «equivalents idiomàtics».

El motor de cerca permet fer cerques de diversos tipus, bàsicament:

- Mode de cerca «conté»: Permet cercar per diversos termes continguts en la parèmia.
- Mode de cerca «frase sencera»: Permet cercar per fragments de parèmies completes.

Paremiologia catalana comparada digital
Projecte Cerca Instruccions d'ús Crèdits

conté

Introduïu un o diversos termes

Cerca

Inclou en la cerca:
☐ variants
☐ sinònims
☐ equivalents idiomàtics

A Adrall no han menjat mai tall

A Adrall no han vist mai a la paella ni un tall

A Adrall són gent del carall, i al Pla ja no t'hi cal anar

A Adrall, els del rovell de l'ou

A Àger, galtes de beceroles i panxa de guitarró

A Agramunt comerciants i a Tàrraga comedians

A Agullana caguen llana, a Darnius són caganius, a la Jonquera gavatxos i a Sant Llorenç rabatxins

A Agullana torren suro

A Agullana, carden llana

A aixopluc

1 2 3 4 5 ... 1222 >

10

«Música pagat no fa bon so»

Les 100 parèmies més citades

Un projecte de:

www.dites.cat

SOFTCATALÀ

Ajudeu-nos a millorar

- Mode de cerca «comença per»: Permet cercar parèmies que comencen pel fragment indicat.
- Mode de cerca «acaba en»: Permet cercar parèmies que acaben amb el fragment indicat.
- Mode de cerca «exactament»: Serveix per trobar resultats exactes. Només s'obtidran resultats si hom busca una frase exacta.
- Mode de cerca «amb comodins»: Permet cercar fragments de paraules i frases mitjançant els caràcters «*» i «?».
- Mode de cerca «avançada»: Permet la cerca combinada de termes, amb comodins i altres caràcters.

Feta la cerca, ens retorna el nombre de registres que compleixen les condicions indicades en un llistat de fitxes clicables, ordenades alfabèticament i amb una adreça URL per a cada resultat.

Què conté cada un d'aquests registres?

La tasca paremiològica principal ha estat la de determinar un paremiotipus bàsic per a cada una de les parèmies incorporades al programa. El paremiotipus és la forma preferent que hem pres per a totes les variants d'una mateixa parèmia. Així, per exemple, de la parèmia A l'estiu, tota cuca viu, el programa ens diu que hi ha 194 recurrències amb 87 variants.

El programa les llista, ordenades alfabèticament i agrupades per variants. De cada variant ens diu en quantes fonts està recollida i indica la data de la més antiga.

El contingut de cada font buidada permet resseguir la traça bibliogràfica de cada unitat fraseològica amb indicació clara de l'autor, l'obra, l'any de l'edició, l'editorial, l'article i la pàgina dins l'obra. De vegades,

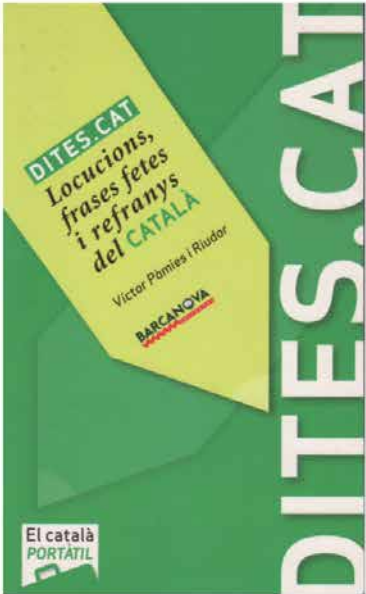
si la font buidada ho contenia, hi poden haver exemples d'ús, explicacions, equivalents idiomàtics, sinònims o altres informacions, com la geolocalització de la dita o altres referències de caràcter folklòric, lingüístic o històric.

De la majoria de fonts buidades hi ha una fitxa bibliogràfica completa per poder determinar amb claredat la font consultada, amb un escaig de la coberta del llibre (o lloc web), una succinta fitxa bibliogràfica, unes anotacions personals sobre els continguts de l'obra, i el nombre d'unitats fraseològiques que té aquella obra i quantes estan ja incorporades a l'eina. Així, per exemple, de l'obra *Dites.cat*, aquesta és la fitxa bibliogràfica corresponent.

Aquestes imatges ajuden a fer que el programa no sigui solament textual. També, per això, hem incorporat, en imatges que apareixen al

Paremiologia catalana comparada digital

Projecte Cerca Instruccions d'ús Crèdits

Dites.cat. Locucions, frases fetes i refranys del català

Autor: Pàmies i Riudor, Víctor

Any de publicació: 2012

ISBN: 978-84-489-3041-7

Editorial: Editorial Barcanova

Municipi: Barcelona

Edició: Primera

Any edició: 2012

Col·lecció: El català portàtil

Pàgines: 331

Idioma: Català-Castellà

Preu: 7.5€

Aquesta obra té 2.658 fitxes a la base de dades, de les quals 1.788 estan recollides en aquest web.

«De més verdes en maduren»
Les 100 parèmies més citades

Un projecte de:
www.dites.cat
SOFTCATALÀ

Ajudeu-nos a millorar

179.563 fitxes, corresponents a 12.217 paremiotipus, de 1.317 fonts. Última actualització: 12 d'abril de 2020.

© Víctor Pàmies i Riudor, 2020.

Paremiologia catalana comparada digital
Projecte Cerca Instruccions d'ús Crèdits

A l'estiu, tota cuca viu

194 recurrències en 87 variants.
Escolteu-ho gràcies al projecte [Common Voice](#):

- 1. A l'istiu" tota cuca viu (1999, 1 font)**

Notem el fenomen dialectal d'assimilació vocàlica per atracció de la i tònica en el terme estiu.
Sinònim: Cortils i Vieta: "Al estiu, tota cuca viu".
Lloc: Blanes.
Sola i Ramos, Elisa (1999): *Proverbis, dites i frases fetes de Blanes* «2. Frases fetes de caràcter general. 2.1. Frases fetes referents a la meteorologia. 2.1.2. Recollides per Cortils i Vieta a *Ethologia de Blanes*, 1886», p. 15. Web.
- 2. A l'estil tota cuca viu (2010, 1 font)**

Lloc: Barcelona.
(2010): *Top ten de refranys catalans*. Web.
- 3. A l'estiu / tota cuca viu; / per sant Joan / tot se fa gran (1951, 1 font)**

Font: Gomis Zool. 435.
Sanchis Guarnier, Manuel (1951): *Calendari de refranys* «Mes de juny. 24 de juny. Sant Joan», p. 98. Editorial Barcino.

Tocat del bolet (2019) «Les millors dites populars catalanes»

Sallent i Tatjer, Joan (2015): *Refranys il·lustrats*

menú lateral dret, totes aquelles il·lustracions, gravats, fotografies, etc., que prenen com a base un dels paremiotipus continguts en l'eina. Actualment n'hi ha gairebé 1.500 d'incorporats, amb tota la informació i traça per localitzar l'autor de l'obra i el lloc des d'on l'hem reproduïda.

Quines obres conté l'eina?

Com que és una feina inacabable i inabastable, hem hagut de prioritzar quines fonts hi incorporàvem. Així, s'hi han anat abocant els primers repertoris coneguts amb fraseologia catalana (obres antigues, desconegudes i poc accessibles al públic en general), i també aquelles obres que per la seva singularitat aporten detalls de qualitat al recull, sigui perquè són reculls d'una àrea local molt restringida i delimitada (parlars concrets com ara de l'Empordà, dels Pallars o de la Catalunya del Nord), sigui perquè permeten oferir un ventall dialectològic polièdric, amb buidatge d'obres de les Illes, de l'Alguer, del País Valencià, de les comarques de Lleida, etc. Per tant, s'aspira a la màxima comple-

ció possible, però tenint sempre en compte que és preferible la qualitat a la quantitat.

Una altra de les utilitats del programa és poder escoltar els paremiotipus més populars a través d'àudios de veu del programa Common Voice. Veureu que hi ha una imatge d'un altaveu al costat dels paremiotipus que en contenen i un giny en el menú lateral dret que presenta, aleatòriament, un dels 100 paremiotipus amb més recurrències.

S'ha plantejat el projecte en diverses fases i tal com és ara no és al 100 % de les seves funcionalitats, però és ja ben funcional i pensem que té prou interès i envergadura per iniciar el seu camí públic.

Així les fases de desenvolupament previstes són:

1. Determinar un paremiotipus o parèmia principal per a cada una de les entrades de la base de dades. Fet en part (iniciat).
2. Incorporar una fitxa bibliogràfica i un escaneig de la coberta de cada una de les fonts bibliogràfiques consultades i buidades. Fet en part (iniciat).

3. Incorporar aquelles imatges que prenen una parèmia com a font: il·lustracions, fotomuntatges, samarretes, bosses, tasses, ceràmica, rajoles i un llarg etcètera. Sempre respectant l'autoria dels seus creadors, intentant enllaçar la font digital on apareixen i amb una minuciosa i detallada font bibliogràfica de cada obra. Fet en part (iniciat).

4. Incorporar un camp temàtic i un mot clau a cada paremiotipus. Això permetrà classificar les parèmies per àmbits i ordenar-les alfabèticament en un diccionari a partir de cada mot clau. Pendent. També hi ha pendent oferir les variants idiomàtiques consultables a partir del paremiotipus català. Creiem que això necessitarà un altre format d'eina, més lleugera, amb menys informacions bibliogràfiques i més encarat a traductors. Podria ser un refranyer multilingüístic, per exemple.

VÍCTOR PÀMIES I RIUDOR
vpamies@gmail.com

Avel·lí Artís-Gener, Tísner

(1912-2000)

En aquest número de TERMINÀLIA hem centrat la mirada en el tema monogràfic dels videojocs. Però hem vist que aquesta és una història que tot just comença, que encara s'ha d'escriure... en català. Per això, en aquesta secció «Semblança» calia anar més enrere i recuperar l'esperit que va dur insignes juganers a treballar pels jocs en català, i que esperem que serveixi de guia per a la catalanització natural de l'espai dels videojocs i dels jocs en entorns virtuals.

La primera semblança està dedicada a la figura d'Avel·lí Artís-Gener, escriptor, periodista i il·lustrador, conegut amb el sobrenom Tísner, que tots els juganers del nostre entorn reconeixen com l'impulsor dels mots encreuats i de l'escrable en català.

En una segona part d'aquesta secció, hi incloem un article de Lluís De Yzaguirre Maura, que ens explica la gènesi i les interioritats de la versió catalana del joc *Scrabble en català*® (Educa Borràs) i del *Diccionari oficial de l'Scrabble en català* (Enciclopèdia Catalana).

Tísner, l'impulsor dels mots encreuats i de l'escrable en català

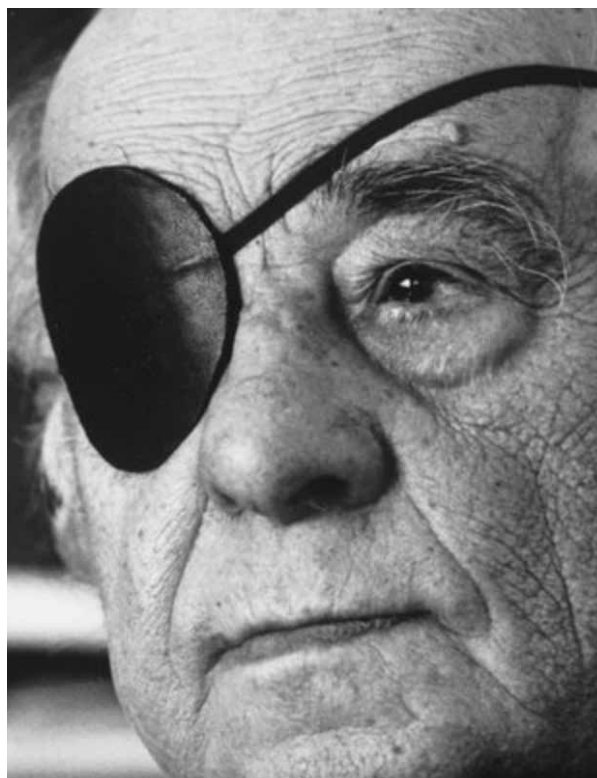
MERCÈ LORENTE CASAFONT
Consell de Redacció

TERMINÀLIA 21 (2020): 58-59 · DOI: 10.2436/20.2503.01.150
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<http://terminalia.iec.cat>

Avel·lí Artís-Gener fou un veritable artista polifacètic (il·lustrador, periodista, dissenyador gràfic, publicista, escenògraf, novel·lista, assagista, traductor i el que ara anomenem enigmista), amb una consciència política i nacional sempre activa.

Estudia Belles Arts, i la seva primera feina és la de ninotaire a la premsa; però en aquest entorn també exerceix de redactor i corrector. Durant la República col·labora en diversos mitjans de comunicació generalistes —com *Diario Mercantil*, *L'Opinió*, *La Publicitat* i *La Rambla*— i en setmanaris satírics —com *Papitu*, *L'Esquella de la Torratxa* i *El Be Negre*. Des d'aquesta primera etapa professional, com era costum en la professió, empra el pseudònim Tísner, a partir de la idea de la seva germana Rosa de combinar les últimes síl·labes dels seus dos cognoms.

Marxa com a voluntari al front republicà, experiència que marcarà la seva producció literària posterior. Quan acaba la guerra, s'exilia a Mèxic, on reprèn l'activitat periodística col·laborant amb el seu pare —el dramaturg, periodista i editor, Avel·lí Artís Balaguer— a *La Nostra Revista* i més endavant dirigint-ne una nova etapa, sota el títol *La Nova Revista*. Comença a treballar també en publicitat, teatre i cinema, i posteriorment esdevé el primer escenògraf de la televisió mexicana

Font: El Punt Auri

Avel·lí Artís, Tísner

Font: Lluís De Yzaguirre

—Canal 4. A Mèxic crea el sistema d'animació cinematogràfica, anomenada *de marioneta plana*, amb què realitzarà diverses pel·lícules publicitàries i que introduirà també a la televisió. En paral·lel, a Mèxic també inicia la seva carrera literària amb la novel·la *556 Brigada Mixta* (1945), sobre fets de la Guerra Civil.

Torna a Catalunya el 31 de desembre de 1965, amb una part de la família i una tona de llibres. S'adona que Barcelona ha canviat molt, s'ha impregnat del règim franquista i Tísner reconeix que passa uns moments molt angoixants, se sent un refugiament al seu propi país. Aviat, però, participa en l'Assemblea de Catalunya, posa en marxa de nou el Centre Català del PEN i s'implica en la creació de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC).

Aquí reprèn la carrera literària, ben prolífica: *Paraules d'Opòton el vell* (1968), *Prohibida l'evasió* (1969), *L'enquesta del Canal 4* (1972), *Els gossos de l'Acteó* (1983) o els quatre volums de memòries *Viure i veure* (1989-1996), entre moltes altres obres, que el duen a rebre diversos premis literaris, com el Sant Jordi i el Bertrana, i, finalment, el 1997, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Tradueix també obres cabdals de la literatura universal, com *Cent anys de solitud*, de Gabriel García Márquez; *L'Aleph*, de Jorge Luís Borges; *A sang freda*, de Truman Capote, o *El temps, aquest gran escultor*, de Marguerite Yourcenar.

No abandona l'antic ofici de periodista i ninotaire i, amb el sobrenom Tísner, col·labora en mitjans com *Avui*, *Tele/Expres*, *La Vanguardia* o la revista *Canigó*. I, en aquest context, recupera una activitat que ja havia engegat als anys trenta: la creació de jocs de mots en català.

Allò d'encreuar paraules

La història, de debò, ve de molt lluny. A «La Publicitat» dels anys trenta, em van encarregar una pàgina infantil que publicaven el diumenge. Ultra la feina d'afegir articles (i anar-los a recollir, sovint), il·lustrar-los i pensar i dibuixar una historieta que continuava cada setmana, vaig iniciar un joc que fins aleshores mai no havia fet: encreuar paraules verticals i horitzontals, substituir-les per quadrets blancs o negres, i definir-les. Al primer dels problemes hi vaig posar

el títol de «Mots creuats», i allò era un atemptat lingüístic en una casa tan docta com aquella. Em van renyar copiosament en J. V. Foix, en Carles Capdevila, en Carles Soldevila, i encara d'altres conspicus prohoms, puix que l'ortodòxia assenyala com a forma correcta «encreuats» i no pas l'absurd «creuats» que jo havia posat, sense consultar-ho amb ningú. Sabia, és clar, que el mot *crucigrama* era perfectament vàlid en la nostra llengua, i donaven suport a la meua convicció la pila de crucíferes i crucifix, pel cantó prefixat, i d'anagrames, fotogrames i programes, per la dels sufixats, però era una expressió adoptada pels mots encreuats que publicaven els diaris espanyols, i allò sol ja era un incentiu prou fort per a defugir el terme. No cal dir que, des del segon problema, ja se'n va dir «Mots encreuats» i poc podia imaginar —les coses tal com siguin— que l'expressió faria fortuna i arribaria a ocupar un lloc en els diccionaris. És una llàstima que no hi hagi copyrights d'invenció! (Avel·lí Artís-Gener (1996), *Viure i veure*, Barcelona, Pòrtic, vol. 4, p. 234)

Tísner va fer els mots encreuats de *La Vanguardia* durant sis anys, del 1984 fins al 1990, recollits a les obres *Trenquem-nos una mica la closca?* (1985) i *Els mots encreuats de Tísner* (1994). Màrius Serra diu: «Va negligir la tradició espanyola dels mots encreuats enciclopèdics i de set-ciències. Ell s'adcrivia a la tradició francesa, basada en l'enginy» (Vilaweb, 28 de maig de 2012).¹

Sembla que Tísner jugava a casa seva a l'escrable en català, adaptant el tauler anglès que tenia d'aquest joc, i que va ser precisament l'impulsor de la idea d'adaptar el joc a les característiques del català i a la seva difusió popular.

La versió catalana de l'SCRABBLE es va presentar el 1990 en el Primer Campionat Escolar de Scrabble en Català, dirigit pel mestre scrabblista Avel·lí Artís-Gener, «Tísner». Des de llavors l'SCRABBLE en català guanya seguidors contínuament. (Comas i Coma, Oriol (2005). *El món en jocs*. Barcelona: La Magrana, p. 197)

Passió per la llengua i l'enginy, Tísner ha guanyat la partida! ✿

Nota

1. <https://www.vilaweb.cat/noticia/4015083/20120528/encreuats-centenari-tisner.html>.

L'adaptació de l'escrable al català

LLUÍS DE YZAGUIRRE MAURA
Universitat Pompeu Fabra
lluís.deyzaguirre@upf.edu

TERMINÀLIA 21 (2020): 60-64 · DOI: 10.2436/20.2503.01.151
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<http://terminalia.iec.cat>

A finals dels vuitanta, una de les màximes autoritats mundials en jocs, Oriol Comas^{1 2} va convèncer el fabricant de jocs Borràs, que tenia la llicència per a Espanya de la marca³ Scrabble®, de fer-ne la versió catalana. Un cop convençut el fabricant, no li va costar gens engrescar-me a mi a estudiar la proposta de distribució de lletres i fitxes. També fou ell l'instigador de la segona fita transcendental en aquesta història: la publicació del *Diccionari oficial de l'Scrabble en català* (DOSC), d'Enciclopèdia Catalana. I també m'hi va implicar.

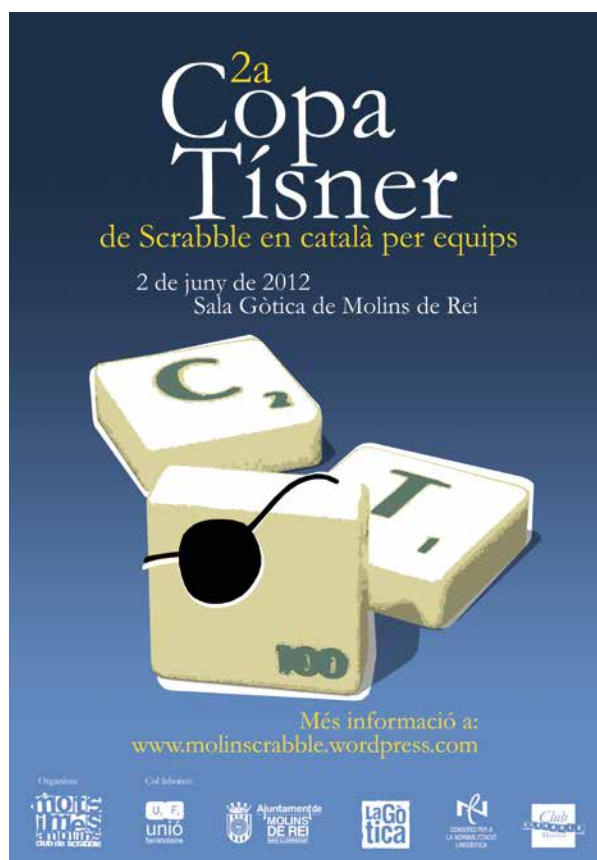
Fitxes, valors i freqüències

Bàsicament, l'encàrrec d'adaptar el joc al català fou triple: quines fitxes hi havia d'haver, amb quin valor numèric i en quina proporció, partint dels antecedents següents:

- Cap llengua que ja tingués el joc adaptat hi havia inclòs diacrítics, excepte el castellà, que individualitza la ena amb titlla; el francès, en canvi, tracta la ce trencada com una ce i el jugador que té una fitxa de la ce la pot emprar com a ce trencada o sencera.
- Totes les adaptacions precedents estructuraven les fitxes en una mena de piràmide en què les fitxes suposadament menys freqüents eren les més valuoses i les menys representades, i a la inversa.

Un dels objectius de la versió catalana era penetrar en el món escolar, cosa que em va dur a valorar la necessitat de desviar-nos dels precedents en un aspecte que es feia evident en consultar els diccionaris arbitrals de l'anglès i del francès: els mots més valuosos són manlleus exòtics d'arreu del món en el cas de l'anglès, i de les antigues colònies africanes i del Vietnam o anglicismes no naturalitzats en el cas del francès.

Les de l'anglès, amb data 25 de març de 2020, segons el portal Scrabble Wizard,⁴ són:

Font: Mols i Més a Molins. Club de Scrabble

muzjiks (29), mezquit, bezique, cazique, jukebox (27), zombify, zinkify, kolhozy, sovkhoz (26), packwax, quickly, squiffy, squeeze, asphyxy, quetzal, jezebel, quezals, zymurgy, muzhiks (25), zaddick, chintzy, oxidize, mitzvah, hypoxic, hutzpah, jumpoff, zebecks, zephyrs, hamzahs, jumbuck, zincify, kibbutz, kibbitz, jaywalk, ziplock, jackdaw, hydroxy, showbiz, zlotych, cachexy, waxwork (24), hijacks, jonquil, quaffed, zymotic, jockeys, zincked, schmalz, quixote, quakily, syzygal, quacked, squabby, cyclize, kyanize, azulejo, zelkova, foxfish, kwanzas, khazens, equinox, oxazine, enzymic, squawks, lockjaw, jezails, jewfish, machzor, chutzpa, pemphix, wheezed, zecchin, workbox, squeaky (23), britzka, qualify, coxcomb, buzukis, cozying, buzukia, squashy, tzaddik, wheezes, pixyish, quaffer, blowzed, hypoxia, squishy, carjack, oxyphil, boxfish, jinxing, fowlpox, jubhahs, liquefy, woozily, bazooka, liquify, quavery, hexylic, sjambok, lockbox, lazyish, zaffars, zaffres, zanyish, zydecos, zygomaz, zaffirs, zaffers, waxworm, hazelly, kvetchy, kumquat, zymogen, wheezer, jackpot, exarchy, quickie, hafizes, quicken, quicker, pickaxe, quivery, mazurka, mazedly, phenoxy, pharynx, klezmer, methoxy, zygotic, qwertys (22) (segueix...)

En francès, trobem aquesta llista a Scrabble-Triche.fr,⁵ el 25 de març de 2020:

whiskey, whiskys (37), oxydiez (35), jockeys, jukebox, kwanzas, djibway, taxiway, yakuzas, zawiyas, zyklons (34), checkez, jerkiez, jouxtez (32) (segueix...)

Noteu que els dos més valuosos en francès no apareixen a la llista anglesa. Això es deu al valor diferent que tenen lletres com la K o la W en els jocs d'escrable corresponents. En el nostre argot, les fitxes cares⁶ no són les mateixes en cada llengua.

Com podíem propiciar l'interès dels docents per l'escrable? Donant el màxim valor, d'entre les lletres o dígrafs més infreqüents, als que tenen més protagonisme entre les dificultats d'aprenentatge del català: Ç, L·L, NY i X van integrar les quatre fitxes més cares (deu punts) i J, H, QU i Z, les de vuit punts.

Com podíem evitar en català que el joc sobrevalorés mots de nul o escàs interès didàctic? La resposta fou excloure les lletres que només poden aparèixer en manlleus o tecnicismes poc o gens adaptats: K, W, Y.

El model adoptat, de base didàctica, potencia el jugador que conegui millor el repertori que inclou les principals dificultats ortogràfiques del català i deixa fora *yperita* (que ara ja remet a *iperita*) o *qatarià*, i exclou un model enciclopèdic de l'escrable que generaria com a millor jugador el que conegués les rareses més impensables del diccionari (cosa que després hem vist en algun concurs televisiu...); també en podríem dir «escrable de crucigramista». En francès tenen un campió que no en sap⁷ (de francès), i en anglès passen coses com aquesta que explica *The New York Times*:⁸

LONDON, Nov. 20, 2005 - In the end, the zobo and the ogive could not quite triumph over the qanat and the euripi on Sunday, and thus the contender was birsled — Scottish dialect for scorched or toasted.

It was with such linguistic acrobatics that the eighth World Scrabble Championships came to an end in a north London hotel, when Adam Logan, a 30-year-old mathematician from Canada, scored 465 points to beat Pakorn Nemitrmansuk, a 30-year-old architect from Thailand, with 426 points in the final game of a playoff.

Over four days of triple-letter scores and usages involving q's without u's, like qanat, and qi, it had been a time of abstruse words, canny tactics and high tension for 102 contenders from more than 40 countries from Australia to Zambia, including the United States. It was a time, too, when language divorced itself from meaning in the competition for the \$15,000 winner's prize.

[...]

Indeed, the previous champion, Panupol Sujjayakorn, a 21-year-old Thai university student, was said to have won two years ago with an encyclopedic memory of the list but without a broad knowledge of spoken English.

Bé, nosaltres també tenim jugadors amb cognoms estrangers. Al BARRUF,⁹ rànkung oficial dels millors jugadors mundials d'escrable en català, hi tenim uns

quants catalans d'arrels foranes, com el «Mestre»¹⁰ Octavian Mocanu o l'«Experta» Sayaka Kamikariya. El primer, d'origen romanès, i la segona, japonesa; però tots dos s'expressen perfectament en català. Els trobareu al BARRUF en companyia dels millors creadors de mots encreuats en català i altres logòfils.

Una darrera diferència entre el model català i els seus precursors és difícil de mesurar, perquè es basa més aviat en llegendes urbanes: com es varen establir les proporcions de cada fitxa? Que si una pàgina d'un diari en el cas de l'anglès, que si algunes pàgines del Quixot en el cas del castellà... Potser algun dia ho sabrem. En el meu cas, les vaig extreure del formari de quasi sis-centes mil formes (lemes desplegats morfològicament) que van servir per a la meua tesi doctoral.¹¹ Aquest element explica en part per què en català la mitjana d'escrables per partida sembla ser de les més altes, tot i que ens en manca un estudi.

Queda per explicar un detall escabros del naixement del joc en català: la mort i resurrecció del dígraf *qu*. El fabricant que va comercialitzar el joc en català, també el comercialitzava en castellà; sabia que la majoria de les seves vendes eren a Catalunya i que la majoria dels jugadors abominaven de la lletra *q*, inclosa inexpertament sense l'altra meitat del dígraf *qu*. Això condiciona moltíssim l'estratègia de joc, d'una manera que també¹² passa en les llengües precursors: si et cau un dels dos semidígrafs¹³ (*q* o *u*) al faristol, però no tots dos ensems amb una vocal almenys, et condicionarà el joc de mala manera. Sense entrar-hi a fons, el semidígraf *q* condiciona tant el joc que alguns fem servir el nom *esqra-ble*, amb *q*, per a referir-nos al joc que estratègicament és diferent de l'escrable, com ara a l'app *Aparaulats*.

En tot cas, el fabricant va témer una insurrecció (sic, permeti-se'm la broma) i va copiar en català l'aberració del castellà.

He anunciat la resurrecció del dígraf: a totes les competicions serioses (jugar és una cosa molt seriosa), la fitxa amb el semidígraf *q* es fa servir com si continués el dígraf sencer. Això permet cobrar un Comas¹⁴ amb la *qu*!

El DOSC: pop no és animal de companyia

Hi ha poques competicions sense reglament. Hi ha pocs reglaments sense conflictes d'interpretació. I si el reglament remet a una font externa, com pot ser un diccionari, la conflictivitat està servida. Per això fou important que, l'any 2000, Enciclopèdia Catalana convertís el català en la cinquena llengua del món amb diccionari arbitral i publicés el DOSC, que defineix l'etapa intermèdia en la història de les competicions escrablístiques.

Fins llavors, calia tenir un àrbitre humà que, bo i consultant el diccionari en paper que s'hagués adoptat com a diccionari arbitral, decidís si la paraula jugada (especialment les formes verbals, sovint amb l'ajut d'algun manual de verbs) era admissible o no. Això alentia el joc i va propiciar algun error històric, com ara rebutjar *homenet*, que ara no té entrada pròpia però en altres èpoques n'havia tingut: escrable amb fitxa cara, quin sacrilegi!

En l'etapa DOSC, si el mot no hi era directament, calia plantejar-se sota quin lema podria tenir entrada. El lema duia un codi numèric de paradigma i un llistat

Font: Fotografia de l'autor

Diccionaris de l'escrable

de paradigmes permetia comprovar totes les formes vàlides d'aquell lema.

Actualment, totes les competicions fan servir diccionaris arbitrals informatitzats que responen immediatament si la forma és vàlida o no, sense donar més informació que podria desvirtuar el joc; en les etapes anteriors, la consulta al diccionari podia donar pistes que ajudessin a col·locar en la ronda següent el mot rebutjat en l'actual. El català és una de les llengües més ben servides d'eines informàtiques per a validar campionats o per a jugar via mòbil, en gran part gràcies al voluntariat inexhaustible del «jugador avançat» Joan Montané, @unjoanqualsevol.

El DOSC avui ja només és una eina d'aprenentatge amb un leuari envellit, però el seu format robust encara el fa vàlid per a partides d'estiu al costat de la piscina municipal allà on no hi hagi cobertura.

El que no és història és la revolució que el DOSC va aportar i que ha romàs: la introducció com a jugades vàlides de totes les formes nominals i verbals de cadascuna de les variants geogràfiques del català. Avui, en una competició de les nostres, tan vàlid és *cantés* com *cantàs*, *cantéssim* com *cantàssim*, *cantàssem*, *cantéssem* o *cantàrem* (que ja era vàlida gràcies al futur *cantarem*).

El quadern de morfologia¹⁵ de la Proposta per a un estàndard oral de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans inclou un conjunt d'alternatives que no trobareu als llibres de verbs i que el DOSC va incorporar amb un cert malabarisme intel·lectual, perquè són formes admeses dins l'estàndard oral. La coartada fou que bé cal escriure aquestes formes en un guió teatral o una producció audiovisual en què l'autor vulgui connotar dialectalment els personatges i fer que el protagonista digui «no, que jo no canti prou bé» i l'antagonista respongui «jo cant beníssim». Ergo, són de la llengua oral però s'escriuen. I si no es poguessin escriure, no tindria sentit regular que el present d'indicatiu baleàric, primera persona, fa *trob* i no *trop*.

Tinc el convenciment, nodrit per moltes converses amb jugadors balearicopitiüens, que el fet de descobrir tantes formes seves entre el vocabulari admès ha reforçat entre ells l'interès pel joc i que aquest tret compensa en part un cert barnacentrisme de l'estàndard. Interès que en molts casos brolla del treball ingent que feu Joan Melià, com recorda un dels millors jugadors arxipelàgics, n'Antoni Riera, al diari Ara,¹⁶ visita d'en Tísner inclosa.

Les Illes (amb clubs d'escrable en català a Mallorca i Eivissa, que jo en tingui coneixença) mostren que el model podria tenir èxit també al País Valencià, que aporta més variants pròpies que les variants baleàriques. Hi manca sens dubte una empenta institucional com la que es feu a Mallorca o el treball que fan en l'àmbit escolar molts voluntaris al Baix Llobregat.

Tant en el cas d'Andorra com en la part del Principat que es troba sota administració francesa des del 1659 (s'hi juga força en francès...), la proposta d'estàndard flexible inclou molt poques variants exclusives que facilitin aquesta apropiació del joc. Si mai tenim jugadors andorrans o rossellonesos, conflentins, etc., en un mundial d'escrable en català, no serà perquè se sentin afavorits en allò que va aportar en el seu moment el DOSC.

Dos apunts finals a tall de *bonus track*:

- Si no acabeu de compartir el meu entusiasme per l'escrable com a eina didàctica, consulteu algunes idees sobre criteris didàctics¹⁷ al DOSC o la monografia dedicada a jocs, de la revista Articles. Revista de didàctica de la Llengua i de la Literatura, núm. 24, de l'editorial Graó.
- En el seu moment vaig proposar una adaptació del superescrable (tauler de 21 × 21), que vaig impulsar el 2008 amb un pompós 1r Congrés Mundial de Superescrable en Català,¹⁸ on es va presentar en societat una distribució de fitxes¹⁹ evolucionada a partir de la que feu el 1990, un pèl més agosarada: us agradarà? ✿

Bibliografia

- DEYZAGUIRRE, Lluís; COMAS, Oriol (2000). *Diccionari oficial de l'Scrabble en català*. 1a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- DEYZAGUIRRE, Lluís (2001). «L'Scrabble». A: CASSANY, Daniel; COMAS, Oriol (ed.) (2001). *Articles: Revista de didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 24 (abril), p. 49-59. ISSN: 1133-9845.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA (1998). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, II: *Morfologia*. 4a ed. rev. ISBN: 84-7283-318-6 I. Edició a cura de Joan Argenter, Joan A., ed. II. Títol I. Català — Morfologia 804.99-55]

Notes

1. https://ca.wikipedia.org/wiki/Oriol_Comas_i_Coma
2. <http://www.comascoma.com/cat/index.htm>
3. En aquest article emprarem la versió catalanitzada habitual entre els jugadors, escrita *escrable* i pronunciada sovint amb una *e* final no neutralitzada. Servirà com a genèric de diverses marques, com ara Scrabble®, Intellect, Angry Words. De moment ja se'n deriven dos mots, ara per ara no gaire freqüents: el nom *escrablista* i el verb *escrablar* (que no es refereix al fet de jugar-hi sinó a la tirada en què s'empren set fitxes de cop). També hi ha qui fa l'adjectiu *escrablaire*.
4. <https://scrabblewizard.com/top-7-letter-word-scores/>
5. <https://scrabble-triche.fr/mots-qui-rapportent-le-plus-scrabble>
6. Fitxes cares, les de més valor.
7. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2015/jul/21/new-french-scrabble-champion-nigel-richards-doesnt-speak-french>
8. <https://www.nytimes.com/2005/11/21/world/scrabble-kings-vie-for-linguistic-superiority.html>
9. <http://www.ajuscrabble.cat/barruf/>
10. El rànquing mundial classifica els jugadors en categories com «Mestre», «Expert» o «Avançat», entre d'altres.
11. http://latel.upf.edu/morgana/altres/cibres/tesi_lym/estrucsil.htm
12. El francès i l'anglès es beneficien d'una colla de manlleus amb *q* tota sola, però tot i això és una fitxa abominada.
13. Em vaig haver d'inventar el terme *semidígraf* per a explicar als meus col·legues esrablistes novells perquè entenem *qu* com un tot i la *q* tota sola com una aberració a l'hora de formar paraules.
14. Entre els esrablistes, un Comas (en honor a l'Oriol ídem) és la jugada d'una sola fitxa que permet cobrar-ne una de cara entre quatre i sis vegades.
15. <http://latel.upf.edu/servidorRETOC/docs/ortol/Propostaestndard2.pdf>
16. https://www.arabalears.cat/opinio/Scrabble-arbre-paraules_o_2126187582.html
17. <http://latel.upf.edu/dsc/didactic.htm>
18. <http://scrabblequeimada.blogspot.com/2008/05/1r-congrs-mundial-de-superescrable-en.html>
19. https://en.wikipedia.org/wiki/Scrabble_letter_distributions#Catalan

Activitats i publicacions de la Societat Catalana de Terminologia

Activitats

XVII Jornada de la SCATERM. «La terminologia del diccionari». Institut d'Estudis Catalans, 22 d'octubre de 2020 (activitat presencial i en línia).

Premis

Premi de la Societat Catalana de Terminologia (2020), atorgat *ex aequo* a

- Mariona Arnau Garcia, pel treball *Adaptació del Diccionari casteller del TERMCAT al públic infantil*.
- Meritxell Morte Sánchez, pel treball *La neologia de ciberseguretat en la llengua catalana*.

Publicacions

- ✿ Revista **TERMINÀLIA**. Té periodicitat semestral i constitueix l'instrument de divulgació científica de la SCATERM.
- ✿ *Butlletí de la Societat Catalana de Terminologia*. És una publicació bimestral en línia que s'ha editat regularment des del mes de març de l'any 2007 fins al mes de desembre de l'any 2014. S'adreça especialment als socis de la SCATERM i, en general, a totes les persones que estan interessades en la terminologia.
- ✿ Col·lecció «Memòries de la Societat Catalana de Terminologia». Aplega treballs derivats de les activitats més rellevants organitzades per la SCATERM, especialment les de les jornades i els seminaris anuals:

STRUBELLÍ TRUETA, Miquel (cur.) (2015). *La terminologia instrumentalitzada*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 5) [Publicació electrònica]

SÀNCHEZ FERRIZ, Miquel-Àngel; MATEU, Rosa (cur.) (2018). *La ciència en català: des del segle XIII fins avui*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 6) [Publicació electrònica]

FELIU, Judit; TRIAS, Mireia (cur.) (2019). *Gramàtica, esport i terminologia*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 7) [Publicació electrònica]

- ✿ Col·lecció «Eines de Terminologia». Aplega els treballs guanyadors del Premi de la Societat Catalana de Terminologia:

GRESA BARBERO, Deva (2016). *Estudi d'implantació terminològica. La gastronomia del Pròxim Orient i el nord d'Àfrica als restaurants de Gràcia i l'Eixample de Barcelona*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia. (Eines de Terminologia; 1) [Publicació electrònica] [Premi de la Societat Catalana de Terminologia 2014]

Podeu consultar el web de la SCATERM per concretar i actualitzar dates i informacions. Pel que fa a l'adquisició de les nostres publicacions podeu consultar el Portal de publicacions de l'IEC.

Normes de presentació d'originals

Llengües. Les propostes d'articles enviades han de ser en català o en anglès. Es poden acceptar també originals en espanyol i en francès.

Formats. Els articles s'han d'enviar en qualsevol format de processador de textos, preferentment MS Word o Open Office. L'arxiu ha d'incloure tot el contingut (títol, autoria, cos de l'article, imatges, taules, bibliografia, annexos, notes, resums i paraules clau) en la distribució prevista.

Extensió màxima. L'extensió màxima del document, incloent-hi imatges, resums i bibliografia, no pot excedir els 7.000 mots.

Tipus de lletra. Per al cos de l'article i la bibliografia, cal fer servir la lletra Times New Roman de 12 punts. Les citacions textuais, si són breus, van inserides en el text i es componen en regular rodona i entre cometes baixes («»); i, si són llargues, van entrades i es componen en regular rodona de la família Times New Roman d'11 punts. Les notes, si n'hi ha, van en Times New Roman de 10 punts.

Apartats. Els títols dels apartats han d'anar numerats (exemple: I, I.1, I.1.1, I.1.2...), amb el mateix cos de lletra, en negreta rodona. La primera línia de cada paràgraf ha d'anar entrada.

Interlineat. A un espai i mig, en tots els casos. Els paràgrafs no se separen amb cap interlineat extra. Cal deixar una línia en blanc entre títol i text i dues línies entre text i títol.

Resums i paraules clau. Cal incloure un resum de l'article en català i un altre en anglès (com a màxim, de setanta paraules cadascun) i una llista de paraules clau en català i en anglès (com a màxim, sis paraules per llengua). Si l'article és en espanyol o en francès també s'ha d'incloure el resum i la llista de paraules clau en la llengua original (i en aquest cas, en què hi ha tres resums, com a màxim de cinquanta paraules cadascun).

Gràfics. El material de suport gràfic (taules, gràfics, esquemes, fotografies, figures) inclòs en l'article s'ha de presentar també en arxius independents separats del text, preferentment en format TIFF o JPEG, i amb una resolució mínima de 300 ppp.

Notes. Com a criteri general, no hi ha d'haver notes. Si no es pot evitar, es poden posar un màxim de vuit notes breus al final del text i una única nota que remeti al títol de l'article, per fer referència a projectes, premis o dedicatòries.

Bibliografia. Les referències bibliogràfiques que hagin de figurar dins el text han d'aparèixer entre parèntesis de la manera següent: (Cognom de l'autor/a, any, p. 000-000).

Al final de l'escrit hi ha d'haver les referències bibliogràfiques completes, ordenades alfabèticament segons els exemples següents. Cal fer-hi constar el nom dels autors desenvolupat i no només la lletra inicial.

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). Títol del llibre.

Número d'edició. Lloc d'edició: Editorial.

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). «Títol del capítol». A: COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). Títol del llibre. Número d'edició. Lloc d'edició: Editorial, p. 000-000.

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). «Títol de l'article». Títol de la Revista, volum de la revista, número de la revista (tal com s'indica en l'original), p. 000-000.

Títol del diccionari (any). Número d'edició. Lloc d'edició: Editorial.

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). Títol [en línia]. Lloc d'edició: Editorial. [Consulta: dia mes any].

Abreviatures. Per a la bibliografia, cal unificar les abreviatures amb les formes següents (tant si són en singular com en plural): ed. (editor/a o editors/ores), dir. (director/a o directors/ores), coord. (coordinador/a o coordinadors/ores), p. (pàgina o pàgines).

Sigles. Es recomana reduir al màxim l'ús de sigles en el cos de l'article. Quan n'hi hagi, cal assegurar que la primera vegada que hi surtin ho facin acompanyant la forma lèxica desenvolupada. Si s'usen sigles per referir-se a fonts bibliogràfiques, cal indicar-ho també en la bibliografia final.

Autoria. El nom complet de l'autor o autora del treball va a la primera pàgina de l'article, amb indicació de l'adscripció institucional i l'adreça electrònica. El Consell de Redacció lliurarà una còpia anònima de l'article als avaluadors externs. Quan la tramesa sigui acceptada per a la publicació, els autors hauran de lliurar un currículum breu de presentació (150 paraules, per a autoria individual, i, com a màxim, 80 paraules per a autoria col·lectiva) i una fotografia de mida carnet en format JPEG, i amb una resolució mínima de 300 ppp. En el cas de l'autoria col·lectiva, es demana preferiblement una única fotografia que inclogui tots els autors.

Crida d'articles

Els articles, que han de ser originals i inèdits, són avaluats per revisors externs designats pel Consell de Redacció de la revista. En cas que s'accepti la proposta, els autors poden rebre suggeriments de modificació.

Les propostes han de seguir les normes de presentació d'originals de la revista.

Els autors han d'enviar les seves propostes per correu electrònic a terminalia@iec.cat. Alternativament, es poden registrar en el sistema electrònic de gestió de la revista (Open Journal System), a <http://revistes.iec.cat> o a <http://terminalia.iec.cat>, i penjar-hi les trameses.

Per al número 24 (desembre 2021)

Tramesa d'articles: fins al 31 de desembre de 2020

Resultats de la selecció: fins al 15 de febrer 2021

Versió final: fins al 31 de maig

Publicació de la revista: desembre del 2021

Per al número 25 (juny 2022)

Tramesa d'articles: fins al 30 de juny de 2021

Resultats de la selecció: fins al 31 de juliol de 2021

Versió final: fins al 30 de setembre

Publicació de la revista: juny del 2022

Protecció de dades personals

L'Institut d'Estudis Catalans (IEC) compleix el que estableix el Reglament general de protecció de dades de la Unió Europea (Reglament 2016/679, del 27 d'abril de 2016). De conformitat amb aquesta norma, s'informa que, amb l'acceptació de les normes de publicació, els autors autoritzen que les seves dades personals (nom i cognoms, dades de contacte i dades de filiació) puguin ser publicades en el corresponent volum de *Terminàlia*.

Aquestes dades seran incorporades a un tractament que és responsabilitat de l'IEC amb la finalitat de gestionar aquesta publicació. Únicament s'utilitzaran les dades dels autors per a gestionar la publicació de *Terminàlia* i no seran cedides a tercers, ni es produiran transferències a tercers països o organitzacions internacionals. Un cop publicades a *Terminàlia*, aquestes dades es conservaran com a part del registre històric d'autors. Els autors poden exercir els drets d'accés, rectificació, supressió, oposició, limitació en el tractament i portabilitat, adreçant-se per escrit a l'Institut d'Estudis Catalans (carrer del Carme, 47, 08001 Barcelona), o bé enviant un correu electrònic a l'adreça dades.personals@iec.cat, en què s'especifiqui de quina publicació es tracta.

